

МОДУЛ ЗА ОБУКА ЗА ЧЛЕНОВИ НА ЕСРО:

ФИНАНСИСКО ИЗВЕСТУВАЊЕ СПОРЕД МСФИ И ФИНАНСИСКА АНАЛИЗА КАКО СТРАТЕШКИ ИНСТРУМЕНТ ЗА ЕСРО

ПРОЕКТ BC/2019/0025

“ЕСРО - ПРАВИЛНОТО УПРАВУВАЊЕ СО ЕКОНОМСКИТЕ ИНФОРМАЦИИ Е КЛУЧОТ ЗА ПРОДУКТИВНА КОМУНИКАЦИЈА И
ПРЕГОВОРИ”.

КОФИНАНСИРАН ОД СРЕДСТВА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Содржина

Дел I:	Финансиски извештаи. Основни информации	5
Дел II:	Правни рамки за финансиско известување	14
Дел III:	Содржина и значење на одделни ставки на финансискиот извештај. Биланс	23
Дел IV:	Содржина и значење на одделни ставки на финансискиот извештај. Сметка на добивки и загуби	40
Дел V:	Содржина и значење на одделни ставки на финансискиот извештај. Извештај за парични текови	57
Дел VI:	Содржина и значење на одделни ставки на финансискиот извештај. Односи помеѓу финансиските извештаи	63
Дел VII:	Финансиска анализа. Основни прашања	66
Дел VIII:	Финансиска анализа. Соодносона анализа	71
Дел IX:	Стапки на ликвидност	73
Дел X:	Индикатори за оперативен ризик. Задолжувања	79
Дел XI:	Индикатори за продуктивност. Активности	87
Дел XII:	Стапки на профитабилност	94
Дел XIII:	Прилози	101
Прилог бр 1	Речник на економски термини	101
Прилог бр 2	Доверливи информации - европска димензија	109
Прилог бр 3	Индустрија 4.0	132

ФИНАНСИСКИ ИЗВЕШТАИ

ОСНОВНИ ИНФОРМАЦИИ

Задача бр. 1 [дискусија]

- Ве молиме наведете елементи на широко разбраната деловна околина.

Задача бр. 2 [дискусија]

- Ве молиме наведете извори на информации за компанијата и нејзината околината.

Дефиниција за финансиски извештај

- Финансиските извештаи претставуваат структурирана претстава за финансиската состојба на компанијата и финансиските резултати од работењето на компанијата.
- Финансискиот извештај е периодичен извештај со кој се прикажува состојбата на компанијата.
- Тоа е збир на информации за имотната и финансиската состојба.
- Финансискиот извештај го затвора сметководствениот процес за време на финансискиот период.
- Финансиската состојба е финалниот производ на процесот на обработка на информации во сметководствениот систем.

Сметководствен циклус (проток на информации)

6

Цел на финансиските извештаи

- Целта на финансиските извештаи за општа намена е да се достават информации за финансиската позиција, финансиските резултати и готовинските парични трансакции на претпријатието кои се корисни за широк опсег на корисници при донесувањето економски одлуки. Покрај тоа, финансиските извештаи ги презентираат резултатите од управувањето со раководството на ресурсите што му се доверени.
- За да се постигне таа цел, финансиските извештаи даваат информации за:
 - имот
 - задолжување
 - сопствен капитал
 - приходи и расходи, вклучително и добивка и загуба
 - трансакции на парични средства
- Оваа информација, заедно со другите податоци содржани во дополнителни информации кон финансиските извештаи, им помагаат на корисниците на финансиските извештаи да ги предвидат идните трансакции на парични средства на компанијата, особено нивните термини и степенот на сигурност

7

7

Задача бр. 3 [дискусија]

- Ве молиме обидете се да ги утврдите компонентите на финансиските извештаи.
- Ве молиме обидете се да ја утврдите содржината на финансиските извештаи (општо).
- Ве молиме обидете се да ги утврдите придобивките од финансиските извештаи.
- Ве молиме обидете се да ги утврдите ограничувањата на финансиските извештаи.

Елементи на финансиските извештаи

- Комплетниот финансиски извештај опфаќа:
 - Извештај од финансиската состојба (биланс) на крајот на периодот
 - Извештај за добивки или загуби и други сеопфатни приходи за одреден период (претставен како поединечен извештај или претставувајќи го делот за добивка и загуба во посебен извештај за добивка или загуба, веднаш проследено со извештај којшто прикажува вкупен приход кој започнува со добивка или загуба))
 - Извештај за промени во сопствениот капитал за одреден период
 - Извештај за парични текови за одреден период
 - белешки што содржат резиме на значајни политики за сметководство и други објаснувачки информации
 - компаративна информација одредена од страна на нормата
- Претпријатието може да користи други наслови на документи освен оние наведени погоре. Сите финансиски извештаи мора да бидат претставени со иста веродостојност.
- Кога едно претпријатие применува ретроспективна сметководствена политика или врши ретроспективно трансформирање на ставките во своите финансиски извештаи или ги прекласифицира ставките во своите финансиски извештаи, мора исто така да претстави и извештај за финансиската состојба (биланс на состојба) на почетокот на најраниот компаративен период.
- Извештаите презентирани надвор од финансиските извештаи - вклучително и извештаи на управниот одбор, извештаи за животната средина и извештаи за додадена вредност – се надвор од рамките на МСФИ.

Задача бр. 4 [дискусија]

- Ве молиме, наведете ја основната структура и содржината на финансиските извештаи.

Структура и содржина на финансиските извештаи (генерално)

- Финансискиот извештај се идентификува јасно односно се разликува од другите информации содржани во истиот објавен документ.
- МСФИ се применува само за финансиски извештај, а не за други информации презентирани во годишниот извештај или друг документ. Затоа е важно, корисниците да имаат можност да ги разликуваат информациите, коишто се изготвени со користење на МСФИ, од други информации, коишто можат да бидат корисни за корисниците, но не подлежат на овие регулативи.
- Секој дел од финансискиот извештај се идентификува јасно.
- Покрај тоа, следниве информации треба да бидат прикажани и да се повторуваат бидејќи тоа е неопходно за правилно разбирање на презентираниите информации:
 - име на субјектот за известување или други податоци за идентификација, како и било какви промени во горенаведените податоци, коишто се случиле во претходниот ден на билансот на состојба
 - Изјава, дали финансискиот извештај се однесува на поединечен субјект или капитална група
 - ден од биланс на состојба или период опфатен со финансискиот извештај, во зависност од дел од финансискиот извештај
 - Валута на презентација, дефинирана во МСС 21 односно резултатите од промените на курсот на странските валути
 - ниво на заокружување, коешто беше користено при презентирање на износите во финансискиот извештај.

Споредбени информации

- МСС бара да бидат објавени компаративните информации во однос на претходниот период за сите износи објавени во финансиските извештаи, како во финансиските извештаи така и во дополнителни информации, освен ако друг стандард / норма не бара поинаку.
- Единицата мора да претстави најмалку два периоди за секој финансиски извештај
- Третиот извештај за финансиската состојба мора да биде претставен, доколку субјектот ретроспективно применува сметководствени принципи, трансформира предмети или рекласифицира позиции, а истите исправки имаат важно влијание врз информациите во извештајот за финансиската состојба на почетокот на компаративниот период.
- Во случај на промени или прекласифицирање на компаративните суми, потребни се различни објавувања.

Предности на финансиските извештаи

- Финансискиот извештај содржи најмногу **збирни економски вредности**, коишто се истовремено и предмет и ефект на економската активност, а благодарение на изразувањето во пари, сведени се на заеднички именител,
- **Синтетичката природа на броевите** претставени во извештаите ја олеснува комуникацијата,
- Формата и содржината на финансиските извештаи **постојано се развива и подобрува**, со цел одразување на промените во економската реалност, а освен тоа, и карактеристиките на информациите содржани во извештајот (разбирливост, објективност, споредливост и сл.) Ги исполнуваат очекувањата на корисниците и се запишани во одредбите коишто се однесуваат на подготовката на извештаите;
- Финансиските податоци претставени во извештаите се **документирани, вреднувани и презентирани** во согласност со постојано ажурираните и исклучително точните сметководствени принципи (т.н. Сметководствени стандарди),
- Извештаите подлежат на **постојано усогласување / хармонизација**, т.е. процесот на создавање на принципи за сметководство е сличен во одредени земји.

Ограничувања на финансиските извештаи[1]

- **Зависност од историски трошоци.** Ова е проблем при прегледот на билансот на состојба, во којшто вредностите на активата и пасивата можат да се променат со текот на времето. Некои позиции, како што се пазарните хартии од вредност, се менуваат со цел вклопување со нивните пазарни вредности, но другите елементи, како што се трајните средства, не се менуваат. Затоа, билансот на состојба може да биде погрешен, доколку голем дел од презентираната сума се заснова на историските трошоци.
- **Инфлациски ефекти.** Доколку стапката на инфлација е релативно висока, износите поврзани со активата и пасивата на билансот на состојба ќе се појават премногу ниски, бидејќи не се прилагодени со инфлацијата. Ова главно се однесува на долгорочните активи.
- **Нематеријалните средства не се евидентираат.** Многу нематеријални средства не се евидентираат како актива. Наместо тоа, сите трошоци направени при создавање на средства со нематеријална вредност, веднаш се наплаќаат. Оваа политика може драстично да ја потцени вредноста на компанијата, особено онаа, којашто потрошила голема сума пари за градење имиџ на марката или за развој на нови производи. Ова е особен проблем за фирмите почетници, коишто создале интелектуална сопственост, но досега генерирале минимална продажба.
- **Временски промени.** Гледајќи само на еден период за известување, корисникот на финансиските извештаи може да добие погрешна слика за финансиските резултати или паричните текови на компанијата. Секој период може да се разликува од нормалните оперативни резултати на компанијата, можеби поради ненадејно зголемување на продажбата или сезонски ефекти. За да се добие подобар увид во тековните резултати, подобро е да се разгледаат голем број последователни финансиски извештаи.

Ограничувања на финансиските извештаи[2]

- **Не секогаш споредливи во различни компании.** Ако корисникот сака да ги спореди резултатите на различни компании, нивните финансиски извештаи не се секогаш споредливи, бидејќи субјектите користат различни сметководствени практики. Овие проблеми можат да се лоцираат анализирајќи објавувања кои ги придружуваат финансиските извештаи.
- **Креативно сметководство.** Менаџерскиот тим на компанијата може целно да ги наруши презентираните резултати. Оваа ситуација може да се појави кога постои прекумерен притисок за пријавување совршени резултати, на пример кога планот за премија бара исплата само тогаш, кога се зголемува пријавениот степен на продажба. Може да се сомнева на појава на овој проблем кога пријавените резултати достигнуваат ниво што го надминува стандардот на браншата.
- **Недостаток на нефинансиски (квалитативни) елементи.** Финансиските извештаи не се однесуваат на нефинансиски проблеми, такви како што се влијанието на активностите на компанијата врз животната средина или локалната заедница. Компанија којашто покажува одлични финансиски резултати, може да биде пораз во овие други области.
- **Недостаток на верификација.** Доколку финансискиот извештај не бил ревидиран, тоа значи дека, никој не извршил ревизија на сметководствените принципи, практики на механизмите и контрола на еминентот, за да се осигура дека изготвиле точни финансиски извештаи. Мислењето за ревизијата приложено кон финансиските извештаи претставува доказ за вакиот преглед.
- **Нема предвидлива вредност.** Информациите во состав на финансиските извештаи содржат информации за историските резултати на компанијата или финансиската состојба на истата во одреден ден. Изјавите не нудат никаква вредност во предвидување на она што ќе се случи во иднина. На пример, една компанија може да пријави одлични резултати во тек на еден месец, а воопшто да нема продажба следниот месец, бидејќи договорот, на кој се засновала, завршил.

Асиметрија на информации

- Еден од клучните фактори во сметководството и финансиското известување е пренесувањето на финансиски информации на секој, на кој можеби му требаат овие информации.
- Корисниците потоа ги користат овие сметководствени информации за донесување деловни и инвестициски одлуки, или можат воопшто да не донесуваат одлуки.
- Сепак, за да донесете правилни одлуки, доставените информации треба да бидат веродостојни и релевантни.
- Во финансиското известување, честопати наидуваме на појава, наречена асиметрија на информации.
- Тоа е ситуација кога, едната страна има повеќе или помалку информации од другата страна.

Два вида на асиметрија на информации коишто се однесуваат на финансиите

Негативна селекција	Морално коцкање
Скриена информација	Скриено дејство / однесување
Едната страна има предност во информациите пред другата	Едната страна може да ги набљудува активностите, додека другата страна не може
Скриени информации за минатото на тековната состојба	Скриени информации за иднината
Пример: Купување половен автомобил	Пример: Наставниците им даваат поголема тежина на испитите отколку на домашните задачи

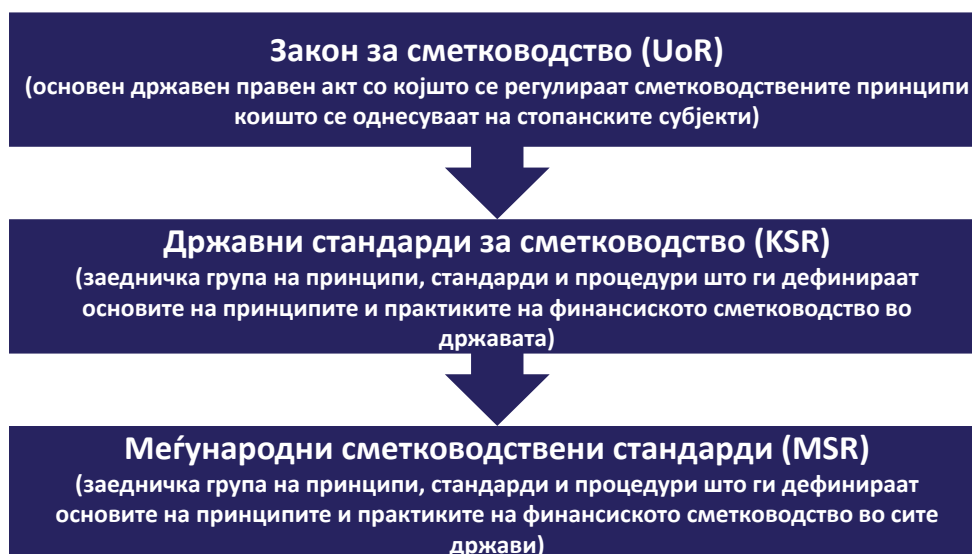
Управување со информации

Причини за раст на профитот	Причини за пад на профитот
Бонуси од финансиските резултати	Оптимизација на даночните оптоварувања
Исплата на задолжувања	Зголемување на шансите за добивање владина помош
Подобрување на перцепцијата на компанијата (т.е. намалување на перцепцијата на ризикот)	Регистрацијата на поголеми трошоци за време на падот помага во зголемување на профитабилноста во иднина

ПРАВНИ РАМКИ ЗА ФИНАНСИСКО ИЗВЕСТУВАЊЕ

Правни рамки за сметководство

Сметководствени конвенции

- Во практиката постојат четири главни конвенции за сметководство:
 - конзервативизмот** е конвенција, според која, кога се достапни две трансакциски вредности, се евидентира трансакцијата со пониска вредност. Во согласност со оваа конвенција, профитот никогаш не треба да се преценува и секогаш треба да има одредба за загуба.
 - конзистентноста** бара користење исти сметководствени принципи од еден период на сметководствен циклус до наредниот, така што истите стандарди би биле користени за пресметување на профитот и загубата.
 - Релевантност** означува дека сите релевантни факти треба да бидат евидентирани во сметководството. Сметководителите треба да ги евидентираат важните податоци и да ги изоставуваат небитните информации.
 - целосното објавување** подразбира обелоденување на сите информации, како корисните, така штетните за компаниите, и такви кои имаат значителна вредност за доверителите и должниците.

Две клучни конвенции за сметководство[1]

- Општо прифатените сметководствени принципи (ГААП) и Меѓународните стандарди за финансиско известување (МСФИ) се две основни шеми за сметководство кои во моментот се користат во светот. Иако организациите одговорни за овие две структури се вклучија во разговори за да се минимизираат разликите помеѓу рамките, сепак постојат неколку важни разлики.
- Разликите помеѓу ГААП и МСФИ опфаќаат:
 - Правила наспрема принципи.** ГААП се заснова на правила, што значи дека, е полн со многу специфични правила коишто се однесуваат на третманот на голем број на трансакции. Ова предизвикува одредени игри во системот, затоа што корисниците создаваат трансакции, коишто имаат цел да манипулираат со правилата за да постигнат подобри финансиски резултати. Основата на правилата исто така резултира со многу голем број на стандарди, така што текстот на ГААП е многу поголем од текстот на МСФИ. МСФИ, пак, се заснова на општи принципи коишто утврдуваат општи упатства и од корисниците се очекува да постапуваат во согласност со најдобрите принципи.
 - Залихи според LIFO.** ГААП и овозможува на компанијата да го примени методот на проценка на залихите според принципот LIFO, додека според МСФИ е забрането. LIFO има тенденција да генерира екстремно ниско ниво на пријавени приходи и не го одразува реалниот проток на залихи во повеќето случаи, така што позицијата на МСФИ е теоретски поправилна.

Две клучни конвенции за сметководство[2]

- **Вреднување на трајната актива.** ГААП бара, трајните активи да се признаваат по набавна вредност, со одбивање на акумулираната амортизација. МСФИ овозможуваат ревалоризација на трајната актива, така што нивните пријавени вредности во билансот на состојба би можеле да се зголемат. Пристапот МСФИ е теоретски поправилен, но исто така бара многу поголем напор за сметководство.
- **Ажурирање на промени.** ГААП бара да се отпишува вредноста на компонентата на залихите или тековните активи, ажурирана на нејзината пазарна вредност; ГААП исто така прецизира дека, износот на запишување не може да се врати пазарната вредност на компонентата на активата потоа се зголемува. Во согласност со МСФИ, отписот може да остане променет. Позицијата на ГААП е премногу конзервативна, бидејќи не ги одразува позитивните промени во пазарната вредност.
- **Трошоци за развојните работи.** ГААП бара сите трошоци за развојните работи да бидат наплатени во моментот кога се направени. МСФИ овозможува капитализација и амортизација на некои од овие трошоци во текот на многу периоди. Позицијата на МСФИ може да биде премногу „агресивна“, дозволувајќи одложување на трошоците, коишто требаше да бидат наплатени во исто време.

23

PROJECT VS/2019/0025
"EWC - PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

МСФИ

- Меѓународните стандарди за финансиско известување (МСФИ*) поставуваат заеднички принципи, благодарение на кои, финансиските извештаи можат да бидат конзистентни, транспарентни и споредливи во целиот свет.
- МСФИ се здавани од страна на Советот за меѓународни сметководствени стандарди (International Accounting Standards Board - IASB).
- Тие прецизираат, на каков начин компаниите мора да ги одржуваат и известуваат за своите сметки, определувајќи ги видовите на трансакции и други настани што имаат финансиско влијание.
- МСФИ бил основан со цел да се создаде заеднички јазик за сметководство, така што, компаниите и нивните финансиски извештаи можат да бидат конзистентни и веродостојни од компанија до компанија, и од земја до земја.
- **Европската унија беше првата значајна јурисдикција во светот којашто го усвои МСФИ.**

* МСФИ понекогаш се мешаат со Меѓународните сметководствени стандарди (МСС), кои се постари стандарди заменети со МСФИ. МСС беше издаден во 1973-2000 година, а Меѓународниот Совет за сметководствени стандарди (IASB) го замени Меѓународниот комитет за сметководствени стандарди (IASC) во 2001 година.

24

PROJECT VS/2019/0025
"EWC - PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

Придобивки од стандардите МСФИ

- Стандардите на МСФИ обезбедуваат транспарентност преку зголемување на меѓународната компарабилност и квалитет на финансиските информации, овозможувајќи им на инвеститорите и другите учесници во пазарот да донесуваат свесни економски одлуки.
- Стандардите на МСФИ ја зголемуваат одговорноста со намалувањето на информативниот јаз помеѓу давателите на капитал и луѓето, на коишто ги довериле своите пари. МСФИ доставуваат информации потребни за проценка на одлуките донесени од страна на менаџментот на компаниите. Како глобален извор на споредливи информации, стандардите на МСФИ, исто така, имаат големо значење за регулаторните органи низ целиот свет.
- Стандардите на МСФИ придонесуваат за економска ефикасност, помагајќи во идентификување на можностите и законите ширум светот, со што се подобрува распределбата на капиталот. За компаниите, користењето на еден доверлив јазик за сметководство ги намалува трошоците за капитал односно ги намалува трошоците за меѓународно известување.

Европска правна рамка за финансиско известување

- **ДИРЕКТИВА 2013/34 / ЕУ ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ И СОВЕТОТ** од 26 јуни 2013 година во врска со годишните финансиски извештаи, консолидираните финансиски извештаи и сродните извештаи на некои претпријатија, со изменување и дополнување на Директивата 2006/43 / ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот и укинување на Директивите на Советот 78/660 / ЕЕЗ и 83/349 / ЕЕЗ.
- **Регулатива (ЕЗ) бр. 1606/2002 на Европскиот парламент и Советот** од 19 јули 2002 година, во врска со примената на меѓународните стандарди за сметководство
- **РЕГУЛАТИВА НА КОМИСИЈАТА (ЕЗ) бр. 1126/2008** од 3 ноември 2008 г. со која се усвојуваат меѓународните стандарди за сметководство согласно со регулативата (ЕЗ) бр. 1606/2002 г. на Европскиот Парламент и Совет.
- **ОДЛУКА НА КОМИСИЈАТА** од 12 декември 2008 г. во врска со примената на хартии од вредност од страна на еминенти од државите со третите
- **ОДЛУКА НА КОМИСИЈАТА** од 12 декември 2008 г. во врска со примената на хартии од вредност од страна на еминенти од трети земји со државни сметководствени стандарди и меѓународни стандарди за финансиско известување за подготовка на консолидирани финансиски извештаи (нотифицирана под документ број Ц (2008) 8218).
- **РЕГУЛАТИВА (ЕЗ) бр. 1569/2007** на Комисијата од 21 декември 2007 г. за воспоставување механизам за утврдување на еквивалентност на сметководствените стандарди, кои што ги користат еминентите на хартии од вредност од трети земји во согласност со Директивите 2003/71 / ЕЗ и 2004/109 / ЕЗ на Европскиот парламент и Советот.
- **РЕГУЛАТИВА НА КОМИСИЈАТА бр 809/2004** од ден 29 април 2004 г. во врска со извршување на директивата 2003/71 / ЕЗ Европски Парламент и Совет во однос на информациите содржани во емисионите проспекти, а исто така и форматот, инкорпорирањето со упатување и објавување на таквите проспекти, како и ширење на реклами.

Европски правни рамки коишто се однесуваат на нефинансиско известување

- **ДИРЕКТИВА НА ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ И НА СОВЕТ** бр. 2014/95 / ЕУ од 22 октомври 2014 година , со која се заменува Директивата 2013/34 / ЕУ за објавување на нефинансиски информации и информации коишто се однесуваат на различностите од страна на некои големи субјекти и групи

МСФИ според европските јурисдикции

Јурисдикции коишто бараат примена на МСФИ - 43
Јурисдикции коишто дозволуваат примена на МСФИ - 1

- Земјите-членки можат да дозволат или да бараат, компаниите кои поседуваат хартии од вредност допуштени за трговија пазарот регулиран од ЕУ, да изготвуваат годишни финансиски извештаи во согласност со МСФИ.

Италија

- Државен јурисдикциски орган – Organismo Italiano di Contabilità (OIC)
- www.fondazioneoic.eu

Опсег на примена на МСФИ	Статус	Дополнителни информации
МСФИ стандардите се потребни за домашните јавни компании	✓	Сите домашни компании, чии што хартии од вредност се тргуваат на регулиран пазар, обврзани се да ги применуваат МСФИ стандардите утврдени од ЕУ во нивните консолидирани финансиски извештаи.
МСФИ стандардите се дозволени, но не се задолжителни кај домашните јавни компании		
МСФИ стандардите се задолжителни или дозволени во случај на котација на странски компании	✓	МСФИ стандарди усвоени од ЕУ се задолжителни во консолидираните финансиски извештаи, со исклучок на странските компании, чии стандарди за домашна јурисдикција, се признаени од страна на ЕУ како еквивалентни на стандардите на МСФИ; во тој случај компаниите можат да ги применуваат своите државни стандарди.
МСФИ стандардот за мали и средни претпријатија е задолжителен или дозволен		Не.
Разгледан е стандардот МСФИ за МСП		Не.

29

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

Романија

- Државен орган за јурисдикција – Corpul Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România (CECCAR)
- <http://www.ceccar.org>

Опсег на примена на МСФИ	Статус	Дополнителни информации
МСФИ стандардите се потребни за домашните јавни компании	✓	Сите домашни компании, чии што хартии од вредност се тргуваат на регулиран пазар, обврзани се да ги применуваат МСФИ стандардите утврдени од ЕУ во нивните консолидирани финансиски извештаи.
МСФИ стандардите се дозволени, но не се задолжителни кај домашните јавни компании		
МСФИ стандардите се задолжителни или дозволени во случај на котација на странски компании	✓	МСФИ стандарди усвоени од ЕУ се задолжителни во консолидираните финансиски извештаи, со исклучок на странските компании, чии стандарди за домашна јурисдикција, се признаени од страна на ЕУ како еквивалентни на стандардите на МСФИ; во тој случај компаниите можат да ги применуваат своите државни стандарди.
МСФИ стандардот за мали и средни претпријатија е задолжителен или дозволен		Не
Разгледан е стандардот МСФИ за МСП		Не

30

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

Полска

- Државен орган за јурисдикција – Комитет за сметководствени стандарди (КСР) којшто работи во рамки на Министерство за финансии
- www.mf.gov.pl

Опсег на примена на МСФИ	Статус	Дополнителни информации
МСФИ стандардите се потребни за домашните јавни компании	✓	Сите домашни компании, чии што хартии од вредност се тргуваат на регулиран пазар, обврзани се да ги применуваат МСФИ стандардите утврдени од ЕУ во нивните консолидирани финансиски извештаи.
МСФИ стандардите се дозволени, но не се задолжителни кај домашните јавни компании		
МСФИ стандардите се задолжителни или дозволени во случај на котација на странски компании	✓	МСФИ стандарди усвоени од ЕУ се задолжителни во консолидираните финансиски извештаи, со исклучок на странските компании, чии стандарди за домашна јурисдикција, се признаени од страна на ЕУ како еквивалентни на стандардите на МСФИ; во тој случај компаниите можат да ги применуваат своите државни стандарди.
МСФИ стандардот за мали и средни претпријатија е задолжителен или дозволен		Не
Разгледан е стандардот МСФИ за МСП		Не

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

31

Северна Македонија

- Државен орган за јурисдикција – Министерство за финансии на Република Македонија
- www.finance.gov.mk

Опсег на примена на МСФИ	Статус	Дополнителни информации
МСФИ стандардите се потребни за домашните јавни компании	✓	Потребно.
МСФИ стандардите се дозволени, но не се задолжителни кај домашните јавни компании		
МСФИ стандардите се задолжителни или дозволени во случај на котација на странски компании	✓	Потребно.
МСФИ стандардот за мали и средни претпријатија е задолжителен или дозволен	✓	Задолжително за некои МСП. Потребни се целосни стандарди на МСФИ не само за компаниите и финансиски институции кои котираат на берзата, туку и за големи и средни трговски субјекти и некои други. Сите останати се обврзани да го применуваат МСФИ за МСП.
Разгледан е стандардот МСФИ за МСП		

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

32

Хрватска

- Државен орган за јурисдикција – Računovodstvo i financije (RiF)
- www.rif.hr/naslovnica

Обсег на примена на МСФИ	Статус	Дополнителни информации
МСФИ стандардите се потребни за домашните јавни компании	✓	Сите домашни компании, чишто хартии од вредност се тргуваат на регулиран пазар, обврзани се да ги применуваат МСФИ стандардите утврдени од ЕУ во нивните консолидирани финансиски извештаи.
МСФИ стандардите се дозволени, но не се задолжителни кај домашните јавни компании		
МСФИ стандардите се задолжителни или дозволени во случај на котација на странски компании	✓	МСФИ стандарди усвоени од ЕУ се задолжителни во консолидираните финансиски извештаи, со исклучок на странските компании, чии стандарди за домашна јурисдикција, се признаени од страна на ЕУ како еквивалентни на стандардите на МСФИ; во тој случај компаниите можат да ги применуваат своите државни стандарди.
МСФИ стандардот за мали и средни претпријатија е задолжителен или дозволен		Не.
Разгледан е стандардот МСФИ за МСП		Не.

33

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

Шпанија

- Државен орган за јурисдикција – Instituto de Contabilidad y Auditoria de Cuentas (ICAC)
- www.icac.meh.es

Обсег на примена на МСФИ	Статус	Дополнителни информации
МСФИ стандардите се потребни за домашните јавни компании	✓	Сите домашни компании, чишто хартии од вредност се тргуваат на регулиран пазар, обврзани се да ги применуваат МСФИ стандардите утврдени од ЕУ во нивните консолидирани финансиски извештаи.
МСФИ стандардите се дозволени, но не се задолжителни кај домашните јавни компании		
МСФИ стандардите се задолжителни или дозволени во случај на котација на странски компании	✓	МСФИ стандарди усвоени од ЕУ се задолжителни во консолидираните финансиски извештаи, со исклучок на странските компании, чии стандарди за домашна јурисдикција, се признаени од страна на ЕУ како еквивалентни на стандардите на МСФИ; во тој случај компаниите можат да ги применуваат своите државни стандарди.
МСФИ стандардот за мали и средни претпријатија е задолжителен или дозволен		Не.
Разгледан е стандардот МСФИ за МСП		Не.

34

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

- Државен орган за јурисдикција – ИНСТИТУТ НА ДИПЛОМИРАНИТЕ ЕКСПЕРТ-СЧЕТОВОДИТЕЛИ В БЪЛГАРИЈА (IDES).
- www.ides.bg/en/Institution.aspx

Опсег на примена на МСФИ	Статус	Дополнителни информации
МСФИ стандардите се потребни за домашните јавни компании	✓	Сите домашни компании, чишто хартии од вредност се тргуваат на регулиран пазар, обврзани се да ги применуваат МСФИ стандардите утврдени од ЕУ во нивните консолидирани финансиски извештаи.
МСФИ стандардите се дозволени, но не се задолжителни кај домашните јавни компании		
МСФИ стандардите се задолжителни или дозволени во случај на котација на странски компании	✓	МСФИ стандарди усвоени од ЕУ се задолжителни во консолидираните финансиски извештаи, со исклучок на странските компании, чии стандарди за домашна јурисдикција, се признаени од страна на ЕУ како еквивалентни на стандардите на МСФИ; во тој случај компаниите можат да ги применуваат своите државни стандарди.
МСФИ стандардот за мали и средни претпријатија е задолжителен или дозволен		Не.
Разгледан е стандардот МСФИ за МСП		Не.

Принципи на даночна транспарентност за меѓународни претпријатија

- Известувањето според земјите се разликува од редовното финансиско известување во тоа што, компаниите мора да објавуваат информации за секоја земја, во која работат, наместо да доставуваат единствен збир на информации на глобално ниво.
- Во 2016 година, Европската комисија предложи директива, со која големите меѓународни компании се обврзуваат да објавуваат клучни информации за тоа, каде остваруваат профит и каде плаќаат данок во рамки на ЕУ во одделни земји.
- Компаниите исто така ќе треба да откријат колку данок плаќаат за дејноста водена надвор од ЕУ. Во случај на даночни надлежности кои не се во согласност со стандардите за добро управување со даноците, таквите информации треба да бидат објавувани одделени по категории.
- Овие дополнителни барања за транспарентност ќе се применуваат за секоја мултинационална компанија - европска или неевропска - која:
 - во моментот е активна на единствениот пазар на ЕУ
 - има постојано присуство во ЕУ
 - има глобални приходи кои надминуваат 750.000.000 евра годишно
- Барањето се заснова на работата на Комисијата за решавање на проблемот со избегнување на оданочување на фирмите во Европа, што ги чинеше земјите од ЕУ околу 50-70 милијарди евра годишно. Ова ќе помогне да се анализира даночното однесување на меѓународните компании. Ова ќе ги натера компаниите да плаќаат даноци таму каде што остваруваат профит.

СОДРЖИНА И ЗНАЧЕЊЕ НА ОДДЕЛНИ СТАВКИ НА ФИНАНСИСКИТЕ ИЗВЕШТАИ

БИЛАНС

Основна равенка

- Билансот на состојба е еден од трите основни финансиски извештаи.
- Билансот на состојба ја покажува сумата на активите на компанијата односно начинот на кој се финансираат истите, преку задолжувања (обврзувања) или сопствен капитал.
- Билансот исто така е поврзан и со основната равенка:

Основна сегментација на билансот

PROJECT VS/2019/0025
"EWC - PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

39

Тековна актива

- **Парични средства и нивни еквиваленти**
Најликвидната од сите активи, готовина, се појавува на првата линија на билансот на состојба. Паричните еквиваленти се исто така рамни стапки во рамки на оваа позиција и опфаќаат средства со краток рок на доспевање, кој е помал од три месеци, или актива, која што компанијата може ја ликвидира во краток рок, како што се пазарни хартии од вредност. Компаниите обично откриваат какви еквиваленти содржат во фуснотите на билансот на состојба.
- **Побарувања**
Оваа сметка ја опфаќа состојбата на сите приходи од продажба кои сеуште се на кредит, по одземањето на сите резерви за сомнителните записи (кои произведуваат цена на ненаплатливи побарувања). Бидејќи претпријатијата ги враќаат своите долгови, оваа сметка се намалува, а готовината се зголемува за иста сума.
- **Залихи**
Залихите опфаќаат суми за сировини, роба и готови производи. Компанијата користи од оваа сметка кога известува за продажба.

PROJECT VS/2019/0025
"EWC - PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

40

Еквиваленти на парични средства

- Паричните средства опфаќаат правни средства за плаќање, сметки, монети, банкноти, добиени чекови, но не депонирани, како и сметки за чекови и штедење. Еквивалентите на паричните средства се сите краткорочни инвестициски хартии од вредност, со рок на доспевање не подолг од 90 дена. Тие вклучуваат банкарски сертификати за депозити, банкарски прифаќања, благајнички записи, комерцијални документи и други инструменти на пазарот на пари.
- Паричните средства и нивните еквиваленти се разликуваат од другите тековни активи, како што се преносливите хартии од вредност и побарувањата, во зависност од нивната природа. Сепак, некои преносливи хартии од вредност може да се класифицираат како паричен еквивалент, во зависност од сметководствената политика на компанијата.

Побарувања

- Побарувањата претставуваат кредитна продажба на компанијата, којашто сè уште не е целосно исплатена од клиентите. Компаниите им овозможуваат на своите клиенти да платат во разумен продолжен временски период, под услов за усогласување на условите. Во случај на некои трансакции, клиентот може да добие попуст за предвремена отплата на побарувањата на компанијата.
- Постојат многу ризици поврзани со пренесување на долгиот биланс, вклучувајќи:
 - Ненаплатен долг – високи побарувања, кои што не се платени долго време, се отпишуваат како ненаплатливи побарувања. Ваква ситуација може да се случи кога, клиентите кои купуваат на кредит, банкротираат или не плаќаат фактури на друг начин
 - Неправилен проток на пари – фирмата има потреба од проток на пари за својата дејност. Продажбата на рати може да ги зголеми приходите и расходите, но не може да обезбеди вистински проток на пари. Продажбата на кредит може да ги зголеми приходите и приходите, но не обезбедува вистински прилив на пари. Ова е прифатливо во случај на краткорочна перспектива, но на долг рок може да предизвика, компанијата да почне да ја губи готовината и ќе мора пари и треба да преземе други обврски за финансирање на работењето.

Залихи

- Залихи – тоа е сметка на активата којашто се наоѓа во билансот на состојба, која се состои од сите сировини, работа во тек и готови производи што компанијата ги акумулирала.
- Се смета за најнеликвиден од сите тековни активи.
- Постои врска помеѓу сметката на залихи и цената на стоките или производите, или производите од сметката за добивка или загуба.

Задача бр. 5 [дискусија]

- Ве молиме погледнете на тековната актива (актива на обрт) во приложениот биланс и обидете се да дискутирате за нивниот состав.

Трајна актива

- **Трајни средства**

Трајната материјална / имотна актива – тоа се главните трајни средства. Тие, пред се, опфаќаат згради, земјишта, закон за трајно користење, машини користени во производство, транспортни средства. Во согласност со одредбите, исто така и странските трајни средства можат да бидат вброени кон трајните средства на компанијата, доколку истите се користени од страна на компанијата врз основа на договор за изнајмување, закуп или лизинг. Во такви ситуации, компанијата исто така ги амортизира дадените средства од гледна точка на потршувачката. Кон трајната материјална актива, исто така се вбројуваат и трајните средства во гардежништвото односно авансите за трајните средства.

- **Нематеријални вредности**

Оваа позиција ги содржи сите нематеријални трајни активи на фирмите, кои што можат да бидат идентификувани или не. Нематеријални вредности коишто се можни за идентификување опфаќаат патенти, лиценци и тајни формули. Неидентификуваните материјални вредности ги опфаќаат марката и вредноста на фирмата.

Трајни средства[1]

- Трајните средства, во суштина, ги опфаќаат долгорочните материјални активи на компанијата. Предметните активи се материјални, можни за идентификување, и се очекува да генерираат економски приходи за компанијата за повеќе од една година или еден операциски циклус (во зависност од тоа, кој од овие периоди е подолг). Сметката, меѓу другото, може да опфаќа машини, опрема, возила, згради, земјиште, деловен простор и канцелариска опрема.
- Доколку фирмата произведува машини (на продажба), тие машини не се класифицираат како недвижности, уреди или опрема. Машините користени за производство на машини за продажба се трајни средства, додека машините произведени за продажба се класифицираат како залихи. Ова се однесува само на фирмите коишто се занимаваат со недвижности, поседуваат згради и земјиште во рамки на нивниот имот. Нивните деловни простори и земјиште се трајни средства, додека домовите, коишто ги продаваат, се залихи.

Трајни средства[2]

- Сметката на трајните средства честопати е определувана како кумулативна амортизација. Тоа значи дека, доколку фирмата не закупи нова дополнителна опрема (затоа нејзините инвестициски трошоци изнесуваат нула), тогаш, трајните средства треба полека да ја намалуваат својата вредност секоја година поради амортизацијата. Ова може подобро да се определи со помош на хармонограмот за амортизација.
- Трајните средства генерално се многу неликвидни. Фирмата може да ја продаде својата опрема, но не така лесно, како што може да ги продаде своите залихи или инвестиции, како што се обврзниците или акциите. Вредноста на трајните средства помеѓу компаниите ќе се разликува во зависност од дејноста.

47

Нематеријални вредности

- Нематеријалните средства можат да бидат опишани како сите права во сопственост на субјектот, коишто се погодни за деловна употреба. Примери за такви права се: лиценци, патенти, авторски права, трговски марки, регистрирани комунални модели, итн., како и крајните трошоци за развојните работи, залихи на нематеријални вредности стекнатата вредност на фирмата (goodwill). Исто така, ќе биде прикажана вредноста на закупеното компјутерско од страна на фирмата.
- Правните нематеријални вредности, по правило, се откупуваат многу брзо, од гледна точка на нивното брзо застарување. Компјутерските програми често се страи веќе по неколку години, но сепак, можат да ја задржат вредноста многу години. Брендите на познатите компании можат да имаат висока вредност и да ја одржуваат многу години.

48

Нематеријални вредности коишто можат и не можат да се идентификуваат

- Нематеријалните вредности, коишто можат да се идентификуваат, тоа се такви коишто можат да се одделат од други активи, па дури и да се продадат. Тоа се активи како, интелектуална сопственост, патенти, авторски права, трговски марки и трговски називи. Софтверот и другите активи поврзани со компјутерот, опремата, исто така се класифицираат како нематеријални вредности коишто може да се идентификуваат.
- Нематеријалните средства коишто не можат да се идентификуваат, тоа се такви средства коишто не можат физички да се одвојат од компанијата. Најдоминантна компонента на нематеријалните вредности, којашто не може да се идентификува е вредноста на фирмата. Внатрешно генерираната вредност на фирмата се признава како загуба, но надворешно генерираната вредност на фирматаа, кога истата стекнува капитал или се спојува со друга компанија, се активира како компонента на активата. Ова значи дека кога една компанија плаќа над објективната вредност на друга компанија за да ја стекне, разликата е во вредноста на фирмата. Оваа компонента на активите не се амортизира како трајно средство, но редовно се тестира од агол на загуба на вредноста. Компанијата прифаќа загуба поради губење на вредноста, доколку признае дека, вредноста на фирмата не е толку висока како што е нејзината книговодствена вредност.
- Брендирањето и репутацијата се уште еден клучен ресурс што не може да се идентификува. Додека фирмата може да ја продаде својата трговска марка, лого и други работи, одделувањето на добрата марка и репутација од силните фирми може да биде многу тешко. Се очекува таквиот бренд да генерира добар економски профит за компанијата во иднина.

Задача бр. 6 [дискусија]

- Ве молиме погледнете на трајната актива во приложениот биланс и обидете се да дискутирате за нивниот состав.

Тековни обврзувања

- **Сметки со добавувачи**
Тие ги претставуваат тековните задолжувања. Тое е сума, за којашто фирмата е должна на доставувачите за предмети или услуги коишто се закупени на кредит.
- **Тековен долг**
Опфаќа различни обврзувања различни од сметките коишто доспеваат во рок од една година или како дел од еден деловен циклус за компанијата (во зависност од тоа кој од нив е подолг). Обврзувањата за плаќање можат исто така да имаат долгорочна верзија, којашто опфаќа белешки за рок на доспевање повеќе од една година.
- **Тековен дел од долгорочен долг**
Тое е квота која може, но не мора да биде фактурирана со тековните задолжувања.
- Иако овие ставки може да изгледаат слични, тековниот дел од долгот е износот што доспева во дадена година, чијшто период на доспевање надминува една година. На пример, ако некоја компанија прифати банкарски заем, што треба да се врати во рок од 5 години, сметката ќе вклучува дел од заемот што доспева следната година.

Сметки од добавувачи

- Сметките од добавувачи се генерираат кога фирмата купува добра или услуги од своите добавувачи на кредит. Се очекува дека, обврзувањата ќе бидат исплатени во текот на годината или во рамки на еден оперативен циклус (во зависност од тоа кој период е подолг)
- Обврските се сметаат за една од најликвидните форми на тековните обврски во билансот на состојба. Обврските кои произлегуваат од сметките за едно лице често се побарувања за друго лице.

Тековни задолжувања

- Не сите компании поседуваат позиции за тековни задолжувања, но тие, коишто го користат во однос на позајмици, коишто биле преземени со термин на доспевање пократок од една година. Некои компании ги нарекуваат обврзувања на меници.
- Ова се разликува од обврзувањата коишто произлегуваат од сметките со добавувачи, бидејќи обврзувањата се однесуваат на робата или услугите закупени на кредит.

Тековен дел на долгорочни задолжувања

- Долгорочниот долг ќе има термин на доспевање подолг од една година. Тоа може да бидат 2 години, 5 години или дури 10 или 30 години. Тековен дел на долгорочниот долг е квота од капиталот и каматата за истата коишто доспеваат во тек на една година.
- Ова не треба да се меша со тековното задолжување, чиишто позајмици се со термин на доспевање пократки од една година.
- Некои фирми ги консолидираат тие две квоти во општа позиција на долгот во билансот на состојба.

Задача бр. 7 [дискусија]

- Ве молиме погледнете на тековните задолжувања во приложениот биланс и обидете се да дискутирате за нивниот состав.

Долгорочни обврзувања

- **Обврзници**
Оваа сметка опфаќа амортизирана квота од сите обврзници издадени од фирмата.
- **Долгорочни задолжувања**
Оваа сметка ја опфаќа целосната квота на долгорочниот долг (со исклучок на тековниот дел, доколку оваа сметка се појавува во краткорочните обврзувања). Оваа сметка потекнува од хармонограмот на задолжувања, којшто ги определува сите заостанати задолжувања на претпријатијата, трошоците за камата и отплата на капиталот за секој период.

Обврзници

- Задолжувањата под наслов обврзници се генерираат кога една компанија издава обврзници со цел да се генерираат готовински парични средства. Како еминент на обврзниците, компанијата е заемопримач / кредитобарател. Задолжувањето се создава во врска со овој акт на издавање. Потоа платежните обврзници се појавуваат од страна на пасивата во билансот на сотојба. Општо земено, задолжувањата под наслов обврзници спаѓаат во класата на долгорочни обврзувања.
- Обврзниците се издаваат со премија, со попуст или според номиналната вредност. Тоа зависи од разликата помеѓу стапката за купони и профитабилноста на пазарот при издавање. Во моментот на издавање на обврзниците, еминентот ја регистрира номиналната вредност на обврзницата. Добива парични средства за објективната вредност на обврзницата, додека позитивната (негативна) разлика (доколку ја има) е регистрирана како премија (попуст) на платежните обврзници.

Долгорочни задолжувања

- Хармонограмот на задолжувањата ги определува вкупните задолжувања на компанијата во терминот на доспевање, обично користен од страна на претпријатијата за изготвување на анализа на паричните текови.
- Каматните трошоци се вбројуваат во сметката за добивка и загуба во рамки на хармонограмот на задолжувања, крајното салдо на задолжувања се вклопува во билансот, а отплатата на капиталот – преку сметката за готовински текови (финансиска активност).
- Хармонограмот на долгови е еден од придружните документи, коишто со себе поврзуваат три финансиски извештаи.
- Видовите задолжувања меѓудруготт опфаќаат:
 - Позајмици (банка, бизнис)
 - кредити
 - лизинг
 - должнички хартии од вредност
 - обврзници

Задача бр. 8 [дискусија]

- Ве молиме погледнете на долгорочните обврзувања во приложениот биланс и обидете се да дискутирате за нивниот состав.

Сопствен капитал

- **Акционерски капитал**
Ова е вредноста на средствата, коишто акционерите ги инвестирале во компанијата. Кога компанијата е основана за прв пат, акционерите обично вложуваат готовина. На пример, инвеститор ја основа компанија и инвестира 10 милиони евра. Паричните средства (актива) растат за 10 милиони евра, а акционерскиот капитал (капитална сметка) се зголемува за 10 милиони евра, балансирајќи го билансот на состојба.
- **Задржани добивки**
- Ова е вкупниот износ на нето приходи, кои што компанијата одлучува да ги задржи. Компанијата може да плати дивиденди за нето приходите во секое време. Сите останати суми во компанијата се додаваат на задржаните приходи.

Акционерски капитал

- Акционерски капитал (капитал на акционери, вложен капитал или уплатен капитал) – тоа е инвестираната сума од страна на акционерите во компанијата за користење во одредена дејност. Кога се основа фирмата, доколку нејзината единствена актива е готовината инвестирана од страна на акционерите, билансот е избалансиран од десната страна преку акционерскиот капитал односно сметка на капиталот.
- Акционерскиот капитал е главна позиција, но понекогаш е разделуван од страна на компанијата на различни видови на издадени акции. Тие може да претставуваат обични акции и привилегирани акции, при што последните ја опфаќаат номиналната вредност на акцијата.
- Акцискиот капитал е одделен од другите капитали генерирани од страна на единицата. Како што покажува називот „уплатен капитал“, оваа капитална сметка се однесува само на „уплатената“ сума од страна на инвеститорите и акционерите, за разлика од квотите генерирани од самата фирма, коишто влијаат на сметката на задржани добивки.

61

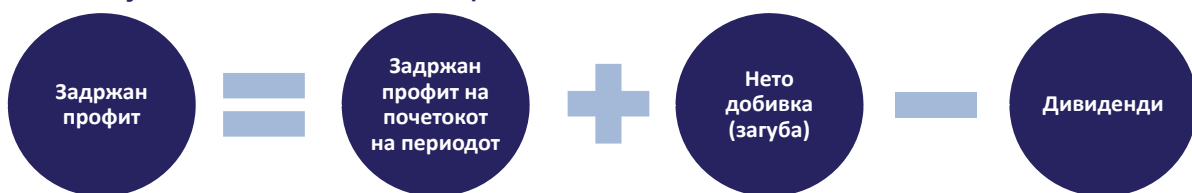
Суфицит и дополнително уплатен капитал

- Акционерскиот капитал опфаќа две дополнителни биланс сметки, коишто треба да се споменат, а го претставуваат вишокот и дополнително уплатениот капитал.
- Внесениот вишок е книговодствена ставка, којашто настанува кога компанијата издава акции повисоки од нивната номинална вредност или издава акции без номинална вредност. Оваа сметка исто така содржи добивки и загуби од продажбата од издавање, отписи и откуп на акции, а исто така и добивки и загуба од продажбата на комплексните финансиски инструменти.
- Доколку компанијата добие 1 милион евра со номинална вредност од 100 илјади евра, би имала примен вишок од 900 илјади евра. Номиналната вредност на акциите е генерално произволна бројка, бидејќи акциите не можат да бидат откупени за нивната номинална вредност.
- Сумирано, доколку компанијата издаде 1 милион евра обични акции со номинална вредност од 100 илјади евра, сопствениот капитал се дели на основните елементи на следниот начин:
 - Обични акции во износ од 100 илјади евра
 - 900 000 евра вишок (или дополнителен вложен капитал)
 - Вкупен акционерски капитал во износ од 1 милион евра
- Оваа ставка зависи само од издадената цена на капиталот, а не од пазарната вредност. Кога акциите на компанијата почнуваат да котираат на берзата, нивните промени во цените немаат влијание на вредноста на оваа ставка на билансот на состојба.

62

Задржан профит [1]

- Задржаните добивки претставуваат дел од профитот на фирмата, коишто не се уплатени како дивиденди за акционерите, туку се резервирани за реинвестирање.
- Обично, овие средства се користат за закуп на обртниот капитал и трајните средства (инвестициски расходи) или за отплата на долговите.
- Задржаните добивки се прикажани во билансот во делот којшто се однесува на сопствениот капитал на акционерот на крајот од секој сметководствен период.

63

PROJECT VS/2019/0025
"EWC - PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

Задржан профит [2]

- На крајот на секој пресметковен период, задржаните приходи се прикажани во билансот на состојба како акумулиран приход од претходната година (вклучувајќи ги и приходите од тековната година) минус дивидендите исплатени на акционерите.
- Во следниот циклус на наплата, крајното салдо РЕ од претходниот пресметковен период, сега ќе стане задржана заработка со почетно салдо.
- Салдото на задржаните добивки не секогаш може да биде позитивен број, бидејќи се одразува, така што нето загубата на тековниот период е поголема од почетното салдо на задржаната заработка. Алтернативно, големата дистрибуција на дивиденди што го надминува салдото на задржаниот профит, може да предизвика негатива.

64

PROJECT VS/2019/0025
"EWC - PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

Цел на задржаната добивка

- Задржаната добивка претставува корисна врска помеѓу сметката на добивка и билансот на состојба, бидејќи тие се евидентирани во рамки на сопствениот капитал, која ги поврзува обата извештаи.
- Целта на задржување на овие заработки може да биде различна и вклучува набавка на нова опрема и машини, трошоци за истражување и развој, или други активности, кои што потенцијално би можеле да создадат раст на компанијата. Оваа реинвестиција во компанијата има за цел да постигне уште поголем профит во иднина.
- Ако компанијата не верува дека може да добие доволен поврат на инвестицијата од овие задржани заработки (т.е. да заработи повеќе од цената на капиталот), овие добивки често ќе се дистрибуираат на барање на акционерите како дивиденди или откуп на акции.

Фактори кои влијаат на нивото на задржаната добивка

- Промената во задржаните добивки обично произлегува од два фактори:

Задача бр. 9 [дискусија]

- Ве молиме погледнете на сопствениот капитал во приложениот биланс на состојба и обидете се за дискутирате за неговиот состав.

Значење на биланс на состојба

- **Ликвидност** - Споредбата на тековните активи на компанијата со нејзините тековни обврзувања дава слика за ликвидноста.
- **Финансиска потпора** - опишува на каков начин е финансирана компанијата, колкав финансиски ризик презема компанијата.
- **производивност** – користејќи од сметката на добивки и загуби во врска со билансот, може да се оцени колку успешно фирмата ја користи својата актива.
- **Стапка на поврат** – билансот може да служи за оценка на тоа какви поврати генерира фирмата.

Ограничувања на биланс

- Билансот има одредени недостатоци:
- **Временска точка** – дозволува единствено оценување на разликата помеѓу конкретниот момент и други поединечна точка во минатото.
- **книговодствени вредности** - износите објавени во билансот на состојба можат да бидат значително пониски од нивната пазарна вредност
- **разни сметководствени системи и методи за справување со амортизацијата и залихите** - тие ги нарушуваат податоците запишани во билансот на состојба
- ставките од билансот на состојба не се оценувани на еден ист начин - некои средства и обвзрувања се оценувани според историска цена, додека други се оценувани според нивната тековна пазарна вредност. Користениот метод на мерење може значително да влијае на пријавените количини
- **Актива или вонбилансни средства** - иако не се евидентирани во билансот на состојба, тие сепак претставуваат актива и пасива на компанијата. Само активата стекната преку трансакции е прикажана во билансот на состојба. Затоа, изостануваат некои многу вредни средства кои не се ориентирани кон трансакции и не можат да бидат изразени во монетарната категорија.

СОДРЖИНА И ЗНАЧЕЊЕ НА ОДРЕДЕНИ ПОЗИЦИИ ВО ФИНАНСИСКИОТ ИЗВЕШТАЈ

СМЕТКА НА ДОБИВКИ И ЗАГУБИ

Сметка на добивка и загуба (биланс на успех)

- Сметката за добивка и загуба е една од основните финансиски извештаи на компанијата, која ги покажува финансиските резултати во одреден период.
- Добивката или загубата се определува со прифаќање на сите приходи и одземање на сите трошоци од оперативните и неоперативните активности.
- Билансот на успех прикажува приходи, трошоци, бруто добивка, трошоци за продажба и административни трошоци, други трошоци и приходи, платени даноци и нето добивка на кохерентен и логичен начин.
- Билансот на успех е поделен на периоди, коишто логички ги одразуваат активностите на фирмата.
- Најчестиот периодичен преглед е месечниот (за внатрешно известување), иако некои компании можат да користат долгорочен циклус. Овие периодични извештаи се сумираат во вкупната вредност за кварталните и годишните резултати.
- Сметката за добивка и загуба е структурирана на таков начин што од своја страна, редоследно ги покажува елементите кои влијаат врз финансискиот резултат на претпријатието.
- Може да се каже дека, во извесна смисла, елементите што го сочинуваат финансискиот резултат се наредени редоследно од оние кои се најтесно поврзани со директната активност на претпријатието до оние што се најмногу оддалечени од тоа.

Основна сегментација на сметката на добивки и загуби

72

Елементи на сметката за добивка и загуба

- Сметката за добивка и загуба може да има мали разлики помеѓу различни компании, бидејќи трошоците и приходите ќе зависат од видот на работењето или деловната активност. Сепак, постојат неколку генерални ставки, коишто често се видливи на сметката за добивка и загуба.
- Најчестите позиции на сметката за загуба и добивка опфаќаат:
 - приходи/ продажба
 - производна цена на продадени производи (COGS)
 - Бруто добивка
 - Трошоци за маркетинг, реклами и промоција
 - Општи и административни трошоци (G&A)
 - EBITDA (*earnings before interest, taxes, depreciation and amortization*)
 - Трошоци за амортизација
 - Оперативна добивка (или EBIT)
 - камати
 - Други трошоци
 - ЕВТ (добивката пред оданочување)
 - даноци на доход
 - Нето добивка

73

Приходи од продажба

- Приход од продажба е добивка стекната преку продажба на производи, роба или давање услуги од страна на фирмата.
- Во сметководството, поимите „продажба“ и „приходи“ можат да се користат наизменично и го имаат истото значење.
- Треба да се напомене дека не мора да значи дека приходите означуваат примање на пари. Дел од приходот од продажба може да се плати во готово, а дел може да се плати на кредит, под услови како побарувања.
- Приходите од продажба можат да бидат именувани во билансот на успех, како износ на бруто приход или нето приход.
- Нето приходите ги опфаќаат сите одбитоци под наслов враќање на стоките, можноста за неиспорака на стоки и цената на ненаплатливите побарувања (позната и како цена на ненаплатливи побарувања, која се влева во билансот на состојба како отпис на сомнителни сметки).
- Од друга страна, бруто приходите не ги опфаќат овие одбитоци.

Извори на приходи

- Постојат оперативни и неоперативни приходи. Оперативните приходи го опишуваат износот добиен од основната дејност на компанијата. Продажбата на стоки или услуги ќе биде пример финансиски активности. Примерите вклучуваат приходи од камати и приход од дивиденди.
- Подолу се неколку типични сметки за приходи за повеќето компании:
 - приходи од продажба на производите, добра или плаќање за услуги: ова е основната сметка за оперативни приходи за повеќето компании и обично има специфично име, како што се приходи од продажба или приходи од услуги
 - Приход од камата: На оваа сметка евидентирани се камати заработени од инвестиции, како што е поседување долг. Ова е обично неоперативен приход.
 - приход од изнајмување: на оваа сметка се евидентира заработената сума за изнајмување згради или опрема и се смета за неоперативен приход
 - приходи од дивиденда: сумата на дивиденди добиени од поседување на акции од други компании. Исто така, тоа е неоперативен приход.

Модели на приходи

- **Приход врз основа на трансакција**
 - Приходи од продажба на стоки, кои обично се еднократни плаќања од клиенти.
- **Приходи од услуги**
 - Приходите се генерираат со давање услуги на клиенти и се пресметуваат врз основа на време. На пример, бројот на часови кога се даваат консултантски услуги.
- **Приходи од проект**
 - Приходи добиени благодарение на еднократни проекти со постојни или нови клиенти.
- **Приходи кои што се повторуваат**
 - Заработки од тековни плаќања за постојани услуги или услуги за пост-продажба на клиенти. Повторниот модел на приходи е модел што најчесто го користат компаниите, затоа што е предвидлив и обезбедува постојан извор на приход за компанијата. Постојат многу различни типови на повторливи текови на приход:
 - Плаќање претплати (пример. Netflix „периодичен тек на приходи“)
 - Изнајмување, лизинг или позајмување на средства
 - лиценцирање на содржина на трети лица
 - брокерски такси
 - Плаќања за реклами

Оперативни трошоци

- **Трошоци за производство на производи за продажба**
- Трошоците за производство на производите за продажба (COGS – Трошоци за продадени производи) го мерат „директниот трошок“ направен при производство на стоки или услуги. Опфаќа материјални трошоци, директни трошоци за работна сила и директни трошоци на фабриката, што е директно пропорционално со приходите. Заедно со зголемување на приходите, потребни се дополнителни ресурси за производство на производи или услуги. COGS е често втората ставка во билансот на добивка и загуба, кој што доаѓа директно по приходите од продажба. COGS се одзема од приходите за да ја одреди бруто-добивката од продажбата.
- COGS ги вклучува сите трошоци поврзани со производство на производи или давање услуги кои што ги нуди компанијата. Во случај за производите, овие трошоци може да опфаќаат варијабилни трошоци поврзани со производството на производите, како што се суровините и работната сила. Тие исто така може да вклучуваат и фиксни трошоци, како што се општи фабрички трошоци, трошоци за складирање односно во зависност од соодветните сметководствени принципи, понекогаш и трошоци за амортизација.
- COGS не ги опфаќа главните трошоци за продажба, како што се надместоци за одборот и трошоци за рекламирање. Овие трошоци ќе паднат под бруто-профитната линија во делот што се однесува на продажба, општи и административни трошоци (SG&A).

Сметководство за трошоците за производство на производи за продажба

- MSSF umożliwiają różne zasady rozliczania kosztów sprzedanych towarów. W skrócie, istnieją cztery główne rodzaje klasyfikacji kosztów sprzedawanych towarów:
- МСФИ овозможува различни правила за пресметка за трошоците за продадената стока. Накратко, постојат четири главни типа на класификација на трошоците за продадени производи:
 - First-in-first-out (FIFO)
 - Last-in-first-out (LIFO)
 - Пондерирана средина
 - Специфична идентификација

Задача бр. 10 [вежба]

- **FIFO vs. LIFO**
- Да претпоставиме дека компанијата ги има регистрирано следниве приеми во магацин:

Број на сериј	Број на единици	Трошок за единица ЕВРО
1	100	10
2	100	15
3	100	20
Вкупно	300	4500

- Да претпоставиме дека, компанијата го произведува и продава својот производ во сериј од 100 парчиња. Ако инфлацијата е позитивна, цената на производството ќе се зголеми со текот на времето. Да претпоставиме дека 1 серија од 100 единици се произведува во секој временски период, а трошокот на производството се зголемува по секој нареден период.
- Разгледајте ги деталите кои што се однесуваат на трите производни сериј дадени во табелата погоре. Да претпоставиме дека, броевите на сериите се подредени по датумот на производство.
- Треба да биде очигледно дека, компанијата нема да биде во состојба да продаде точно 100 единици производи во секој период. Тој ќе мора да ги продаде во согласност со примените нарачки, како и во согласност со достапноста на производите во залихите на готовите производи. Да претпоставиме дека компанијата добива нарачки за вкупно 150 единици по производство на третата серија од по 100 единици.

* Стандардите за сметководство МСФИ се прифатени во повеќето земји, при што не дозволуваат да се користи методот LIFO. Значи, компаниите го немаат тој избор.

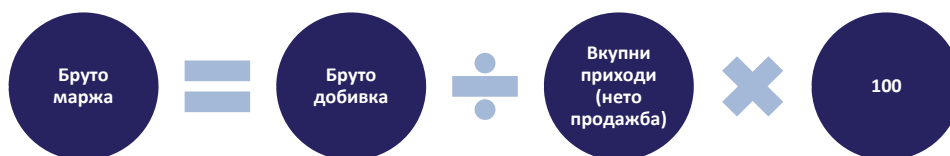
Влијанието на FIFO на финансиските извештаи

- **Висок квалитет на вреднување на билансот на состојба**
Билансот содржи информации за залихите со подобар квалитет, обезбедувајќи на тој начин висок квалитет на информации на тема вреднување на истите.
- **Слаб квалитет на совпаѓање на сметката за добивки и загуби**
Бидејќи First-In First-Out ги плаќа најстарите трошоци најпрво, приходите од продажба на залихи се „неусогласени“ со овие трошоци.

80

Бруто добивка (од продажба) / бруто маржа

- Бруто добивката (од продажба) на компанијата, тоа е сметководствен резултат добиен по одземање на трошокот за производство на продадените производи и повратот/отписот на продажбата од вкупните приходи од продажбата.
- Бруто добивката (од продажба) се користи за определување бруто маржата на компанијата.
- Бруто-маргина служи како финансиска метрика користена за да се утврди бруто профитабилноста на економските активности. Тоа покажува колку добро продажбата ги покрива директните трошоци поврзани со производството на стоки

81

45

Оперативни трошоци [2]

- **Трошоци за продажба, општи и административни (SG&A)**
- SG & A трошоците ги вклучуваат сите непроизводствени трошоци направени од претпријатието во одреден период. Ова вклучува трошоци, како што се изнајмување, рекламирање, маркетинг, сметководство, судски парници, патувања, оброци, надоместоци за управата, бонуси и повеќе. Понекогаш и трошоците за амортизација можат да бидат опфатени, во зависност од тоа со што се поврзува.
- Во сметката на добивки и загуби, бруто-добивката намалена за SG&A (како и цената за амортизација) е еднаква на оперативната добивка, позната и како профит пред камата и данок (ЕБИТ).

82

Трошоци за продажба

- Линијата на овие трошоци е поврзана со директни и индиректни трошоци за генерирање приходи (од продажба на производи или услуги).
- Директните трошоци за продажба се трошоци направени во одредена точка на продажба на производ или услуга. Директните трошоци за продажба вклучуваат трошоци за трансакција и провизии платени за продажбата.
- Индиректните трошоци за продажба се трошоци направени пред или по продажбата, опфаќаат плати, бенефиции и надоместоци за продавачи, патни трошоци и трошоци за сместување.

83

Општи трошоци за одборот (G&A)

- Општите и административните трошоци се општи трошоци на претпријатието, од кои голем дел се постојани или делумно постојани. Овие трошоци не се однесуваат директно на продажба на производи или услуги, туку на целокупното секојдневно работење на компанијата.
- Најчести примери се изнајмување, осигурување, комунални услуги, материјали и трошоци поврзани со управување со компанијата, како што се плати на управните кадри, административен персонал и персонал за продажба.

84

Оперативни трошоци [4]

- **Амортизација**
- Кога се стекнува компонента од долгорочна актива, таа често е капитализирана и не се порамнува во даден период. Ова е затоа што, оваа компонента од активата генерално ќе биде економски корисно и ќе генерира профит по истекот на тој пресметковен период, така што трошењето на истата во овој период ќе предизвика претерување со трошоците за тој период и ќе ја намали во сите идни периоди. За да се избегне ова, трошоците за амортизација се користат со цел подобро вклопување на трошоците на долгорочните активи со приходите што ги создаваат.

Амортизацијата е непаричен трошок создаден од страна на сметководители со цел ширење на трошоците за трајните средства, како што се недвижнини, постројки и опрема (трајни средства)

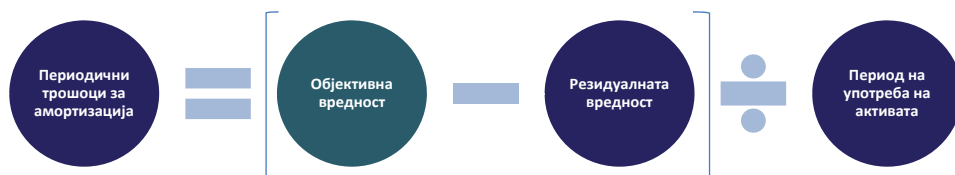
Постојат различни методи за пресметување на трошоците за амортизација, а искористениот тип на порамнување за амортизација генерално е избран за да одговара на природата на опремата. На пример, кај случаите со возила, коишто губат вредност многу побрзо во првите неколку години, честопати се избира забрзан метод на амортизација.

85

Методи на порамнување на амортизација [1]

• Линеарна амортизација

Тоа е најчесто употребуваниот метод на амортизација и најлесен за пресметување. Овој метод едноставно бара еднаква цена во текот на целиот период на користење на трајните средства.

На пример, фирмата купува зграда од 50 милиони EUR, која што треба да биде користена во рок од 25 години без резидуалната вредност.

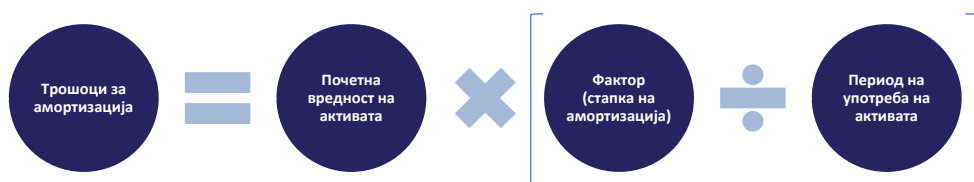
Трошоците за амортизација изнесуваат 2 милиони евра, што може да се добие со делење на 5 милиони евра со 25.

86

Методи на порамнување на амортизација[2]

• Забрзана амортизација (опаѓање на трошоците за амортизација)

- Овој метод се користи кога компонентата на активата подлежи на побрза амортизација од претходните години. Како што покажува самиот назив, трошоците за амортизација се намалуваат со текот на времето. За да го направите ова, сметководителот избира фактор повисок од еден. Во линеарна амортизација, трошокот се определува со множење на објективната вредност со $1 /$ период на користење. Во оваа пресметка коефициентот изнесува 1. Во забрзаниот метод коефициентот може да изнесува 1,5 или 2 или повеќе. Опаѓачкиот фактор 2 е познат како салдо со двојно опаѓање.

Трошоците за амортизацијата се менуваат секоја година затоа што се множи со почетната вредност на трајното средството, кое што се намалува со текот на времето прати акумулираната амортизација. Забележете дека резидуалната вредност е игнорирана при овој метод.

На пример, компанијата има возило вредно 100.000 ЕУР, со работен век од 5 години. Тие сакаат да го амортизираат со забрзување. Во првата година, амортизацијата чини 40.000 евра ($100 * 2/5$ ЕУР). Следната година, трошоците за амортизација се 24.000 евра ($(100,000 \text{ евра} - 40,000 \text{ евра}) * 2/5$)

87

Методи на порамнување на амортизација [3]

- **Амортизација на единицата**
- Во согласност со овој метод, трошокот на амортизацијата по произведена единица се пресметува со делење на објективната вредност намалена за резидуалната вредност на компонентата на активата, со периодот на користење на единиците. Овој метод обезбедува поголема трошок во случаи кога производството е големо, за да се вклопат со употребата на опремата. Овој метод е исто така најкорисен во случаите кај машините за производство.

- На пример, компанијата има машина со вредност од 100.000 евра, со резидуална вредност од 5.000 евра. Производните единици се 95.000. Така, врз основа на единиците, трошокот изнесува $(100,000 \text{ евра} - 5,000 \text{ евра}) / 95,000 = 1 \text{ ЕУР}$. Во текот на годината, компанијата произведува 10.000 единици и сноси трошоци во висина од 10.000 евра.

Амортизацијата на единиците е широко користена во рударската дејност.

88

Методи на порамнување на амортизација [4]

- **Метод на сума на години**
- Методот на сума на години е еден од забраните методи на амортизација. Повисоките трошоци се направени во раните години, а пониските трошоци се направени во подоцнежните години на работење.

Во методот на амортизација со сума на годините, преостанатиот век на употреба на компонентата од активата се дели со сумата на годините, а потоа се множи со основата за амортизацијата со цел утврдување на трошокот.

89

Оперативни трошоци [5]

- Маркетинг, реклама и промоција
- Надоместоци, бенефиции и плати
- Изнајмување и осигурување
- Други

Оперативна добивка (ЕБИТ)

- **Заработки пред камати и даноци**
- ЕБИТ (*earnings before deducting interest and taxes*) означува профит пред камата и данок и е една од последните подзбирови во билансот на добивки и загуби пред нето-добивката. ЕБИТ понекогаш се нарекува приход од оперативна дејност затоа што произлегува од одземањето на сите оперативни трошоци (трошоци за производство и не-производствени трошоци) од приходите од продажба.

Поделбата на ЕБИТ со приходите од продажба резултира во оперативна маргина, изразена во проценти (т.е. 15% од оперативната маргина).

Маргината може да се спореди со претходните оперативни маржи на компанијата, тековната маргина на профит на компанијата и бруто маржата, или маргините на другите компании во истата бранша.

Неоперативни трошоци [1]

- **Трошоци за камати**

Трошоците за камати се едни од основните трошоци објавени на сметката за добивка и загуба. Компанијата мора да ја финансира својата актива преку задолжувања или капитал. Во првиот случај, компанијата ќе мора да ги сноси трошоците поврзани со трошоците за позајмици. Разбирањето на каматните трошоци на компанијата е одличен начин да се разбере нејзината капитална структура и финансиските резултати.

Каматата честопати се појавува како посебна ставка пониска од ЕБИТ (профит пред камати и даноци). Алтернативно, некои компании можат да покажат камати во секцијата SG&A, во зависност од сметководствени практики користени од нивна страна.

Најчесто, каматните трошоци се резултат на позајмување парични средства од страна на компанијата. Сепак, друга трансакција која што генерира каматни трошоци е користењето на капитален лизинг. Кога компанија изнајмува компонента на активата од друга компанија, салдото на лизингот создава каматен трошок, кој што се појавува во сметката за добивка и загуба.

Неоперативни трошоци [2]

- **Други трошоци**

- Компаниите честопати имаат и други трошоци, коишто се единствени за нивната бранша.
- Другите трошоци може да опфаќаат работи, како што се истражување и развој (R&D), надоместок заснован на акции, отпишувања под наслов оштетување на вредност, добивки / загуби од инвестициска продажба, прилив на валута и многу други трошоци, кои што се единствени за секторот или одредена компанија.

Профит пред оданочување

- **ЕВТ (Профит пред оданочување)**
ЕВТ означува профит пред оданочување и се одзема пред одземање на каматните трошоци од оперативната добивка. Ова е последниот подсума пред постигнување на нето-добивката.

Неоперативни трошоци [3]

- **Даноци**
Даноците се задолжителни такси наметнати на физички лица или корпорации, спроведени се од страна на владината единица - локалната, регионалната или државната – со цел финансирање на владините активности. Во економијата, даноците паѓаат на секој, кој се терети со данокот, независно од тоа, дали станува збор за оданчен субјект, како што е компанијата, или крајниот потрошувач на производите на компанијата.

Постојат неколку вообичаени видови даноци:

- персонален данок на доход - процент од заработката доставен до владата
- данок на добивка за правни лица - процент од профитот на компанијата, којшто се третира како данок од страна на владата, со цел финансирање на дел од буџетот
- данок на продажба (ДДВ) - наметнати даноци за некои стоки и услуги
- данок на имот - заснован на вредноста на земјиштето и недвижноста
- Тарифи - даноци на увезената стока наметнати за зајакнување на внатрешните компании
- данок на имот - стапката применувана на објективната пазарна вредност на имотот во моментот на смртта

Даночните системи значително се разликуваат во одделни држави и важно е физичките лица и корпорациите внимателно да ги проучуваат новите закони за даноци кои што се однесуваат на локалитите, пред да почнат да заработат или да ја спроведуваат дејноста таму.

Данок на добивка и "сметководствен" данок

- Даноците наведени во финансиските извештаи на компанијата ретко одговараат на даноците што се прикажани во даночните пријави. Ова се случува затоа што, секоја ставка (финансиски податоци на компанијата и даночна пријава) има различни намени, корисници и начин на вршење на сметководство. Финансиските податоци на компанијата се наменети за инвеститори и работодаватели и - како такви - се создадени со мисла за доставување сигурни информации за финансиската позиција на субјектот. За возврат, даночната пријава е наменета за владата или одговорниот даночен орган и има за цел придржување кон политиката за јавни даноци.
- Финансиските извештаи ќе содржат информации за даночното оптоварување, но реалниот данок на доход поткнува од даночната пријава.
- Дихотомијата при пријавување на овие две точки создава разлики кои што треба да се усогласат и да се порамнат. Овие разлики се, или постојани разлики кои никогаш не се менуваат, или привремени разлики, кои се временски разлики што менуваат со тек на времето.

96

Три главни цели на сметководство на даноци на добивка

- **Оптимизација на профитот**
Прво, сметководството за данок на добивка на компанијата треба да биде во согласност со нејзината оперативна стратегија. Ова значи дека со цел да се максимизира профитот, компанијата мора да разбере на каков начин се извршуваат даночни обврски и соодветно да ги прилагоди своите стратегии.
- **Флексибилност на финансирање**
Второ, порамнувањето на данок на добивка може да и овозможи на компанијата да одржува финансиска флексибилност. Постојат различни ефекти на финансирање на деловната активност на компанијата со долг и / или со капитал, а структурата на капиталот на компанијата може да влијае на даноците на доход. Познавањето на овие ефекти ќе и овозможи на компанијата правилно да испланира и одржи финансиска флексибилност, задржувајќи отворени опции.
- **Одложување на плаќање**
Конечно, даночното сметководство и дозволува на компанијата да управува со протокот на пари и да ги минимизира платените готовински даноци. Поволно е да се одложат даночните плаќања во иднина, а не плаќањето даноци денес. Компанијата ќе сака порано да го одземе данокот, отколку подоцна, да ја максимизира вредноста на своите пари.

97

Нето добивка

- Нето добивка е износот на сметководствената добивка, каква што компанијата ја оставила откако ги платила сите трошоци. Нето добивката се добива со земање предвид на приходите од продажба и одземање на COGS, SG&A, амортизацијата, каматните трошоци, даноците и сите други трошоци.
- Нето добивката е последната ставка во сметката за добивка и загуба. Сепак, некои сметки за добивка и загуба, сепак ќе имаат посебна секција доле, којашто ќе ги усогласи почетните задржани добивки.

98

Задача бр. 11 [дискусија]

- Ве молиме погледнете ја приложената сметка на добивка и загуба и обидете се да дискутирате за нејзината структура.

99

Значење на сметката за добивка и загуба [1]

- **Нуди информации на тема приходи на компанијата.**
Една од главните предности на сметката за добивка и загуба е дека, дадените информации се директно поврзани со приходот на организацијата. Тоа е точен документ, кој што ги пренесува луѓето преку сите приходи и трошоци направени за време на периодот на евалуација. Го надминува работењето, вклучувајќи даноци, трошоци и плаќање камати. Нема подобар документ за анализа на целосните информации за приходите за една компанија.
- **Ја олеснува анализата.**
Некои клучни податоци се директно дадени во документот и нема потреба да се прави проценка на истите. Сметката за добивка и загуба го олеснува оценувањето на финансиската состојба на компанијата за одреден временски период. Некои клучни фигури се директно дадени во документот и нема потреба да се проценуваат.
- **Ја олеснува споредбата со тек на времето.**
Кога ги прегледувате долгорочните сметки за добивка и загуба, можете да ги споредите резултатите на компанијата. Повеќекратната споредба ќе елиминира некои од недостатоците на овој документ, затоа што можете да откриете трендови и да ги елиминирате еднократните плаќања, коишто можат да имаат влијание на податоците.
- **Може да се користи како алатка за предвидување.**
Сметката за добивка и загуба станува основа за предвидување на идните периоди на сметководство. Овие проекции се користат за генерирање на буџети за компаниите, коишто можат да се протегаат во рамки од 12 месеци, 5 години или дури 10 години, во зависност од тоа, што се оценува. Овие проценки се користат за предвидување на проблеми, кои што можат да се појават во иднина, дозволувајќи и на компанијата да развие план за одговор за ситуациите, кои што произлегуваат од сметката за добивка и загуба. Ова го олеснува решавањето на проблемот, пред да стане премногу сериозен.

100

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

Значење на сметката за добивка и загуба [2]

- **Може да биде објавена во два популарни формати.**
Постојат два вида на сметки на добивка и загуба, коишто, денес се широко издавани од страна на компаниите. Првиот е едностепена сметка на добивка и загуба, којшто е најмногу распространет. Конструкцијата на едностепениот формат јасно ги покажува приходите, трошоците и пресметките на добивката. Позициите изгледаат поинаку во повеќестепената сметка за добивки и загуби. Податоците се презентирани заедно со нивните пресметки, што на крајот дава повеќе податоци за трошоците и го прави документот потежок за читање.
- **Тоа е алатка, која штоа работодавците ја користат за идните опции за финансирање.**
Сметката за добивка и загуба е една од финансиските извештаи, коишто давателите на кредити ја оценуваат при донесување на одлуките за финансирање.
- **Го мери успехот или неуспехот на специфичните области на дејноста.**
Сметката за профит и загуба е корисна алатка за мерење на целокупната "здравствена" состојба на компанијата. Исто така, може да се користи за да се утврди целокупното здравје на одредени оддели во една компанија. Информациите во овој финансиски документ може да се користат за да се провери колку добро работат поединечните области.
- **Овозможува да се идентификуваат потенцијалните конкурентни предности.**
Повеќето компании ќе генерираат биланс на добивка и загуба, којшто можете да го најдете некаде. Обично, јавните компании се обврзани за објавување на таквите информации.

101

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

Ограничувања на сметката за добивки и загуби

- **Може погрешно да ја претстави вредноста на фирмата.** Сметките за добивка и загуба, исто така опфаќаат парични средства под наслов задолжувања. Тоа се средства, кои сè уште не се примени. Вклучува исто така и обврски како трошоци, дури и ако тие не биле платени. Кога има голем еднократен трошок или еднократен приход, тој ја замаглува сликата на компанијата.
- **Не дозволува да се ценат квалитативните фактори.** Сметката за добивка и загуба ги вклучува само финансиските резултати од работењето. Не анализира, на каков начин компанијата заработува од продажбата на своите клиенти.

СОДРЖИНА И ЗНАЧЕЊЕ НА ОДДЕЛНИ СТАВКИ НА ФИНАНСИСКИОТ ИЗВЕШТАЈ

ИЗВЕШТАЈ ЗА ПАРИЧНИТЕ ТЕКОВИ

Основна сегментација на сметката за готовински текови

Извештајот за протокот на пари покажува колку парични средства се генерирани и искористени во дадениот период.

- Вкупниот износ на парични средства испорачани од или искористени од секоја од трите активности, се сумира со цел добивање вкупна промена на готовина за периодот, којшто потоа се додава во готовинскиот биланс на почетокот на годината, за да стигне до крајната линија на извештајот за проток на пари, односно состојба на паричните средства на крајот на годината.

Парични текови од оперативна активност

- Паричните текови од оперативната активност е секција од сметката за прилив на пари на компанијата, којашто го претставува износот на парични средства, коишто ги генерира компанијата (или користи) од извршувањето на своите оперативни активности за одреден временски период.
- Оперативните активности опфаќа генерирање приходи, плаќање на трошоци и финансирање на обртниот капитал.

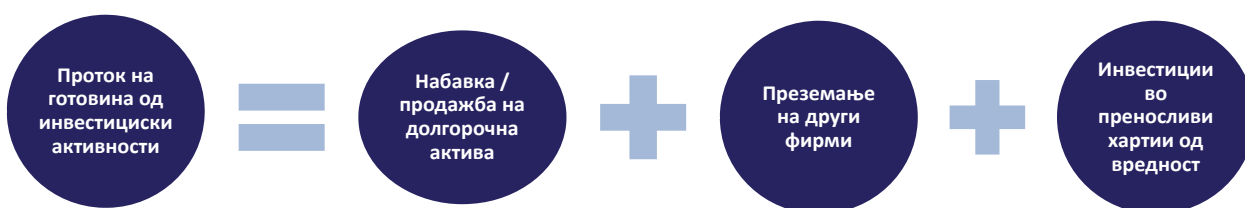
Конфигурација на протокот на пари од оперативна активност

- Протокот на парични средства од оперативната активност се пресметува започнувајќи од нето добивката, којашто потекнува од долниот дел на сметката за добивка и загуба. Бидејќи сметката за добивка и загуба користи пресметковно сметководство, истата вклучува и трошоци, които всушност сè уште не се платени. Во врска со ова, нето приходот мора да биде коригиран со додавање на сите безготовински трошоци, такви како што се амортизација, надоместок во форма на акции и други.
- По прилагодување на нето-резултатот за сите непарични трошоци, истиот треба да се коригира и за промените во салдата на обртниот капитал. Бидејќи сметководителите препознаваат приходи, врз основа на тоа кога производот или услугата се испорачуваат (а не кога всушност се плаќа), дел од приходите може да бидат неплатени и со тоа да создадат салдо на задолжувања. Истото важи и за трошоците, коишто биле пресметани во билансот на добивки и загуби, а всушност не биле платени.

Парични текови во инвестициските активности[1]

- Протокот на парични средства од инвестициски активности е секција од сметката за прилив на пари на компанијата, којашто покажува, колку пари се искористени (или генерирани) од инвестиции за одреден временски период.
- Инвестициските активности вклучуваат набавка на долгорочна актива (како што се предметни трајни активи), преземање на други претпријатија, односно инвестиции во преносливи хартии од вредност (акции и обврзници).

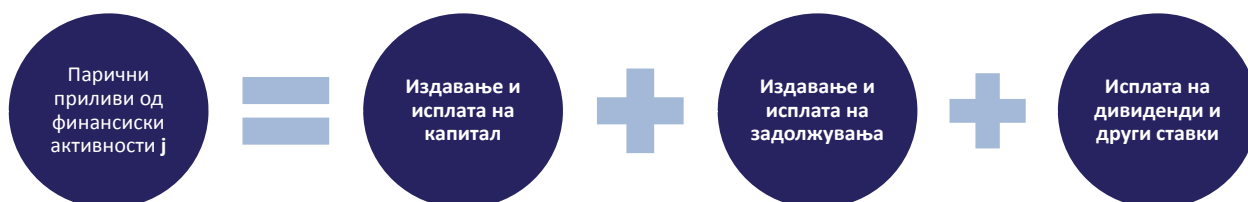

Парични текови во инвестициските активности [2]

Инвестициските активности опфаќаат	Инвестициските активности не опфаќаат
Закуп на трајни средства (PP&E) – инвестициски трошоци	Каматни плаќања или дивиденди
Приливи од продажба на трајни средства	Долгови, сопствен капитал или други форми на финансирање
Преземање на други фирми	Амортизација на трајни средства (дури и доколку закупот на тие активи е дел од инвестицијата)
Приливи од продажба на други компании (пренос)	Сите приливи и трошоци
Закуп на хартии од вредност назначени за обрт (пр. акции, обврзници)	
Приливи од продажба на преносни хартии од вредност	

Парични приливи од финансиски активности [1]

- Протоколот на парични средства од финансиските активности е нето износот за финансирање генериран од компанијата во одреден период, којшто се користи за финансирање на дејноста.
- Финансиските активности опфаќаат издавање и отплата на капитал, исплата на дивиденди, издавање и отплата на долгови, како и обврски под наслов лизинг на капитал. Компаниите кои бараат капитал, ќе акумулираат пари со издавање на долг или сопствен капитал, при што ќе бидат рефлектирани во секцијата на сметката за готовински текови.

Парични приливи од финансиски активности [2]

- **Издавање (исплата) на долг**
Компанијата издава долг како начин на финансирање на своето работење. Колку повеќе готовина има, толку подобро, бидејќи ќе може брзо да се развива. За разлика од сопствениот капитал, издавањето на долг не дава никаков сопственички влог во компанијата, така што не ја ослабува сопственоста на постојните акционери. Издавањето на долгови е готовински тек, затоа што компанијата наоѓа инвеститори кои сакаат да дејствуваат како заемодаватели. Сепак, во случај на поврат на тие инвеститори, исплатата на задолжувањата е одлив на готовина.
- **Издавање (исплата) на сопствен капитал**
Ова е уште еден начин за финансирање на дејноста на фирмата. За разлика од задолжувањата, сопствениците на акциите имаат одредено учество во претпријатието во замена за парите пренесени на компанијата за употреба. Идната заработка мора да бидат споделени со овие акционери или инвеститори. Прашањето на капиталот е дополнителен извор на готовина, па затоа тоа е прилив на пари. Спротивно на тоа, отплатата на капиталот е одлив на готовински средства. Тоа е откуп на средства на капитал од нејзините инвеститори, преку исплата на готовина, а со тоа и зголемување на акциите кои што ги поседува самата компанија.

Салдо на парични средства

- Последната секција од извештајот за парични текови е усогласување на вкупната готовинска ставка, која што се поврзува со билансот на состојба.
- **Нето зголемување (намалување) на готовински парични средства и затворање на салдо на парични средства (состојба на готовина на крајот на годината)**

По добивањето на сите нето готовински слада за секој од трите делови од извештајот за готовински текови, ги сумираме сите, за да најдеме зголемување или намалување на нето-готовина во даден период. Потоа ја земаме оваа сума и ја додаваме во готовинскиот биланс за конечно да го достигнеме готовинското салдо за затворање. Оваа сума ќе биде пријавена во билансот на состојба во секцијата за тековна актива.
- **Отворање на готовинско салдо (состојба на паричните средства на почетокот на годината)**

Отворање на готовинското салдо е затворање на готовинското салдо од претходната година. Оваа квота можеме да ја добиеме врз основа на сметката за парични приливи од минатата година и биланс на состојба.

Задача бр. 12 [дискусија]

- Ве молиме погледнете ја приложената сметка за парични приливи и обидете се да дискутирате за нејзиниот состав.

Важност на извештајот за проток на пари

- **Утврдување на оптимално готовинско салдо**
Извештајот за протокот на пари исто така помага во одредувањето на оптималното готовинско салдо на компанијата. Доколку е можно да се утврди оптималниот паричен биланс, компанијата може да утврди неактивност и / или вишок и / или недостиг на готовинска ставка. Откако ќе се утврди готовинската ставка, раководството може да го инвестира вишокот пари, доколку ги има, или да позајми средства од надворешни извори, за да го покрие дефицитот на готовина.
- **Управување со готовина**
правилно управување со готовината е можно, доколку изјавата за готовински тек е соодветно подготвена. Управувањето може да обезбеди проценка на тема различни парични приливи и одливи, така што идното планирање ќе биде од голема помош за нив.
- **Буџетски одлуки**
Бидејќи капиталното буџетирање поврзува со одлука за капитални одливи во различни форми на долг период, протокот на парични средства е многу важен за оваа цел.
- **Супериорноста на принципот на готовина во однос на принципот на пресметка**
Несомнено, протокот на парични средства или сметководството на готовина е посигурен или веродостоен од пресметковното сметководство, затоа што во вториот случај се направени голем број технички корекции. Сметководството со проток на готовина е ослободено од вакви проблеми.

Ограничувања на сметката за парични текови

- **Не може да ја претстави нето добивката**
Сметката за парични текови, всушност, не ја претставува нето добивката на компанијата за одреден период, затоа што не вклучува безготовински ставки, коишто лесно можат да се утврдат врз основа на сметката за добивки и загуби. Може да биде користен како додаток на сметката за добивки и загуби.
- **Не може да ја процени ликвидноста и позицијата на солвентноста**
Практично, сметката за готовински текови не помага да се процени ликвидноста ниту солвентноста на компанијата. Оценувањето на ликвидноста не може да биде оценувано врз основа на сметка за проток на парични средства, кој претставува само готовинска позиција на крајот на периодот. Тоа само помага, колку износи на обврзувања може да бидат исполнети.
- **Не дозволува да се процени профитабилноста**
Практично, протокот на пари од оперативни активности не помага да се процени профитабилноста на една компанија, затоа што тие не вклучуваат трошоци ниту приходи.
- **Не ги оценува идните парични текови**
Бидејќи изјавата за готовински тек е подготвена врз основа на историски трошоци, како таква, не помага да се знаат идните / прогнозирани готовинските текови.
- **Не е можна споредба помеѓу браншите**
Бидејќи документите коишто се однесуваат на извештајот за готовински текови не ја мерат економската ефикасност на една компанија, во споредба со другите споредби помеѓу индустриите не е можно, на пр. Компанија којашто поседува помалку капитални инвестиции ќе има помал проток на готовина од компанијата, којашто има повеќе капитални инвестиции со поголем проток на готовина.

СОДРЖИНА И ЗНАЧЕЊЕ НА ОДДЕЛНИ СТАВКИ НА ФИНАНСИСКИОТ ИЗВЕШТАЈ

ЗАВИСНОСТ ПОМЕЃУ ФИНАНСИСКИТЕ ИЗВЕШТАИ

**Финансиските извештаи се поврзани меѓу себе и
зависта едни од други**

Нето добивка и задржани добивки

Income Statement		Balance Sheet	
Revenue	124 071	Assets	
Cost of Goods Sold (COGS)	44 096	Cash	167 971
Gross Profit	79 975	Accounts Receivable	5 100
Expenses		Inventory	17 738
Salaries and Benefits	31 450	Property & Equipment	45 500
Rent and Overhead	11 998	Total Assets	236 309
Depreciation & Amortization	20 500		
Interest	2 500	Liabilities	
Total Expenses	66 448	Accounts Payable	3 902
Earnings Before Tax	13 527	Debt	50 000
		Total Liabilities	53 902
Taxes	1 120	Shareholder's Equity	
Net Earnings	12 407	Equity Capital	170 000
		Retained Earnings	12 407
		Shareholder's Equity	182 407
		Total Liabilities & Shareholder's Equity	236 309

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

117

Трајни средства, амортизација и инвестициски трошоци [2]

Income Statement	Balance Sheet	Cash Flow Statement	
Revenue	124 071	Operating Cash Flow	
Cost of Goods Sold (COGS)	44 096	Net Earnings	12 407
Gross Profit	79 975	Plus: Depreciation & Amortization	20 500
Expenses		Less: Changes in Working Capital	19 936
Salaries and Benefits	31 450	Cash from Operations	12 971
Rent and Overhead	11 998		
Depreciation & Amortization	20 500	Investing Cash Flow	
Interest	2 500	Investments in Property & Equipment	15 000
Total Expenses	66 448	Cash from Investing	15 000
Earnings Before Tax	13 527		
Taxes	1 120	Financing Cash Flow	
Net Earnings	12 407	Issuance (repayment) of debt	-
		Issuance (repayment) of equity	170 000
		Cash from Financing	170 000
		Net Increase (decrease) in Cash	167 971
		Opening Cash Balance	-
		Closing Cash Balance	167 971

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

Капитал на обрт (обртни средства)

Balance Sheet		
Assets		
Cash	167 971	181 210
Accounts Receivable	5 100	5 904
Inventory	17 738	19 601
Property & Equipment	45 500	42 350
Total Assets	236 309	249 065
Liabilities		
Accounts Payable	3 902	4 800
Debt	50 000	50 000
Total Liabilities	53 902	54 800
Shareholder's Equity		
Equity Capital	170 000	170 000
Retained Earnings	12 407	24 265
Shareholder's Equity	182 407	194 265
Total Liabilities & Shareholder	236 309	249 065

Cash Flow Statement		
Operating Cash Flow		
Net Earnings	12 407	24 265
Plus: Depreciation & Amortization	20 500	18 150
Less: Changes in Working Capital	19 936	1 769
Cash from Operations	12 971	28 239

PROJECT 1/NS/2019/0025
"EWG - PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

ФИНАНСИСКА АНАЛИЗА

ОСНОВНИ ПРАШАЊА

Употреба на податоци (финансиски извештаи)

Достапност на податоци

Опширност на информации

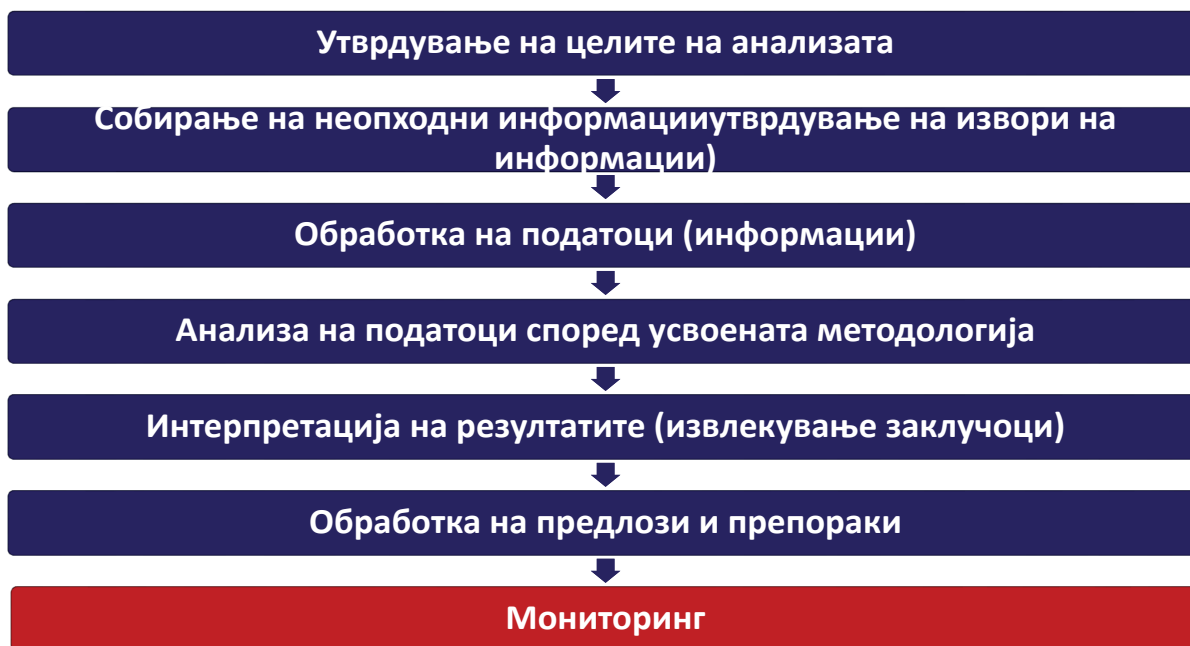
Континуитет на информации

Веродостојност на информации

PROJECT VS/2019/0025
"EWC - PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

Основни етапи на финансиска анализа

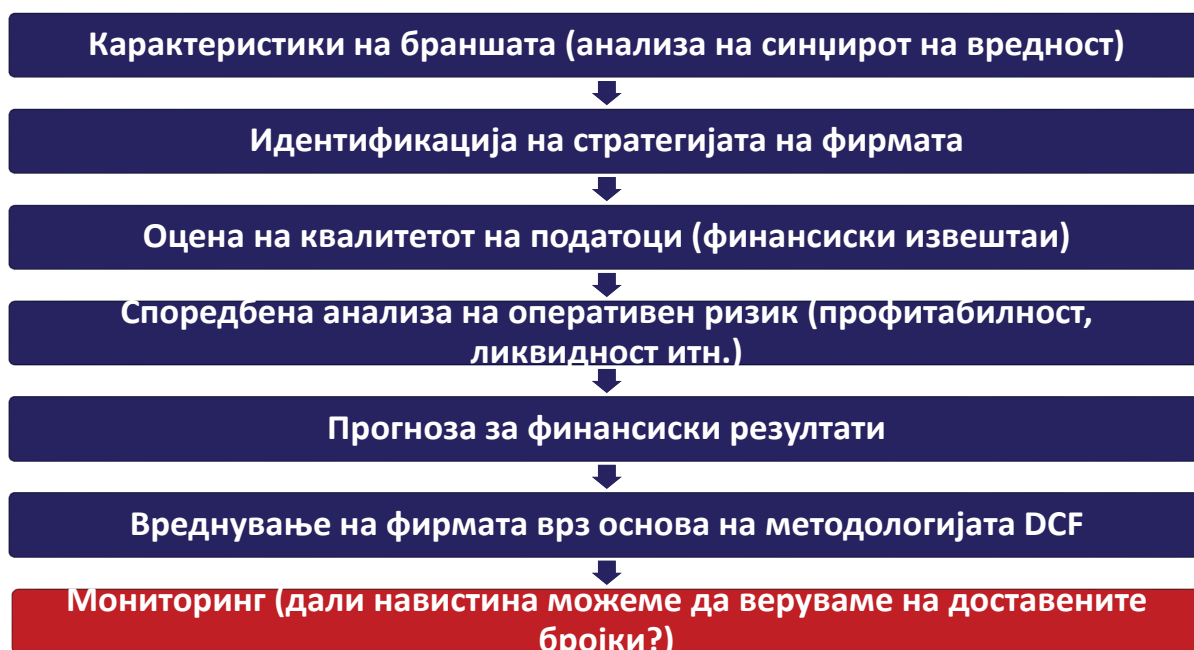
122

Клучни области важни за ефективна финансиска анализа

123

Примери за ефективни фази на финансиска анализа

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

124

4 типови финансиски анализи

- Анализа врз основа на одредени податоци (извори на информации):
 - Надворешна анализа
 - Внатрешна анализа
- Анализа врз основа на Modus Operandi:
 - Хоризонтална анализа (хоризонтална) – анализа на трендови
 - Вертикална анализа (вертикална) – статична анализа, анализа на структура
- Анализа во однос на одредени единици (субјекти):
 - Анализа на единици
 - Анализа на пресек (споредбена анализа, на пр. со бранша)
- Анализа врз основа на временски хоризонт:
 - Краткорочна анализа
 - Долгорочна анализа

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

Опсег на финансиска анализа

Субјективен	Временски	Просторен	Предметен
<ul style="list-style-type: none">Анализа на единицаАнализа на пресек	<ul style="list-style-type: none">ex post анализаТековна анализа (оперативна)Анализа ex ante	<ul style="list-style-type: none">системски решенијауслови на пазаротконкурентипозиција на компанијата на пазарот	<ul style="list-style-type: none">Имот на компанијатаФинансиски извори на компанијатаприходитрошоциФинансиски резултатиитн.

126

Видови на користени споредби (референци)

Во времето

Во просторот

Со постулирани податоци

127

Фактори кои го нарушуваат толкувањето на резултатите од финансиската анализа

PROJECT VS/2019/0025
TEWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

ФИНАНСИСКА АНАЛИЗА

СООДНОСНА АНАЛИЗА

Соодносната анализа

- Соодносната анализа е дел од финансиската анализа, којашто е проширување на воведната анализа на финансиските извештаи.
- Задача на соодносната анализа е доставување на информации за деловното операции, функционирањето на претпријатието и, пред сè, неговата финансиска состојба.
- Соодносната анализа се заснова на употреба на многу мерки, коишто овозможуваат испитување на различни аспекти во работењето на деловниот субјект.
- Изборот на индикатори зависи само од потребите на корисниците, бидејќи не постои метод што би ја оценил нивната валидност за проценка на активностите.
- Важно прашање соодносната анализа е изборот на основата за споредби користени за проценка - тоа е да ги поврзе утврдените показатели со претходните периоди, т.е. испитување преку призмата на динамиката на појавите.

Видови на финансиски индикатори

Индикатори за ликвидност

- Ја оценуваат можноста на компанијата да одржува ликвидност (т.е. дали компанијата е во состојба да ги исполни краткорочните обврски)
- Ја мерат количината на готовина, каква готовина има компанијата во секој период на порамнување
- корисно за проценка на стратегијата за управување со готовина

Индикатори за оперативен ризик

- Ја оценуваат скалата на ризик, каква што со себе носат капиталната структура и оперативниот модел
- Ја мерат кредитоспособноста и способноста да ги исплатат задолжувањата
- Корисно за проценка на финансиска потпора

Индикатори за профитабилност

- Ја оценува способноста на фирмата за генерирање профит, земајќи ги предвид инвестициите извршени во рамки на активата или капиталот
- Ја мери профитабилноста на средствата искористени во оперативниот
- корисно за проценка на профитабилноста

Индикатори за продуктивност

- Ја оценува продуктивноста, каква што фирмата е во состојба да ја достигне благодарение на својата дејност
- Ја мерат продуктивноста на одделни ресурси
- корисно за идентификување на области кои што бараат подобрување

ИНДИКАТОРИ ЗА ЛИКВИДНОСТ

132

Дефиниција

- Во финансиски поглед, ликвидноста на компанијата е мерка за тоа колку лесно може да ги исполни своите краткорочни финансиски обврзувања.
- Ставките на билансот на состојба на компанијата обично се наведени од најмногу до најмалку ликвидни. Затоа, готовината секогаш се наведува на горниот дел од активата, додека другите видови на средства, како што се недвижности, уреди и опрема (PP&E), се наведени на крајот.
- Најчести мерки за ликвидност се:
 - Тековен индикатор – обртна актива минус тековните обврзувања
 - Индикатор за брза ликвидност – односот само на најликвидните активи (готовина, побарувања, итн. Кон тековните обврзувања
 - Индикатор за готовинска ликвидност – парични средства во касата во врска со тековните обврзувања

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

133

Индикатор за тековна ликвидност

$$\frac{\text{тековна актива}}{\text{тековни обврзувања}}$$

- Тековните активи се именувани на следниот начин:
 - готовински
 - Преносни хартии од вредност (би вброиле акции, обврзници и други инвестиции во јавниот обрт)
 - Залихи (производи, готови производи, суровини итн., коишто можат да се продаваат)
 - Побарувања (парични средства коишто се должат на продажба на клиентите на кредит)
- Тековните обврзувања се именувани на следниот начин:
 - Сметки со доставувачи (пари должни на доставувачот)
 - Пасивни меѓупериодични порамнувања (трошоци, коишто се признаени во моментот кога се направени, и покрај тоа што паричните средства се уште не се платени)
 - нереализирани приходи (исто така, наречени одложени приходи) - се генерираат кога една компанија прима исплата за стоки и / или услуги што сè уште не ги испорачала / реализирала. При пресметковно сметководство, приходите се признаваат само тогаш, кога биле добиени. Доколку клиентот плаќа однапред за стоки / услуги, компанијата не регистрира никакви приходи на сметката за добивка и загуба, и наместо тоа, ја регистрира обврската во својот биланс на состојба.

Индикатор за брза ликвидност

$$\frac{\text{парични средства и еквиваленти} + \text{преносни хартии од вредност} + \text{побарувања}}{\text{тековни обврзувања}}$$

$$\frac{\text{тековна актива} - \text{залихи} - \text{претплати}}{\text{тековни обврзувања}}$$

- Индикаторот за брза ликвидност, наречен уште како Acid-test, ја мери способноста на фирмата за исплата на краткорочните обврзувања преку поседување на активи, кои што лесно може да се заменат со готовина.
- Такви активи се: готовина, преносни хартии од вредност и побарувања.
- Овие активи се познати како „брзи“, бидејќи може брзо да се трансформираат во готовина.

Индиктор за непосредна ликвидност (готовинска)

готовина и нејзини еквиваленти тековни обврзувања

- Индикатор на непосредна ликвидност е индикатор на ликвидност којшто покажува способност на фирмата за исплата на краткорочни должнички обврзувања и нивните еквиваленти.
- Во споредба со други индикатори на ликвидност, такви како што се тековен индикатор или индикатор за брза ликвидност, индикаторот за непосредна ликвидност е поригорозен, во поконзервативна мера, бидејќи за пресметката се користат само парични средства и еквиваленти на паричните средства – најликвидна е активата на компанијата.

136

Индикатор за доволност на оперативна готовина

Парични текови од оперативна дејност тековни обврзувања

- Коефициентот за доволност на оперативна готовина е мерка за тоа, како фирмата може да ги исплати своите тековни обврзувања со парични средства генерирани од основната дејност.
- Со други зборови, овој индикатор покажува колку компанијата заработува од својата оперативна дејност по долар за тековните обврзувања.
- Бидејќи заработките се поврзуваат со периодичните пресметки и можат да бидат манипулирани од страна на менаџментот, показателот на доволност на оперативната готовина е признаен за поточна мерка за краткорочната ликвидност на компанијата.
- Алтернативно, формулата за проток на пари за операцијата е еднаква на нето-добивка + безготовински трошоци (амортизација) + промени во обртен капитал.

137

Парични текови од оперативна дејност до CAPEX

Парични текови од оперативна дејност *CAPEX*

- Овој показател информира, колку готовина од паричните текови на компанијата од оперативната дејност се назначени за капитални трошоци.
- Тоа е индикатор за финансиски ризик, којшто оценува колку голем акцент компанијата става на ивистрирање во капитално – интензивни проекти.
- Во идеален случај, проектите, коишто компанијата ќе одлучи да ги реализира, покажуваат позитивна нето тековна вредност дури и во случај на најлоши претпоставки коишто се однесуваат на применетата есконтната стапка, даночна стапка или стапка за раст на приходот.

138

Индикатор за дефанзивен интервал

$$\frac{\text{готовина} + \text{задожувања} + \text{хартии од вредност}}{\left(\frac{\text{годишни оперативни трошоци} - \text{безготовински трошоци (амортизација)}}{365} \right)}$$

- Факторот за дефанзивна интервенција е индикатор за финансиска ликвидност, кој покажува колку дена компанијата може да работи без да користи други извори на капитал освен нејзините тековни средства.
- Изворите на капитал опфаќаат долгорочна актива, како што се патенти за компаниите или инвестиции во трајни средства, коишто имаат релативно слаба ликвидност. Тоа значи дека, можат да посветат значително повеќе време на продажба по објективна пазарна дејност.

139

Индикатор за покриеност на каматата со апрични средства од оперативна дејност

$$\frac{\text{Парични текови од оперативна дејност} + \text{данок на доход} + \text{постојани трошоци}}{\text{вкупен расход за камати}}$$

- Овој индикатор ја мери способноста на компанијата да изврши периодични исплати на каматата на својот долг.
- Главна цел на овој показател е да се утврди веројатноста за неуспех на компанијата во исплаќање на своите заеми.

140

Нето обртен капитал (обртни средства)

тековна актива – тековни обврзувања

или

(сопствен капитал + долгорочни обврзувања + долгорочни резерви + долгорочни периодични пресметки) – трајна актива

- Обртниот нето капитал е разликата помеѓу обртните средства на компанијата со тековните обврзувања во нејзиниот биланс.
- Тоа е мерка за ликвидност на фирмата и нејзината способност за исполнување на краткорочни обврзувања, а исто така и операции поврзани со дејноста на фирмата. Идеални позиција е поседување на поголем број обртни активи отколку тековни обврзувања, а после тоа позитивно салдо на обртниот нето капитал.
- Различни пристапи за пресметување на нето обртниот капитал може да ги исклучат готовинските средства и задолжувњата (само за тековниот дел) или да вклучуваат само побарувања, резерви и обврзувања.

141

Индикатор за учество на обртниот капитал во вкупната актива

Обртен капитал

Вкупна актива

- Вредноста на овој показател зависи од должината на производствениот циклус.
- Во случај на краток циклус, вредноста на индикаторот треба да биде ниска, меѓутоа, при долги циклуси, треба да се карактеризира со повисоко ниво.

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

142

Задача бр.13 [вежба]

- Ве молиме да ја преанализирате и интерпретирате финансиската ликвидност на компанијата од прилог

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

143

ИНДИКАТОРИ ЗА ОПЕРАТИВЕН РИЗИК

ЗАДОЛЖУВАЊЕ

144

Liability vs Debt

Liability	Debt
Обврзувањата можат да бидат направени кај доверителите, добавувачите, како и во банките и други финансиски институции	Обврзувањето е направено во банка и други финансиски институции
Обврзувањата можат да имаат како стандардизирана, така и нестандардизирана форма	Задолжувањето може да има единствено стандардизиран форма
Обврските, меѓудругото, вклучуваат краткорочни и долгорочни заеми, обврзници, пресметана плата, даноци на доход и други обврзувања	Задолжувањето се ограничува само на кредити и краткорочни и долгорочни обврзници
Обврзувањата не мора да се поврзуваат со определена каматна стапка, а условите за плаќање можат да бидат флексибилни	Во случај на задолжување, обично постои определена каматна стапка платена во определен хармонограм

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

145

Видови индикатори за оперативен ризик

- Индикаторите за оперативен имаат две форми:
 - стапките на покриеност, втор вид, се фокусираат на билансот на успех и ја мерат способноста на компанијата да ги исплати долговите.
 - стапките на долгови, првиот тип, се фокусираат на билансот на состојба и го мерат износот на странски капитал во однос на капиталот или имотот на компанијата
 - стапките на покриеност, втор тип, се фокусираат на билансот на успех и ја мерат можноста на компанијата за исплаќање на задолжувањата.

Вкупни стапки на долгови

Долгорочни задолжувања^{а)} + краткорочни задолжувања^{а)}

Вкупна актива

- Показателот на задолжување кон активата е показател на финансиска поддршка, којшто помага да се процени степенот до којшто фирмата е финансирана од долго. Во многу случаи, високиот коефициент на потпора, исто така, укажува на повисок степен на финансиски ризик. Ова се случува така, бидејќи, компанијата со високо задолжување се карактеризира со поголема веројатност да не ги исплати своите заеми. За време на бавните циклуси на продажба или криза, компанија со високо ниво на финансисак потпора може да доживее загуба на солвентност до мера на намалување на готовинските резерви.
- Соодносот на долгот кон активата, исто така може да се смета и како износ на активата на компанијата, којшто е финансиран од долг. Може да обезбеди информации на тема за претходните одлуки донесени од страна на раководството во врска со изворите на капитал, кои што ги избрале за реализирање на одредени проекти.

а) –во овој случај, зборуваме за стандардизиран, каматен долг.

Индикатор на капитално задолжување (камата)

Долгорочно задолжување^{a)} + краткорочно задолжување^{a)}

Долгорочно задолжување^{a)} + + краткорочно задолжување^{a)} + сопствен капитал

- Слично како во случајот со претходниот показател, повисокиот коефициент обично означува повисок финансиски ризик и при тоа укажува на потенцијална послаба солвентност на компанијата.
- Факторот задолжувања дава подобра идеја за финансиската структура на компанијата или за тоа, дали компанијата е соодветна инвестиција.
- Каматниот долг опфаќа банкарски кредити, платежни обврзници, итн. Каматносниот долг вклучува банкарски заеми, обврзници што се плаќаат, итн. Долговите без камата опфаќаат пасивни периодични пресметки, обврзувања под наслов достава и услуги итн.

a) – во овој случај, зборуваме за стандардизиран, каматен долг.

148

Индикатор на задолжувања на сопствен капитал

Долгорочни задолжувања^{a)} + краткорочни задолжувања^{a)}

Сопствен капитал

- Индикаторот за задолжувања на сопствен капитал служи за оценување на финансиската поддршка на компанијата.
- Тоа е мерка на степенот, во којшто претпријатието ја финансира својата дејност преку задолжувања во врска со средствата коишто се во целосна сопственост.
- Зборувајќи поточно, ја одразува можноста на сопствениот капитал за покривање на сите долгови во случај на влошување на економската состојба.

a) во овој случај, зборуваме за стандардизиран, каматен долг.

149

Индикатор за финансиска потпора

$$\frac{\text{Вкупна просечна вредност на актива}}{\text{Просечна вредност на сопствен капитал}}$$

- Овој показател информира за висината на учество на сопствениот капитал во релација кон активата заедно.
- Вредност 3 за овој индикатор означува дека, секое 1 евро од капиталот опслужува 3 евра од активата.
- Колку е повисоко учеството на сопствениот капитал во релација кон активата заедно, толку повисоко е нивото на безбедност, иако разгледувањето на овој проблем од гледна точка на ефикасност и ефективност на управувањето не значи дека е подобро.
- Овој индикатор често е дефиниран во средната категорија на вкупната актива и вкупниот среден сопствен капитал.

Индикатори за покритие

- Фактор за покритие е група на финансиски показатели, кои се користат за мерење на можноста на компанијата да плаќа финансиски обврски.
- Најчести фактори за покритие се:
 - коефициент на покриеност на камата - способност на компанијата да плати камата (само) на својот долг
 - коефициент на покриеност на долгот (услуга) - способност на компанијата да ги отплати сите должнички обврски, вклучувајќи и исплата на капиталот и камати
 - коефициент на покриеност на готовина - можност на компанијата да ги покрие каматните трошоци со помош на готовински парични средства
 - Индикатор за покритие со актива – способност на компанијата за исплата на задолжувања под наслов активи на истата
 - коефициент на покриеност на активата - можност на компанијата за исплата на задолжување под наслов актива на истата.

Индикатор за покритие на камата

$$\frac{\text{Оперативни приходи (ЕВит)}}{\text{Каматни трошоци за задолжување}}$$

↓

Просечно ниво на задолжување * каматна стапка

- Факторот за покритие на каматата оценува колку пати компанијата е во можност да ги исплати трошоците за своите задолжувања, од оперативните приходи.
- Коефициентот за каматно покритие во висина од 1,5 е признаен за минимално прифатлива вредност. Коефициентот помал од 1,5 може да сигнализира ризик за несолвентност и откажување на доделување на заемот.

152

Индикатор за покритие на долгот (услуга)

$$\frac{\text{Оперативни приходи(ЕВит)}}{\text{Задолжување + трошоците за камата на долг}}$$

- Индикаторот за покритие на долгот (услуга) ја оценува можноста на фирмата за користење на своите оперативни приходи за исплата на задолжувањата, вклучувајќи ги и каматите.
- Овој сооднос често се пресметува, кога компанијата зема заем од банка, финансиска институција или друг давател на кредит.
- Коефициентот помал од 1 сугерира неможност за менаџирање со задолжувањата на компанијата.

153

Индикатор за готовинско покритие

$$\frac{\text{Вкупна готовина на располагање на компанијата}}{\text{Каматни трошоци на задолжувањата}}$$

- Ова е многу конзервативна мерка бидејќи ги споредува само готовината во каса (нема други активи) со трошоците за камата, коишто компанијата ги има во однос на својот долг.

Индикатор за покритие на актива

$$\frac{(\text{вкупна актива} - \text{нематеријална актива}) - (\text{тековни задолжувања} - \text{краткорочни задолжувања}^{\text{a}})}{\text{Вкупни задолжувања}^{\text{a}}}$$

- Индикатор за покритие на активата ја оценува можноста на компанијата за исплата преку активите кои што не се оптоварени со задолжувања.
- Со други зборови, овој индикатор ја оценува можноста на компанијата за исплата на обврзувањата под наслов активи по исполнување на обврзувањата.

а) – во овој случај, зборуваме за стандардизиран, каматен долг

Индикатор за покритие на задолжувањата со парични средства

Парични текови од оперативна дејност

Вкупни задолжувања^{а)}

- При пресметување на паричните текови на долгот, обично не користиме финансирање на готовински текови или парични средства од инвестициите. Доколку компанијата има потпора на структурата на капиталот, постои голема веројатност за отплата на долг. Нема смисла да се претпостави дека една компанија го плаќа својот долг со помош на должнички капитал. Затоа, протокот на пари од финансирање не се користи во пресметките.
- Паричните текови од инвестициски дејности, исто така не се широко користени за пресметување на односот, бидејќи инвестициските активности не се дел од основната активност, коа што генерира парични средства. Прифатено е дека е подобро да се користи проток на готовински средства, којшто е попретставителен за секојдневното работење на компанијата. Две добри опции се паричните текови од оперативната дејност или непрекинат слободен проток на готовина.

а) – во овој случај, зборуваме за стандардизиран, каматен долг

156

Неискористени слободни парични текови

NFCF =
Оперативни приходи(ЕБИТ)
– даноци
+ амортизација
– CAPEX
– промени во обртниот капитал

- Неискористени слободни парични текови се теоретска вредност на текот на паричните средства на компанијата кој што е комплетно ослободена од задолжувања и којшто не сноси каматни трошоци.

157

Задача бр. 14 [вежба]

- Ве молиме преанализирајте и интерпретирајте ги задолжувањата на компанијата во прилог.

ИНДИКАТОРИ ЗА ПРОДУКТИВНОСТ

АКТИВНОСТИ

159

Индикатори за профитабилност

- Индикатори за активности, уште познати и како стапки на користење на активата или стапки на оперативна ефикасност
- Оваа категорија на индикатори има за цел определување, како компанијата менаџира со разни дејности, во суштина, како управува со разни активи.
- Индикаторите за активност се анализираат како индикатори за тековната оперативна производивност.
- Овие показатели одразуваат ефикасно управување, како со обртниот капитал, така и долгорочните средства.
- Продуктивноста има директно влијание на ликвидноста (способноста на компанијата за исполнување на краткорочни обврзувања), така што некои показатели за активност се исто така корисни за проценка на ликвидноста.

PROJECT VS/2019/0025
"EWC – PROCESSING FINANCIAL INFORMATION AS A KEY FACTOR FOR EFFECTIVE COMMUNICATION AND NEGOTIATION"
RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION

160

Индикатор за линиска ротација на залихи

Трошоци за продадените производи и стоки

просечна вредност на залихите

- Индикатор за ротација на залихите е фактор на ефикасност, којшто покажува колку ефикасно се управува со залихите, споредувајќи ги трошоците за продадени стоки и производи со просечниот состојба на залихите за даден период.
- Тој мери, колку пати средната резерва се „превртува“ или е проверен во даден период. Со други зборови, мери, колку пати компанијата ја продала вкупната просечна сума на резерви во текот на годината.

Индикатор за ротација на залихите по денови

Средна вредност на залихи

Трошоци за продадените производи и стоки * 365

- Овој индикатор информира за обемот за замрзнување на капиталот во форма на залихи и илустрира колку долго, во просек, залихите чекаат на продажба.
- Високиот показател на циклусот на залихи означува бавен промет и замрзнување на капиталот во форма на залихи, додека низок сооднос укажува на поефикасно работење на претпријатието во управувањето со резервите.

Индикатор за ротација на задолжувања

Приходи од продажба

Просечна вредност на задолжувања

- Индикаторот информира за тоа, колку пати во текот на годината, компанијата е во состојба да репродуцира задолжувања под наслов продажба на производи и стоки. Висината на овој показател е утврдена со прифатливо време на очекување на исплата.

163

Индикатор за ротација на задолжувања по денови

Просечна вредност на адолжувања

Приходи од продажба

* 365

- Овој индикатор информира за колку дена компанијата ги собрала (примила) своите задолжувања.

Показател на линиска ротација на краткорочни обврзувања

купување

Просечна вредност на краткорочни обврзувања^{а)}

- Показател за ротација на краткорочни обврзувања е показател за ликвидноста, којшто мери колку пати компанијата плаќа на доверителите во пресметковниот период.
- Показателот за ротација на обврзувањата е мерка за краткорочна ликвидност, при што почесто користен е повисокиот показател на ротирање на обврзувањата.
- Со цел за пресметување на коефициентот, се претпоставува дека компанијата ги прави сите набавки со помош на кредит.
- Доколку количината на набавки не е директно достапна, може да се пресмета како цена на продадени производи и стоки плус залихите на крајот на годината минус залихите на почетокот на годината.
- Алтернативно, цената на производите и продадената стока понекогаш се користи како приближување на набавките.

а) Тука се работи главно за трговски обврзувања

165

Показател за ротација на краткорочни обврзувања по денови

Просечна вредност на краткорочни обврзувања^{а)} * 365
купување

- Показател за ротација на краткорочни обврзувања по денови го покажува бројот на деновите, коишто се потребни на компанијата за исплаќање краткорочните обврзувања (трговски).

а) Тука се работи главно за трговски обврзувања

166

Индикатор за ротација на вкупна актива

Приходи од продажба

Просечна вредност на вкупна актива

- Индикаторот за ротација на активата ја мери вкупната способност на компанијата за генерирање на приходите при дадено ниво на активата.
- Соодносот од 1,20 би укажувал дека, компанијата генерира 1,20 евра приходи за секое 1 евро од просечната актива.
- Повисокиот показател укажува на поголема продуктивност. Нискиот показател на ротација на активата може да биде показател за неефикасност или релативниот интензитет на капиталот на компанијата. Овој фактор ги одразува стратешките одлуки на управувањето - на пример, одлуката дали да се примени поинтензивен (понизок и интензивен капитал) пристап кон вашата деловна активност, или поинтензивен пристап кон капиталот (и помалку трудоинтензивен).
- Бидејќи овој индикатор опфаќа, како постојана актива, така и тековна, неефикасното управување со обртниот капитал може да ги наруши општите толкувања. Затоа, корисно е да се направат одделни анализи на стапките на обрт на активниот капитал и трајните средства.

167

Индикатор за ротација на обртниот нето капитал

Приходи од продажба

Просечна вредност на обртен капитал

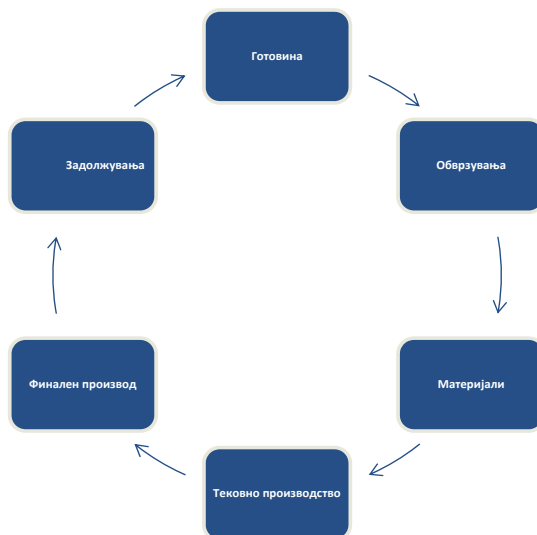
- Прометот на обртниот капитал покажува, колку ефикасно компанијата генерира приходи од обртни капитални средства. Тоа е мерка, којашто го покажува бројот на денови, неопходен за вршење на конверзија на нето-обртниот капитал (обртни средства) на приходите од продажба.
- Исто така, може да се потврди дека, индикаторот одразува износ, кој што е неопходен за генерирање на приход од 1 злота од продажбата.
- На пример, коефициентот на ротација на обртниот капитал на нив 4,0 покажува дека, компанијата генерира 4 евра приход на секое 1 евро обртен капитал.
- Висок показател на ротација на обртен капитал означува поголема ефикасност (т.е. компанијата генерира високо ниво на приходи во однос на обртниот капитал). Во случајот кај некои компании, обртниот капитал може да биде блиску до нула или негативен, што значи дека, овој показател не може да биде интерпретиран.

168

Циклус на конверзија на готовина

Индикатор за ротација на залихи + индикатор за ротација на задолжувања– индикатор за ротација на краткорочни обврзувања

- Показател на ротација на обртен нето капитал е алтернативен назив за циклусот на конверзија на готовината.

Индикатор за ротација на трајна актива

Приходи ос продажба

Просечна вредност на трајна актива

- Индикатор за ефикасност, кој што покажува колку добро или ефикасно компанијата ги користи своите трајни средства за да генерира продажба.
- Овој индикатор ја дели нето продажбата според трајните нето активи во годишен период .
- Трајната нето актива опфаќа квота од трајна материјална актива намалена за кумулираната амортизација.
- Во принцип, повисокиот показател на ротацијата со цел генерирање на приходи.
- Други фактори, освен ефективноста на компанијата, можат да имаат влијание на обртот на активата. Показателот на обрт на трајните средства би бил понизок во случаи кај компанијата, чијашто актива е понова (а со тоа и помалку амортизирана, и на тој начин рефлектирана во финансиските извештаи со повисока вредност на билансот) од показателот за компанија со постара актива (кои се со самото тоа повеќе амортизирани и затоа се рефлектираат на пониско вредност на биланс). Индикаторот на трајните средства може да биде неправилен, затоа што, иако приходите може да имаат постојана стапка на раст, растот на трајните средства може да не протече глатко.
- Овој показател често се анализира заедно со стапките на потпора и профитабилност.

Задача бр.15 [вежба]

- Ве молиме преанализирајте и интерпретирајте ги показателите за продуктивност на компанијата во прилог.

ИНДИКАТОРИ ЗА ПРОФИТАБИЛНОСТ

172

Профитабилност

- Профитабилноста може да се дефинира како можност на компанијата за генерирање добивки. Таа ја одразува конкуренциската позиција на фирмата на пазарот, а со тоа и квалитетот на нејзиниот менаџмент.
- Ова оценување се врши во три основни нивоа – се испитува профитабилност:
 - продажба
 - актива
 - капитал

Индикатор за бруто маржа од продажба

Приходи од продажба-трошоци за продадените
производи

Приходи од продажба

- Индикаторот на бруто маржа, уште наречен индикатор на маржа на бруто добивка од продажба, е показател на профитабилност, кој што ја споредува бруто маржата на компанијата со приходите. Показува, колку довивка заработува фирмата после исплата на трошоците за продадената стока (COGS).
- Показателот покажува процент за секое евро од приходот, коешто компанијата го задржува како бруто добивка.
- На пример, ако бруто-маржата се пресметува на 20%, што значи дека, за секое евро од остварениот приход, се задржуваат 0,20 евра, а 0,80 евра се наменети за трошок за продадената стока. Останатиот износ може да се искористи за плаќање на општите и административните трошоци, каматните трошоци, задолжувања, изнајмувања, општи трошоци итн.

174

Индикатор за оперативна стапка на профитабилност

Оперативни приходи * 100
Приходи од продажба

- Оперативната маргина е индикатор за профитабилност, којшто ги мери приходите по покривањето на оперативните и неоперативните трошоци на компанијата. Оперативниот приход е основа за тоа, колкав дел од генерираната продажба ќе остане кога ќе се исплатат сите оперативни трошоци.
- Компанија, која што е во состојба да генерира оперативен профит, а не да работи со загуба, е позитивен сигнал за потенцијалните инвеститори и постојните доверители. Ова значи дека оперативната маргина на компанијата создава вредност за акционерите и континуирано опслужување на заемите за кредитобарателите. Колку е поголема маржата на компанијата, толку е помал финансискиот ризик во споредба со понискиот индикатор.
- Континуираното зголемување на маржата на профит со текот на времето покажува дека профитабилноста се подобрува. Ова може да се должи на ефикасната контрола на оперативните трошоци или други фактори, кои влијаат на растот на приходите, како што се цените, маркетингот и зголемената побарувачка на клиентите.

175

Индикатор за профитабилност од продажба (ROS)

$$\frac{\text{Нето добивка}}{\text{Приходи од продажба}} * 100$$

- Маржата на нето добивка (позната уште како „маржа на добивка“ или „индикатор на маржа за нето профит“) е финансиски индикатор, којшто се користи за пресметување на процентот на добивка, каков што фирмата создава од своите вкупни приходи.
- Ја мери сумата на нето добивка добиена од компанијата за евро од добиените приходи.
- Во принцип, нето-добивката користена за пресметување на нето-профитната маржа, е прилагодена на еднократните артикли, за да се обезбеди подобра слика за профитабилноста на компанијата.

Индикатор за профитабилност на бруто добивка (пред оданочување)

$$\frac{\text{Нето добивка + даночни трошоци}^{\text{a)}}}{\text{Приходи од продажба}} * 100$$

- Индикаторот на профитабилност на добивката, пред оданочување но по каматата (ЕВТ), е коефициент на профитабилност корисен при анализирање на независната профитабилност од работењето на компанијата, бидејќи не вклучува даночни трошоци.
- Индикаторот за маржа пред оданочување е исто така корисен за проценка на природниот раст од година во година, со којшто се соочува компанијата, бидејќи се фокусира на внатрешната вредност генерирана од компанијата и го игнорира влијанието на даночната политика (на пр. даночна оптимизација).

a) т.н.. бруто-добивката, исто така, може да се пресмета како разлика помеѓу оперативната добивка и каматните трошоци.

Индикатор на профитабилност на активата (ROA)

$$\frac{\text{Нето добивка}}{\text{Вкупна актива}}$$
$$\frac{\text{Нето добивка}}{\text{Вкупна просечна актива}}$$

- Повратокот од активата (ROA) е вид на поврат од инвестицијата во актива, кој што ја мери профитабилноста на едно претпријатие во однос на неговите вкупни средства.
- Овој индикатор покажува, колку добро работи компанијата, споредувајќи ја добивката (нето-добивка) генерирана од страна на истата, со вложениот капитал во активата.
- Колку е повисок повратот, толку поефикасно се користат економските ресурси во управувањето.

178

Коригиран коефициент на профитабилност на активата

- Проблемот со претходната формула се заснова на тоа што, нето добивката е поврат за сопствениците на акциите, додека средствата од актива се финансираат, како од акционерите, така и од доверителите. Каматните трошоци (повраток за доверителите) веќе се одземени во мерењето.
- Поради тоа некои луѓе претпочитаат да го додадат повратот од каматата кон мерењето. Во таквите случаи, каматата мора да се прилагоди кон данокот на добивка, бидејќи нето приходот се определува по оданочувањето. Благодарение на овој начин на регулирање, соодносот ќе се пресметува на следниот начин:

$$\frac{\text{Нето добивка} + \text{каматни трошоци}^* (1 - \text{даночна ставка})}{\text{Вкупна просечна актива}}$$

179

Индикатор за оперативна профитабилност од актива (ROA)

$$\frac{\text{Оперативна добивка}}{\text{Вкупна просечна актива}}$$

- Во овој случај, коефициентот ROA се мери врз основа на профитот, пред да се одземе каматата од должничкиот капитал и данокот (т.е. Оперативна добивка).
- Таквиот пристап кон овој индикатор го отсликува повратот на сите средства инвестирани во компанијата, независно од тоа, дали се финансирани со помош на обврзувања, долгови или капитал.

180

Индикатор за поврат на инвестиција (ROI)

$$\frac{\text{Оперативна добивка}}{\text{Долгорочни задолжувања^{а)} + краткорочни задолжувања^{а)} + сопствен капитал}} * 100$$

- Ова е индикатор којшто се вбројува во групата на показатели на рентабилност. ROI се применува за мерење на ефикасноста во работењето на претпријатието, независно од структурата на неговиот имот или вонредните фактори.
- ROI информира за тоа, колкав е процентуалниот поврат (добивка) од инвестираниот капитал во компанијата. Во врска со тоа, овој индикатор е честопати определуван како коефициент на рентабилност од капиталот.

а) – во овој случај, ние зборуваме за стандардизиран, каматен долг

181

Индикатор на рентабилност на сопствен капитал (ROE)

$$\frac{\text{Нето добивка}}{\text{Сопствен капитал}}$$

- а) преферирана дивиденда е дивиденда пресметана и платена за привилегираните акции на компанијата. Во случај, доколку компанијата не е во состојба да ги плати сите дивиденди, побарувањата коишто се однесуваат на привилегираните дивиденди, имаат предност пред дивидендите платени од обични акции. Главната предност на приоритетните акции е тоа што, тие обично плаќаат значително повисоки стапки на дивиденда од обичните акции на една иста компанија.

182

Индикатор за рентабилност од обичен сопствен капитал (ROCE)

$$\frac{\text{Нето добивка – привилегирана дивиденда ^{а)}$$

- Показателот ROCE (Return on Common Equity) се однесува на повратот што инвеститорите на обичен капитал го добиваат од инвестицијата.
- ROCE се разликува од поврат на сопствен капитал (ROE) во тоа што, го изолира повратот што компанијата го добива единствено од својот обичен капитал, а не ја мери целокупната добивка, којашто компанијата ја генерира врз основа на целиот свој капитал.
- Капиталот добиен од инвеститорите како привилегиран сопствен капитал е исклучен од оваа калкулација, што го прави индикаторот порелевантен за поврат на добивката од инвестиција во обични акции.
- Презентираната формула има за цел да ги отстранување на ефектите од приоритетните акции, како од броителот, така и од именителот, оставајќи ги само разидуалните нето приходи од сопствениот капитал.
- а) преферирана дивиденда е дивиденда пресметана и платена за привилегираните акции на компанијата. Во случај, доколку компанијата не е во состојба да ги плати сите дивиденди, побарувањата коишто се однесуваат на привилегираните дивиденди, имаат предност пред дивидендите платени од обични акции. Главната предност на приоритетните акции е тоа што, тие обично плаќаат значително повисоки стапки на дивиденда од обичните акции на една иста компанија.

183

Задача бр. 16 [вежба]

- Ве молиме, анализирајте ги и интерпретирајте ги стапките на профитабилност на компанијата од прилогот.

ВИ БЛАГОДАРИМЕ ЗА ВНИМАНИЕТО

Daniel Kiewra
PhD in Economics

Mobile: +48 601 530 455

Email: daniel@kiewra.pl

LinkedIn <https://www.linkedin.com/in/daniel-kiewra>

Речник на економски термини

Bilans	Balance sheet
АКТИВА	ASSETS
Нетековни средства	Non-current assets
Недвижности, постројки и опрема	Property, plant and equipment
Истражување за и евалуација на минерални ресурси	Exploration for and evaluation of mineral resources
Нематеријални средства	Intangible assets
Гудвил	Goodwill
Вложувања во недвижности	Investment property
Вложувања во придружени друштва	Investment in affiliates
Нетековни финансиски средства	Non-current financial assets
Нетековни заеми и побарувања	Non-current loans and receivables
Одложен данок на приход	Deferred income tax
Нетековни одложени давачки и разграничувања	Non-current deferred charges and accruals
Нетековни деривативни инструменти	Non-current derivative instruments
Други нетековни средства	Other non-current assets
Тековни средства	Current assets
Залихи	Inventories
Тековни нематеријални средства	Current intangible assets
Биолошки средства	Biological assets
Побарувања од добавувачи	Trade receivables
Заеми и други побарувања	Loans and other receivables
Финансиски средства	Financial assets
Парични средства и парични еквиваленти	Cash and cash equivalents
Временски разграничувања	Accruals
Средства од тековен данок	Assets from current tax
Деривативни инструменти	Derivative instruments
Други средства	Other assets
Средства кои се чуваат за продажба и прекинати работења	Assets held for sale and discontinuing operations
Запишан, а неуплатен капитал	Called up capital
Трезорски акции	Treasury shares

Биланс на состојба**Balance sheet****ПАСИВА****EQUITY & LIABILITIES**

Главнина на сопствениците на матичното друштво	Equity shareholders of the parent
Акциски капитал	Share capital
Запишан, а неуплатен акциски капитал	Called up share capital
Сопствени акции	Own shares
Дополнителен капитал	Supplementary capital
Вреднување и курсни разлики	Valuation and exchange differences
Друг капитал	Other capitals
Задржана добивка/акумулирани загуби	Retained earnings / accumulated losses
Неконтролирачки камати	Non-controlling interests
Нетековни обврски	Non-current liabilities
Нетековни обврски од деривативи	Non-current liabilities from derivatives
Нетековни финансиски обврски	Non-current financial liabilities
Нетековни обврски од обврзници	Non-current liabilities from bonds
Нетековни обврски од финансиски лизинг	Non-current liabilities from finance leases
Нетековни обврски кон добавувачи	Non-current trade payables
Долгорочни резерви за поволности за вработените	Long-term provision for employee benefits
Одложени даночни обврски	Deferred tax liabilities
Нетековни резерви	Non-current provision
Други нетековни обврски	Other non-current liabilities
Нетековни временски разграничувања (пасива)	Non-current accruals (liability)
Тековни обврски	Current liabilities
Обврски од деривативи	Liabilities from derivatives
Финансиски обврски	Financial liabilities
Нетековни обврски од обврзници	Non-current liabilities from bonds
Обврски од финансиски лизинг	Liabilities from finance leases
Обврски кон добавувачи	Trade payables
Поволности за вработените	Employee benefits
Тековни даночни обврски	Current tax liabilities
Резерви	Provisions
Други обврски	Other liabilities
Временски разграничувања (пасива)	Accruals (liability)
Обврски поврзани со средства кои се чуваат за продажба и прекинати работења	Liabilities related to assets held for sale and discontinued operations

Rachunek wyników

Income statement

Приходи од продажба	Revenues from sales
Приходи од продажба на производи и услуги	Revenues from sales of products and services
Приходи од продажба на стока и материјали	Revenues from sales of goods and materials
Други приходи од клучни активности	Other revenues from core activities
Трошоци за продажба	Cost of sales
Трошоци за продажба на производи и услуги	Cost of sales of products and services
Трошоци за продадени стока и материјали	Cost of goods and materials sold
Бруто добивка/загуба од продажба	Gross profit/loss on sales
Трошоци за продажба	Cost of sales
Општи и административни трошоци	General and administrative costs
Оперативни расходи (компаративни)	Operating expenses (comparative)
Добивка/загуба од продажба	Profit/loss on sales
Други оперативни приходи	Other operating revenues
Други оперативни расходи	Other operating expenses
Добивка од нефинансиски средства	Profit on non-financial assets
Оперативна добивка/загуба	Operating profit/loss
Финансиски приходи	Financial income
Финансиски расходи	Financial expenses
Девиза	Foreign exchange
Нето приходи од инвестиции	Net income on investments
Ставки за невообичаени расходи	Extraordinary items
Удел во добивката на придружените друштва и заеднички потфати	Share in profit of associates and joint ventures
Добивка/загуба пред оданочување	Profit/loss before tax
Данок на приход	Income tax
Други настани и одбитоци од добивка	Other events and deductions from profit
Удел во добивката на придружените друштва	Share in profit of associated companies
Нето добивка/загуба од прекинати работења	Net profit/loss from discontinued operations
Нето добивка/загуба	Net profit/loss
Нето добивка/загуба која се припишува на сопствениците на капитал во матичното друштво	net profit/loss attributable to equity holders of the parent
Нето добивка/загуба која се припишува на неконтролирачки камати	net profit/loss attributable to non-controlling interests
Други сеопфатни приходи, нето	Other comprehensive income, net
Курсни разлики од поврзани друштва	Exchange differences from of related affiliates
Нето приходи од проценка на вредност	Net income from valuation
Заштита на парични текови	Cash flow hedges
Други сеопфатни приходи/расходи	Other comprehensive income/expenses
Одложен данок на друг сеопфатен приход	Deferred tax on other comprehensive income
Вкупно сеопфатни приходи	Total comprehensive income
вкупно сеопфатни приходи кои се припишуваат на сопственици на капитал	total comprehensive income attributable to equity holders
вкупно сеопфатни приходи кои се припишуваат на неконтролирачки камати	total comprehensive income attributable to non-controlling interests
Депрецијација	Depreciation
Акумулирана камата	Interest accrued

Оперативни расходи	Operating expenses
депрецијација (трошоци)	depreciation (cost)
трошоци за сировини	raw material costs
услуги во странство	foreign service
даноци и дополнителни давачки	taxes and surcharges
плати	salaries
социјално осигурување и друго	social security and other
други трошоци	other costs
трошоци за продадена стока и материјали	cost of goods and materials sold

Извештај за паричен тек

Cash flow statement

Паричен тек од деловни активности	Cash flow from operating activities
Финансиски резултат	Financial result
Удел во добивка на придружени друштва	Share of profit of associates companies
Депрецијација	Depreciation
Курсни разлики од деловни активности	Exchange differences from operating activities
Камата и дивиденди од деловни активности	Interest and dividends from operating activities
Нето добивка од инвестиции	Net income from investments
Нето промена во актива	Net change in assets
Одложен данок на приход	Income tax deferred
Платен данок на приход	Income tax paid
Плаќања врз основа на акции	Share-based payments
Промена во резерви	Change in reserves
Промена во залихи	Change in inventories
Промена во побарувања	Change in receivables
Промена во пасива	Change in liabilities
Промена во временски разграничувања	Change in accruals
Промена во други актива и пасива	Change in other assets & liabilities
Други исправки	Other adjustments
Оперативен паричен тек од прекинати работења	Operating cash flow from discontinued operations
Паричен тек од инвестирање	Cash flow from investing activities
Продажба на имот, постројка, опрема и нематеријални средства	Disposal of property, plant, equipment and intangible assets
Купување имот, постројка, опрема и нематеријални средства	Purchase of property, plant, equipment and intangible assets
Приноси од продажба на акции кај соработници	Proceeds from disposal of shares in associates
Купување акции кај соработници	Purchase of shares in associates
Приноси од продажба на недвижен имот	Proceeds from disposal of real estate
Купување на недвижен имот	Purchase of real estate
Финансиски средства за продажба/доспевање	Sale/maturity financial assets
Купување на финансиски средства	Purchase of financial assets
Отплата на заеми	Repayment of loans
Дадени заеми	Loans granted
Камата и дивиденди од инвестиции	Interest and dividends from investments
Други парични текови од инвестиции	Other investment cash flows
Парични текови од инвестиции од прекинати работења	Investment cash flows from discontinued operations
Трошоци за истражување и развој	Expenditure on research and development
Паричен тек од финансиски активности	Cash flow from financing activities
Издавање акции	Issue of shares
Купување на сопствени акции	Purchase of own shares
Должнички хартии од вредност	Debt securities issued
Откуп на должнички хартии од вредност	Redemption of debt securities
Земени кредити и заеми	Credits and loans taken
Плаќања на земени кредити и заеми	Payments of credits and loans taken
Дивиденди на акционерите во матичното друштво	Dividends to the shareholders of the parent
Плаќања за лизинг	Lease payments
Друго учество во добивка	Other profit-sharing
Камата од финансиски активности	Interest from financial activities
Други финансиски парични текови	Other financing cash flow
Финансиски парични текови од прекинати работења	Financial cash flows from discontinued operations

Нето парични текови	Net cash flow
Курсни разлики	Exchange rate differences
Промена во готовина во биланс на состојба	Balance sheet change in cash
Почетен готовински биланс	Cash opening balance
Завршен готовински биланс	Closing balance of cash

Извештај за промени во капиталот

Statement of changes in equity

Почетна состојба на капитал	Opening balance of equity
Исправка на грешки и промени во сметководствените политики	adjustments of fundamental errors and changes in accounting principles
Почетна состојба на капитал по извршените исправки	Opening balance of equity after adjustments
Почетна состојба на акционерски капитал	Opening balance of share capital
Промени во акционерски капитал	Changes in share capital
зголемување (поради)	increase (due to)
издавање акции	issuance of shares
.....
намалување (поради)	decrease (due to)
откуп на акции	redemption of shares
.....
Завршна состојба на акционерски капитал	Closing balance of share capital
Почетна состојба на запишан, а неуплатен акционерски капитал	Opening balance of called up share capital
Промени во запишан, а неуплатен акционерски капитал	Changes in called up share capital
зголемување (поради)	increase (due to)
.....
намалување (поради)	decrease (due to)
.....
Завршна состојба на запишан, а неуплатен акционерски капитал	Closing balance of called up share capital
Почетна состојба на сопствени акции	Opening balance of own shares
зголемување	increase
намалување	decrease
Завршна состојба на сопствени акции	Closing balance of own shares
Почетна состојба на дополнителен капитал	Opening balance of supplementary capital
Промени во дополнителен капитал	Changes in supplementary capital
зголемување (поради)	increase (due to)
издавање акции над номинална вредност од распределба на добивка (статутарна)	issue of shares above face value from profit distribution (statutory)
од распределба на добивка (над статутарна минимална вредност)	from profit distribution (above the statutory minimum value)
.....
намалување (поради)	decrease (due to)
покритие на загуби	loss coverage
.....
Завршна состојба на дополнителен капитал	Closing balance of supplementary capital
Почетна состојба на ревалоризациски резерви	Opening balance of revaluation reserve
Промени во ревалоризациски резерви	Changes in revaluation reserve
зголемување (поради)	increase (due to)
.....
намалување (поради)	decrease (due to)
продажба на материјални фиксни средства	sales of tangible fixed assets

..... Завршна состојба на ревалоризациски резерви Closing balance of revaluation reserve
Почетна состојба на друг резервен капитал	Opening balance of other reserve capitals
Промени во друг резервен капитал	Changes in other reserve capitals
зголемување (поради)	increase (due to)
.....
намалување (поради)	decrease (due to)
.....
Завршна состојба на друг резервен капитал	Closing balance of other reserve capitals
Почетна состојба на добивка (загуба) од претходните година	Opening balance of previous years' profit (loss)
Почетна состојба на добивка од претходните години	Opening balance of previous years' profit
исправка на грешки и промени во сметководствени политики	adjustments of fundamental errors and changes in accounting principles
Почетна состојба на добивката од претходните години, по исправките	Opening balance of previous years' profit, after adjustments
зголемување (поради)	increase (due to)
распределба на добивката од претходната година	distribution of previous years' profit
.....
намалување (поради)	decrease (due to)
.....
Завршна состојба на добивката од претходните години	Closing balance of previous years' profit
Почетна состојба на загубите од претходните години (-)	Opening balance of previous years' loss (-)
исправка на грешки и промени во сметководствени политики	adjustments of fundamental errors and changes in accounting principles
Почетна состојба на загубите од претходните години, по исправките	Opening balance of previous years' loss, after adjustments
зголемување (поради)	increase (due to)
пренесена загуба од претходните години	previous years' loss brought forward
.....
намалување (поради)	decrease (due to)
.....
Завршна состојба на загуби од претходните години	Closing balance of previous years' loss
Завршна состојба на добивка (загуба) од претходните години	Closing balance of previous years' profit (loss)
Нето резултат	Net result
нето добивка	net profit
нето загуба (негативна вредност)	net loss (negative value)
отписи на добивка (негативна вредност)	write-offs on profit (negative value)
Завршна состојба на капитал	Closing balance of equity
Капитал кој вклучува предложена распределба на добивка (покритие на загуба)	Equity including proposed profit distribution (loss coverage)

Прилог бр 2

Доверливи информации - европска димензија

Директивата 2009/38/ВЕ не го дефинира детално прашањето за доверливоста на информациите. Таа обезбедува одредени правни рамки коишто остануваат да бидат опфатени со стандардите на државно ниво. Усвоен во член 6 од Директивата, принципот за автономија на страните им остава на социјалните партнери значителен простор за заедничко уредување во договорот за ЕСРО¹, коишто исто така можат да се однесуваат на прашањата за доверливост на информациите. Ова значи дека, во специфични ситуации и фактички состојби на декодирање на правилата за справување со доверливи информации, постапката ќе се состои од три правни режими: европско право, државно право и одредби од договорот за ЕСРО. Ова утврдува дека оваа студија нема и не може да содржи детални упатства за справување со доверливи информации, но, може да содржи само општи упатства каде да се бараат информации во конкретен случај, што детално ја регулираат оваа материја.

Целите на Директивата 2009/38/ВЕ на Европскиот парламент и на Советот од 6 мај 2009 година, кои се однесуваат на формирање на Европски совет за работни односи или начин на информирање и консултација со вработените во претпријатијата или групите на претпријатија од заеднички обем, во понатамошниот текст: Директивите ЕСРО биле специфицирани во член 1. Во согласност со оваа одредба, целта на Директивата ЕСРО е зајакнување на правото за информирање на вработените во претпријатието или група претпријатија во рамките на Заедницата како и консултирање со нив. Условите за информирање на вработените и консултацијата со нив треба да бидат дефинирани и имплементирани на таков начин што ќе се обезбеди нивната ефикасност и ќе се овозможи на претпријатието или на групата претпријатија да донесат ефективни одлуки. Информирањето на вработените и консултирањето со нив се одвива на соодветно ниво на управување и застапеност, во зависност од прашањето што се разгледува. За таа цел, надлежноста на Европскиот совет за работни односи и обемот на постапката за информирање на вработените и консултација на нив, коишто се опфатени со Директивата EWC, се ограничени на транснационалните теми.

Со други зборови, спроведувањето на овие цели се постигнува преку специфицирање на условите за проток на информации со транснационален карактер помеѓу Европскиот совет за работни односи и централното управување.

Информациите се испраќаат до претставниците на оние вработени на кои ќе се однесуваат одлуките и консултациите. Оваа информација ја карактеризира заеднички именител - тие треба да бидат информации со транснационален карактер. Во согласност со член 1 став 4 од Директивата на ЕСРО, за транснационални се сметаат прашањата коишто се однесуваат на целото претпријатие или група претпријатија во рамките на Заедницата, или најмалку две претпријатија или работни места во претпријатија или група претпријатија, коишто имаат седиште во две различни земји-членки.

Став 10 укажува, на пример, на информации коишто се опфатени во рамките на одредбите на Директивата, а со тоа, информации до коишто Европскиот совет за работни односи треба да има пристап.

¹ Europejska Rada Zakładowa ERZ / European Works Council EWC / Европски совет за работни односи ЕСРО

Тоа се: процес на фузија на компании, прекугранични спојувања, аквизиција на претпријатија, преземање на заедничко вложување, а со тоа и интернационализацијата на компаниите и групите на компании.

Член 2 од Директивата ЕСПО ги содржи дефинициите за „информирање“ и „консултирање“. Важен аспект на овие дефиниции е времето или всушност рокот за пренесување на информациите. Во случај на информирање, информацијата треба да биде претставена во соодветен момент/навремено, така што ќе се овозможи запознавање на темата за којашто станува збор и испитување на истата. Информацијата треба да биде пренесена на соодветен начин и да содржи соодветна содржина, за да се овозможи вршење длабинска процена на евентуалните влијанија и, доколку е потребно, да се подготви за консултација со надлежниот орган на претпријатието или групата претпријатија опфатени со Заедницата. Исто така, во случај на консултација, важен е временскиот фактор, т.е. моментот на добивање информации од страна на ЕСПО има значење.

Консултирањето треба да биде организирано на начин кој би им овозможил на претставниците на вработените искажување на своите ставови врз основа на добиените информации на тема предложените активности за кои се однесува консултацијата; без да се во спротивност со задачите на управувањето и во разумен временски период, така што овие активности можат да бидат земени предвид од страна на претпријатија или групата претпријатија од Заедницата. Временскиот фактор е важен елемент не само во смисла на постигнување на целите на Директивата ЕСПО, туку и во контекст на доверливоста на информациите. Она што е доверлива информација денес, може да биде јавна информација утре.

Информациите дадени до Европскиот совет за работни односи се однесуваат особено на:

- структура,
- економска и финансиска состојба,
- можен развој на бизнисот,
- продукција и продажба на производи од компанијата или групата компании во опфат на Заедницата.

Информирањето на Европскиот работен совет и консултациите со истиот особено се однесуваат на:

- состојбата и трендот на вработување,
- состојбата и трендот на инвестиции како и
- значајни промени поврзани со организацијата,
- значајни промени поврзани со воведување нови работни методи или нови процеси на производство,
- значителни промени поврзани со преместување на производството,
- значителни промени поврзани со фузија на претпријатијата,
- значителни промени поврзани со намалувањето или затворањето на претпријатијата, работните места или важните делови на работните места, како и колективните разрешувања.

Со регулирање на основните принципи на работење на ЕСПО и пристапот преку него до информации, одредбите од Директивата ЕСПО го земаат предвид фактот дека некои информации пренесувани преку ЕСПО можат да бидат доверливи.

Самата Директива ЕСРО не содржи дефиниција со доверливи информации. Сепак, прашањето за постапување со информацијата за којашто е задржана доверливоста, се содржани во неколку одредби од Директивата ЕСРО.

Членот 8 од Директивата на ЕСРО е посветен на прашањето за доверба, кој што им налага на земјите-членки обврска да усвојат конкретни легислативни одредби, коишто треба да обезбедат, членовите на специјалниот тим за преговарање или на Европскиот совет за работни односи, претставниците на вработените кои работат во рамки на начинот на информирање на вработените и консултација со нив, односно експертите за поддршка, да не бидат овластени да ги откриваат информациите што им се пренесени, резервирани како доверливи, т.н. клаузула за доверливост.

Оваа обврска треба да се применува без оглед на местото, во кое се наоѓаат тие лица, дури и откако ќе им истече мандатот. Централната власт може да го скрати периодот на тајност.

Буквалното формулирање на одредбата може да доведе до заклучок дека обврската за одржување на доверливоста може да се однесува на сите информации пренесени од страна на ЕСРО, за кои се бара доверливост, без оглед на карактерот на информациите.

Сепак, содржината на член 11 став 3 од Директивата на ЕСРО доведува до различен заклучок, кој наметнува обврска на земјите-членки да утврдат административна или судска постапка којашто ќе можат да ја користат претставниците на вработените, во случаи кога централното управување се потпира на доверливоста на информациите.

Оваа одредба има за цел спречување на таквата состојба, во која централниот одбор на сите информации или голем дел од нив, без фактичка потреба, ја задржува клаузулата за доверливост.

Содржината на двете наведени одредби овозможува донесување заклучок дека, информацијата што може да биде опфатена со клаузулата за доверливост, ќе биде информација, којашто истовремено ќе исполнува два услови: ќе има доверлив карактер и дополнително ќе им биде пренесена на членовите на ЕСРО со заштита на нејзината доверливост.

Член 8 став 2 од Директивата, исто така им наложува на земјите-членки обврска за осигурување, во конкретни случаи, односно во согласност со условите и ограничувањата утврдени со државното законодавство, централното управување кое се наоѓа на нејзина територија, да не биде обврзано за објавување на информации од специфична природа, т.е. такви кои што, според објективни критериуми, сериозно би го попречиле функционирањето на претпријатијата на коишто се однесуваат, односно би било штето за истите.

Земјата-членка може таквото изземање да го направи зависно од претходно административно или судско овластување. Тоа што вреди да се потенцира е дека Директивата ЕСРО предлага, да непренесувањето на горенаведените информации би било зависно од добивање на соодветно одобрување, но сепак, прифаќањето на овој услов е оставено како дискреционо право на одредена земја-членка.

Исто така, во случај на информации од посебна природа, член 11 став 2 од Директивата на ЕСРО предвидува контролен механизам, наметнувајќи им на земјите-членки обврска за воспоставување административен или судски начин на постапување, што ќе им овозможи извршување на обврските коишто произлегуваат од Директивата за ЕСРО.

Со други зборови, постапка којашто ќе овозможува добивање на одлука од судот или пренесување необјавени информации од страна на надлежниот орган, во случај кога нема да постојат фактички основи за отстапување на централниот одбор од реализирање на обврската за пренесување информации.

Директивата ЕСРО, како европски акт кој нема директна примена, биле имплементирана во поединечни правни налози според националните регулативи. Начинот на реализирање на горенаведените одредби од Директивата ЕСРО може да се разликува во одделни земји. На пример, одредбите од полскиот Закон за европски работни совети донесен на 5 април 2002 година (консолидиран текст, Сл. весник од 2012 година, точка 1146, со измените), во понатамошниот текст: Закон за ЕСРО, не предвидуваат механизам којшто го прави зависно непроследувањето на информациите со посебен карактер, од претходно добивање соодветната согласност од страна на централниот одбор. Со сигурност, недостатокот на такво решение, значително го ослабува пристапот на ЕСРО до информациите.

Информации кои не се опфатени со клаузулата за доверливост во рамките на значењето на Директивата ЕСРО

Директивата содржи голем број упатства за утврдување на тоа кои информации се опфатени со клаузулата за доверливост. Водејќи се по нив, ќе се обидеме да утврдиме кои информации не се или не треба да бидат опфатени со клаузулата за доверливост.

Бидејќи забраната за откривање опфаќа информации дадени со ЕСРО, коишто имаат доверлив карактер и биле заштитени како доверливи, нема да бидат информации опфатени со забрана, коишто на членовите на ЕСРО не биле пренесени, а членовите на ЕСРО ги добиле на друг правен начин.

Со клаузулата за доверливост исто така нема да бидат опфатени и податоците, кои имаат доверлив карактер, но за кои не била резервирана клаузулата за доверливост. Сепак, треба да се запомни дека, забраната за откривање на овие информации може да произлезе од посебни регулативи.

Со забраната за објавување, исто така не треба да бидат опфатени и информациите што им се пренесени на членовите на ЕСРО со клаузула за доверливост, а кои, сепак, немаат карактер на доверливи информации, како на пример, оние кои се јавно достапни или кои го изгубиле атрибутот на доверливост. Сепак, во овој случај, пресудна може да биде одлуката на надлежниот орган или судот, којашто ослободува од обврската за задржување на доверливост на информациите.

Националното законодавство игра важна улога во дефинирањето на опсегот на доверливите информации, при што може да воведо дополнителни услови на коишто треба да подлежи информацијата за да биде опфатена со клаузулата за доверливост. На пример, полскиот закон за ЕСРО предвидува дека со клаузулата за доверливост можат да бидат опфатени само оние информации, коишто биле добиени во

врска со функцијата што ја вршеле, кои претставуваат тајна на претпријатието, и за коишто централниот одбор ја задржал обврската за одржување на доверливост.

Во овој случај, со клаузулата за доверливост нема да можат да бидат опфатени информациите коишто биле легално добиени на друг начин, неповрзано со учеството во ЕСРО. Клаузулата за доверливост не може да ги опфати и информациите коишто не претставуваат деловна тајна.

Пренесување информации на државните организации

Член 10 став 2 од Директивата ги овластува членовите на Европскиот совет за работни односи да ги информираат претставниците на вработените на работните места или претпријатија кои припаѓаат на групата компании во рамките на Заедницата или - во случај на отсуство на претставниците - сите вработени, за содржината и резултатите од режимот на информирање и консултирање што се користи во согласност со одредбите на Директивата ЕСРО.

Оваа одредба треба да се прочита во смисла на членот 33 кој укажува дека, претставниците на вработените мора да поднесуваат извештаи пред истите работници коишто ги претставуваат, за да можат целосно да ги извршуваат своите претставнички функции и да обезбедат корисност на Европскиот совет за работни односи ЕСРО.

Одредбата од член 10, став 2 од Директивата ЕСРО сепак спроведува резервираност дека информирањето на претставниците на вработените не може да ги прекрши одредбите од член 8 коишто се однесуваат на доверливите информации.

Со други зборови, членовите на ЕWC може, па дури и се очекува од нив, да им обезбедат на претставниците на вработените на ниво на работното место, информации коишто се однесуваат на содржината и резултатите од режимот за информирање и консултирање, за коишто е резервирана клаузулата за доверливост.

Социјалните партнери во склучениот договорот за создавање на ЕСРО можат да го специфицираат обемот на доверливи информации. Не е во интерес на ЕСРО овој опсег да биде формулиран премногу широко.

Клаузула за доверливост во договорот во однос на деталните начини на информирање на вработените и консултирање со нив

Европскиот законодавец и државните законодавци го засноваа моделот за информирање на вработените во транснационалните претпријатија врз основа на автономијата на страните.

Во договорот кој се однесува на деталните начини на информирање на вработените и консултирање со нив, во понатамошниот текст Договор за ЕСРО, може детално да се разгледаат разни прашања, вклучително и оние кои се однесуваат на доверливоста на информациите. Договорот за ЕСРО може да содржи дефиниции за доверливите информации, правила за поврзување на клаузулата за доверливост или времето на поврзување со таа клаузула.

Во некои договори за ЕСРО, доверливите информации се многу широко дефинирани, така на пример во еден од договорите на ЕСРО, вклучена е следната дефиниција за доверливи информации: Доверлива информација е секоја информација, којашто била означена како доверлива од страна на централниот одбор, како и таа, за којашто членовите на ЕСРО или експертите на централниот одбор биле усно или писмено известени за нејзиниот доверлив карактер.

Наведената дефиниција речиси претставува повторување на содржината од член 8 став 1 *in fine* од Директивата за ЕСРО, без да се земат предвид целите и останатите одредби од Директивата за ЕСРО.

Наведената дефиниција за доверливи информации овозможува да се препознаат доверливите информации и опфатеноста на клаузулата за доверливост, и исто така информациите коишто, во смисла на одредбите на законот или фактичката состојба во даден момент немаат карактеристики на доверливост, на пр., информации кои немаат економска вредност или чија доверливост нема легитимен интерес кон компанијата.

Премногу широко дефинирање на доверливата информација не е добра практика затоа што може да ги парализира активностите на ЕСРО и практично оневозможување на реализацијата на целта на Директивата – пренесување информации на државните синдикални организации.

Договорниот опсег за дефиниција на доверливи информации треба, исто така да се земе предвид при формулирање на одредби со санкционарен карактер во Договорот за ЕСРО за неовластено користење или откривање доверливи информации на неовластено лице од страна на членовите на ЕСРО. Колку е поширока дефиницијата за доверливи информации во Договорот за ЕСРО, толку е поголем обемот и ризикот од одговорност, што не е повољно за членовите на советот.

Препорачливо е договорот за ЕСРО да содржи одредби коишто се однесуваат на принципите на поврзување информации и консултирање на ЕСРО со државните тела коишто ги претставуваат вработените.

Договорот може да содржи клаузула којашто го определува моментот на престанок на клаузулата за доверливост, на пример обврзувањето со клаузулата за доверливост трае по престанокот на мандатот сè до времето на објавување на дадена информација.

Санкции

Членот 36 од Директивата на ЕСРО укажува дека, во согласност со општите принципи на правото на Заедницата, административните или судските процедури, како и санкциите кои се ефективни, обесхрабрувачки и пропорционални со тежината на кривичното дело, треба да се применуваат во случај на прекршување на обврските што произлегуваат од Директивата ЕСРО.

Директивата ЕСРО не содржи дополнителни упатства во однос на санкциите кои произлегуваат од прекршување на одредбите на Директивата ЕСРО, оставајќи детално регулирање на ова прашање на земјите-членки.

Некои земји-членки не се обврзаа да ја санкционираат практиката за непренесување информации на членовите на ЕСРО или злоупотреба на клаузулите за доверливост, ограничувајќи се на воспоставување постапка за контрола во областа на доверливоста (дали информациите опфатени со клаузулата за доверливост всушност имаат карактер на доверливи информации) и наложување на објавување на

информациите во случај на незаконско неоткривање на истите во околностите за коишто станува збор во член 11, став 2 од Директивата ЕСПО.

Покрај прописите на државно ниво, санкциите за прекршување на клаузулите за доверливост се содржани во договорите на ЕСПО.

Договорите предвидуваат широк спектар на санкции, од општо посочени административни санкции до дисциплински санкции (вклучително и отстранување од ЕСПО), граѓански (обврска за надомест на штета или плаќање на договорни казни).

Од гледна точка на сомнежот кој што се однесува на дозволеност на пренесување доверливи информации на државните организации, Договорот за ЕСПО би можел да ги регулира овие принципи. На пример, во пракса, во некои договори, регулирана е обврската за добивање на писмена согласност централниот одбор за проследување на информации опфатени со клаузулата за доверливост.

Вреди да се вклучи во договорот формирање на тим, кој што на спогодбен начин би ги решил сомнежите за толкување или споровите што произлегуваат од примената на договорот.

Доверливи информации во правните системи на државата

Деловна тајна

Во зависност од начинот на имплементирање на Директивата ЕСПО, концептот на доверливост на информациите во одделни земји може да прифати различни предметни области. При дефинирање на доверливите информации, одделни земји може да поднесат жалба, на пример, за тајните на компанијата.

Законодавецот на ЕУ ја дефинирал деловната тајна во Директивата на Европскиот парламент и на Советот 2016/943 од 8 јуни 2016 година, во однос на заштита на класифицирани know-how и класифицирани комерцијални информации од нивно незаконско стекнување, употреба и откривање, во понатамошниот текст: Директива за заштита на тајните, која во полското право е имплементирана со Законот за борба против нелојалната конкуренција донесен на ден 16 април 1993 година (консолидиран текст, Сл. весник од 2019 година, позиција 1010).

Во согласност со членот 18 од Директивата за заштита на тајната, стекнувањето, користењето или обелоденувањето на деловни тајни, доколку тоа е потребно или дозволено со закон, треба да се смета за законско за целите на оваа Директива.

Ова особено се однесува на стекнување и откривање деловни тајни при остварување на правата на претставниците на вработените за информации, консултации и учество во согласност со законите или практиките на ЕУ и државните закони, како и за колективната истрага на интересите на вработените и работодавачите, вклучително и учество во управување со компанијата, како и за стекнување или откривање деловни тајни во контекст на законски ревизии спроведени во согласност со законот на Унијата или државното законодавство.

Таквиот третман на добивање деловна тајна како законска не треба, сепак, да влијае на обврската за одржување на доверливоста на деловната тајна или на ограничувањата за неговата употреба, при што Унијата или државното законодавство може да ги наметне на примателот на информацијата или на лицето кое ја добива.

Член 2 став 1 од Директивата за заштита на тајна ја дефинира деловната тајна на следниот начин:

1) „Трговска тајна“ се информации коишто ги исполнуваат сите услови што следат:

- a) тие се доверливи во смисла на тоа дека, како целина или во одредена група и збир на нивните елементи, не се општо познати или лесно достапни за луѓето во круговите, коишто обично се занимаваат со овој вид на информации;
- b) имаат комерцијална вредност затоа што се чуваат во тајност;
- c) поднесени се од страна на лице кое, во согласност со законот, врши контрола над нив, разумно, во одредени околности, со активности за задржување на истите во тајност.

Во согласност со член 3, став 1, точка ц) од Директивата, стекнувањето трговска тајна се смета дека е во согласност со законот, во случај кога трговската тајна е добиена со остварување на право на информации и консултации коешто го уживаат вработените или претставниците на вработените, според законите на ЕУ и државните закони или државните и ЕУ практики.

Стекнувањето, употребата или обелоденувањето на трговска тајна се смета дека е во согласност со Закон, во оној опсег, во кој Унијата или државното законодавство тоа го бара или дозволува такво стекнување, употреба или откривање.

Регулирањето на прашањето за заштита на трговските тајни може да се разликува во одредени земји, од гледна точка на разликите во начинот на имплементирање на Директивата за заштита на тајните. Исто така, не е можно исцрпно да се означи какви информации претставуваат трговските тајни.

На пример, во полскиот закон, трговската тајна, во согласност со состојбата пред имплементирање на Директивата за заштита на тајната, беше идентификувана на следниот начин.

Некои информации, коишто претставуваат тајна на компанијата имаат технички или технолошки карактер, додека други опфаќаат одредени информации значајни од гледна точка на организацијата на компанијата како таква (нејзината структура, проток на документи, метод на пресметка на цени, безбедност на податоците, итн.). Законската пресметка претставува отворен каталог.

Антимонополскиот суд во одлуката донесена на 15 октомври 1997 година, XVII Ама 1/96, „Воканда“ 1997/10, поз. 55, посочува дека доверливите информации во суштина претставуваат податоци што го покажуваат обемот на производство и продажба, како и изворите на снабдување и продажба.

Во согласност со одлуката на антимонополскиот суд во Варшава донесена на 30 октомври 1996 година, XVII Амц 3/96 (ЛЕКС бр. 56452), тајна на компанијата претставуваат податоци за обемот на производство и продажба, како и изворите на снабдување и продажба.

Тајната на компанијата ќе биде исто така доверлива *know-how*, декоративни алатки и алатки за употреба, пронајдоци и информации поврзани со комерцијални активности.

Во пресудата на Врховниот суд донесена на 28.2.2007 година, В ЦСК 444/06, ЛЕКС бр. 449836, меѓу другото, нагласено е дека фактот дека информациите коишто се однесуваат на одделни елементи на уредот се јавни не одлучува за преземање на информации од тимот за производот со атрибут на доверливост.

Информациите опфатени со доверливоста не можат да бидат лесно достапни за случајните минувачи. Тајната на компанијата нема да биде информација дадена на пошироката јавност или содржана во јавен регистар или на интернет. Врховниот суд во пресудата донесена на 5.9.2001 година, I ЦКН 1159/00, ОСНЦ 2002/5, точка 67, ја исклучил опфатеноста на информацијата со тајност, којашто заинтересираното лице може да ги добие на обичен и дозволен начин.

Во однос на деловните тајни, одлуката за таинственост (задржување доверливост) на одделните информации не може да произлезе само од дискреционото право на претприемачот, туку треба да се заснова на разумната претпоставка дека, дадената пораката сè уште не била јавно позната, дека нејзиното обелоденувањето би ги загрозило суштинските интереси на претприемачот, како и дека таа порака може да се смета за доверлива во смисла на навиките и практиките на одредена бранша или професија. Покрај тоа, не е можно да се чуваат во тајност јавно познати информации или информации, за содржината на кои, дадениот субјект, од гледна точка на видот на деловната активност (вршената професија), може се да дознае по вообичаен и дозволен пат.

Уште повеќе, информацијата, којашто до сега била непозната, го губи својот таен карактер, а со тоа истовремено и заштитата, во моментот кога ќе биде дистрибуирана на начин којшто им овозможува на секоја заинтересирана страна да се запознае со истата без согласност на повереникот.

Други одредби

Одредбите за деловните тајни не го исцрпуваат каталогот на информации коишто можат да имаат доверлив карактер. Информацијата со доверлив карактер може да биде информација којашто се однесува на транснационално прашање, во врска со претпријатието во рамките на заедницата, којашто може да влијае на вредноста на пазарот на капитал.

Случај Ц-384/02

Пресудата на Судот на правдата на Европската унија донесена на 22 ноември 2005 година во случајот С-384/02 се однесуваше на проследување на доверливи информации од страна на претставник на синдикатот.

Фактичка состојба

Банг бил претседател на Finansforbundet, синдикат на работници вработени во финансискиот сектор. Finansforbundet брои околу 50.000 членови. К. Гронгаард беше член на одборот назначен од вработените во „RealDanmark“, главна финансиска институција којашто котира на берзата, во којашто има вработено речиси 7.000 вработени. Тој исто така беше назначен за член на Комитетот за врски на групата „RealDanmark“ (во понатамошниот текст „Комитет“).

Овој комитет бил формиран врз основа на договорот помеѓу Finansforbundet и RealDanmark. К. Гронгаард го претставувал синдикатот во комитетот. К. Гронгаард бил претседател на Kapitalkreds, една од 11-те секции на „Финсформбундет“, која броела околу 6,5 илјади членови и собрала над 90% од вработените во „РеалДамарк“.

По вонредниот состанок на управниот одбор на RealDanmark, К. Гронгаард на 23 август 2000 година му пренел на А. Банг информација која што се однесувала на плановите за започнување преговори кои се однесуваат на поврзување со банката Danske Bank, втора значајна финансиска институција во Данска. Помеѓу 28 август и 4 септември 2000 година, А. Банг се консултираше со двајца потпретседатели, Мадсен и Нилсен, како и со г. Кристенсен, еден од соработниците од секретаријатот на Finansforbundet, пренесувајќи ги информациите што ги добил од К. Гронгаард.

На 31 август 2000 година, г-дин Кристенсен ги купи акциите на RealDanmark за сума од околу 48 илјади евра. На 18 септември 2000 година, К. Гронгаард присуствуваше на состанокот на одборот на RealDanmark, на којшто биле дискутирани термините за вршење на фузија. На 22 септември 2000 година, учествуваше на вонредниот состанок на Комитетот за врски, за време на кој, исто така се отвори прашањето за термините на фузија. На 26 септември 2000 година, тој повторно се обратил до А. Банг со цел да им помогне на вработените да се справат со последиците од фузија.

Поточно, тие го покренале прашањето за планираниот календар за спојување, исто така и очекуваното зголемување на цената на акциите на RealDanmark од 60 на 70%. На 27 и 28 септември 2000 г., г. Банг му обезбеди на г. Ларсен, шеф на Секретаријатот на Finansforbundet и неговиот колега г. Кристенсен, информации коишто особено се однесуваат на предвидениот датум за објавување на фузија и очекуваната стапка за размена на акции. На 29 септември 2000 година, г. Кристенсен купил дополнителни акции на RealDanmark за сума од околу 214 илјади евра. На 2 октомври 2000 година, јавно беше објавено спојувањето помеѓу RealDanmark и Danske Bank, а цената на акциите на RealDanmark се зголеми за околу 65%. Г. Кристенсен ги продаде своите акции на RealDanmark на 2 и 3 октомври 2000 година, земајќи вкупна добивка од околу 180 илјади евра.

Потоа му беше изречена казна затвор во траење од шест месеци за користење доверливи информации и прекршување на законот. На К. Гронгаард и А. Банг им се судеше во кривичната постапка од Københavns Byret за откривање доверливи информации прекршувајќи го законот.

Københavns Byret разгледувајќи го случајот, одлучил да ја запре постапката и да ги достави до Судот следниве прашања за прелиминарна одлука:

„1) Дали член 3, точка (а) од Директивата 89/592 се спротивставува на тоа лицето да открива доверливи информации, доколку ги добие како назначен, од страна на вработените, член на одборот на друштвото, на коешто се однесуваат доверливите информации, и ако ги открие истите на претседателот на професионалното здружение на вработени, кои го назначиле тоа лице како член на одборот?

2) Дали член 3 точка (а) од Директивата 89/592 се спротивставува на тоа лицето да открива доверливи информации, доколку ги добие како член на комитет за врски на претпријатие и ако ги открие на претседателот на професионална организација, која што го назначила тоа лице како член на комитетот за врски?

Дали член 3 точка а) од Директивата 89/592 му забранува на претседателот на професионална организација да открива доверливи информации, доколку ги добие во околностите опишани во првото прашање и соодветно на тоа ги пренесе на:

а) своите двајца потпретседатели, б) шефот на администрацијата на највисоко ниво во секретаријатот на организацијата и в) своите вработени во секретаријатот на организацијата?

Какво влијание на одговорот на првите четири прашања има фактот дека доверливите информации што се обелоденети:

а) се однесуваат на фактот дека се започнати преговори кои се однесуваат на спојување на две компании коишто котираат на берзата;

б) се однесуваат на датумот на фузија помеѓу двете компании коишто котираат на берзата;

(в) тие се однесуваат на зголемувањето на курсот на акциите на компанијата којашто котира на берзата, којшто може да се очекува поради спојувањето на компанијата со друга компанија којашто котира на берзата?"

Судот посочи:

Целта на ограничување на кругот на лица кои би можеле да користат таква информација, при купување или продажба на хартии од вредност, на коишто се однесува таа информација, член 3 од Директивата 89/592, кој се однесува на лицата посочени во член 2 од оваа директива, предвидува исто така забрана за откривање доверливи информации на трети лица.

Таквата забрана, сепак, не е со немилосрден карактер.

Во согласност со член 3, точка (а) од Директивата 89/592, забраната за откривање на доверливи информации не се применува доколку откривањето на истите спаѓа во нормалниот тек на вршење на дејноста од страна на таквите лица во рамките на нивното работно место, професија или службени должности. Ако има неколку последователни случаи на откривање, секој од нив треба да ги исполни овие барања за да спаѓа во рамките на исклучокот предвиден во член 3 точка а) на Директивата 89/592.

Доколку има потреба од вршење на процена за потребата од откривање на доверливите информации, покрај тоа треба да се земе предвид фактот дека секој случај на последователно откривање може да го зголеми ризикот за користење на истите информации за цели спротивни на Директивата 89/592.

За целите на утврдувањето дали објавувањето е оправдано во даден случај, треба да се земе предвид исто така и степенот на доверливост на дадените информации.

Посебна внимателност е потребна при откривање на доверливите информации, коишто на очигледен начин во значајна мера можат да влијаат на курсот на хартиите од вредност. Имајќи го предвид горенаведеното, треба да се наспомене дека **доверливите информации коишто се однесуваат на фузија на двете компании кои што котираат на берзата, се генерално со особено доверлив карактер.**

Тука, пред сè, треба да се истакне дека статусот и правилата на функционирање на административните, управувачките или супервизорските органи на капиталните компании, како и статусот и улогата на претставниците на вработените во овие тела, во основа се регулирани со законот на земјите-членки.

Од ова произлегува дека одговорот на прашањето дали обелоденувањето на доверливи информации од страна на такво лице на претседателот на професионална организација претставува нормален начин на извршување на службените должности, во голема мерка зависи од одредбите со кои се уредуваат тие службени должности во одреден државен правен поредок.

Во пресудата Судот покажал:

Член 3 точка (а) од Директивата на Советот 89/592 / EWG / ЕЕЗ² од 13 ноември 1989 година, којшто ги координира одредбите коишто се однесуваат на употреба на доверливи информации, се спротивставува на тоа, лицето кое има добиено доверливи информации како претставник на вработените во управниот одбор на една компанија или како член на комитетот за врски на група компании, објавувала такви информации на претседателот на професионална организација што ги здружува овие вработени, и која што го назначила тоа лице за член на комитетот за врски, со исклучок на случајот кога:

² EWG - Europejska Wspólnota Gospodarcza / ЕЕЗ - Европска економска заедница

— постои тесна врска помеѓу објавувањето на таквата информација и вршењето на работата, професијата или службените обврски, и

— објавувањето на таквата информација е апсолутно неопходна за вршење на таа работа, професија или службени обврски.

Во рамки на процената, државниот суд треба, во смисла на применливото државно право, особено да го земе предвид:

— фактот дека овој исклучок од забраната за откривање на доверливи информации треба строго да се толкува;

— фактот дека секој нареден случај на откривање може да го зголеми ризикот за користење на овие информации за цели спротивни на Директивата 89/592 и - степенот на доверливост на тие информации.

Пресудата се однесуваше на толкувањето на член 3 точка (а) од Директивата на Советот 89/592 / ЕЕЗ, којшто ги координира одредбите коишто се однесуваат на употреба на доверливи информации од ден 13 ноември 1989 година. Оваа Директива беше заменета со Директивата 2003/6/ЕЗ (WE)³ на Европскиот парламент и на Советот од 28 јануари 2003 година, во однос на употребата на доверливи информации и манипулација со пазарот (злоупотреба на пазарот), а оваа Директива беше укината со Регулацијата на Европскиот парламент и на Совет (ЕУ) бр. 596 / 2014 од 16 април 2014 г., во однос на злоупотреба на пазарот (регулатива која се однесува на злоупотреба на пазарот) како и укинување на директивите 2003/6/ЕЗ на Европскиот парламент и совет и Директивите на Комисијата 2003/124/ЕЗ, 2003/125/ ЕЗ и 2004/72/ ЕЗ, во понатамошниот текст: Регулација MAP.

Пресудата се однесуваше на толкувањето на член 3 точка (а) од Директивата 89/592. И покрај престанокот на применување на Директивата 89/592, тезата на цитираната пресуда, којашто се однесува на прашањето за правото на пренесување на доверливи информации од страна на претставник на синдикатот останува актуелна и понатаму, бидејќи MAP содржи аналогна одредба за обелоденување на доверливи информации (член 10, став (1) од регулативата MAP). Регулацијата MAP воведува и појаснува дефиниција за доверливи информации, истовремено регулирајќи, што е употреба на доверливи информации и во кои случаи употребата на користењето на истите е дозволен акт.

Во моментов, директен извор за регулирање на дефиницијата за доверливи информации кои што се однесуваат на пазарот за финансии, како и режимот за справување истите, во полски услови и во правните уредувања на другите држави членки, е Регулацијата (ЕУ) бр. 596/2014 на Европски парламент и Советот од 16 април 2014 година за измама на пазарот (Регулација за злоупотреба на пазарот) како и Директивата 2003/6/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот и Директивите на Комисијата 2003/124/ЕЗ, 2003/125/ЕЗ и 2004/72/ЕЗ коишто се укинати.

Регулацијата MAP за прв пат воведува единствена дефиниција на доверливи информации во сите земји-членки.

Дефиницијата за доверливи информации е регулирана во член 7 став 1 од Регулацијата MAP.

Доверливите информации ги имаат следниве карактеристики:

- **определени се на прецизен начин;**

³ WE - Wspólnota Europejska / ЕЗ – Европска заедница

- не биле дадени како јавни вести;

- се однесуваат, директно или индиректно, на еден или поголем број на емитенти или поголем број финансиски инструменти;

- во случај да бидат за објавување во јавноста, тие веројатно ќе имаат значително влијание врз цените на (овие) финансиски инструменти или на цените на поврзаните деривативни финансиски инструменти;

Затоа, суштината на доверливите информации е нејзината посебна вредност, којашто произлегува од фактот дека, сè до моментот на нивно објавување, тие се исклучиво во сопственост на еминентот (или друг субјект на кој се однесува). По дефиниција, овие информации претставуваат специфична вредност, имот или недвижен имот, и затоа само неколку луѓе имаат пристап до неа.

Посебната вредност на доверливата информација лежи и во фактот дека нејзиното откривање, особено „предвремено“, би можело да влијае на цената или вредноста на специфичните финансиски инструменти. Во одредбите на член 7 став 1 од Регулацијата МАР се разликуваат четири категории доверливи информации.

Првата, најчесто среќавана, се однесува на еминентите на берзата и на другите организирани трговски платформи (по правило - акционерски компании).

Втората категорија се однесува на овластувањата за емитирање или на продажните аукциски производи засновани врз нив и учесниците на пазарот за дозвола за емисија.

Третата категорија се однесува на инструментите за стоки и нивните еминенти. Четвртата беше обликувана како проширување на општата дефиниција од член 7 став 1 точка а од Регулацијата МАР за субјекти кои се професионално вклучени во прифаќање и извршување налози коишто се однесуваат на финансиски инструменти од страна на клиентите (генерално: берзански посредници / брокери).

Неразделна карактеристика на информациите е нејзиниот потенцијал за создавање цени. Оваа креација на цени се подразбира и објективно и субјективно, од гледна точка на инвеститорот и еминентот.

Во пресудата на СПЕУ⁴ (Втора комора) од 11 март 2015 година c-628/13, Судот истакна дека за целите на признавање на информациите како информации со строго дефиниран карактер во смисла на овие одредби, не е неопходно, за да се овозможи донесување заклучок од нив во доволен степен за компанијата, дека нивното потенцијално влијание врз цената на финансиските инструменти ќе има одреден правец, во случај доколку бидат дадени за јавна објава.

Доволно е информацијата да биде доволно специфична и детална (прецизна) за да се процени неговото потенцијално влијание врз цената на акциите. Само општата или нејасната информација којашто не дозволува извлекување на никаков заклучок за нејзиниот потенцијален карактер на креирање на цени, нема да биде доверлива информација во смисла на Регулацијата МАР.

Доверливата информација мора да биде прецизна. Точноста на информациите треба да се сфати како состојба, во која содржината на дадена информација дозволува вршење на процена на можното влијание на одредени околности или настани врз цената или вредноста на инструментите. Нивото на деталност (т.е. прецизност) е основа за процена на ценовниот карактер на дадена информација.

⁴ TSUE - Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej / СПЕУ - Судот на правдата на Европската Унија

Важен аспект за одредување на концептот на доверливи информации во регулативата МАР како и процесот на препознавање на истите во секој поединечен случај е временскиот хоризонт на доверливи информации и можноста за нејзино „ширење“ на време.

Во согласност со членот 16 од преамбулата на регулативата МАР, ако доверливата информација се однесува на процес што се одвива во фази, секоја фаза на процесот, како и целиот процес, може да претставуваат доверливи информации. Средната фаза во долгорочниот процес може сама по себе да биде збир на околности или настан што се случил или за кој - врз основа на целокупната процена на факторите што се случуваат во одредено време - може реално да се очекува дека постои или ќе се случи. Сепак, овој концепт не треба да се толкува на таков начин, земајќи ја предвид суштината на влијанието на овој збир на околности или овој настан врз цените на финансиските инструменти.

Средната фаза треба да се смета за доверлива информација, ако сама по себе ги исполнува критериумите во однос на доверливи информации. Ова прашање е разјаснето во членот 17 од преамбулата на Регулацијата МАР. Информацијата која се однесува на настан или збир на околности кои што се средна фаза во долготрајниот процес, може да се однесува, на пр., на статусот на преговори по прашањето за договорите, условите претходно утврдени за време на преговорите по прашањето за договорите, можности за издавање финансиски инструменти, условите за обрт на финансиски инструменти, почетни услови за издавање на финансиски инструменти, па дури и самото разгледување на можноста за класификација на финансиските инструменти како главен индекс или бришење на даден финансиски инструмент од таквиот индекс. Сумирајќи, ако фрагмент од проширувањето за време на процесот нема потенцијал за генерирање цени, тогаш тие не можат да се сметаат за доверлива информација.

Со член 8 од регулативата МАР се уредува употребата на доверливи информации кои можат да имаат различни форми. Во рамките на значењето на Регулацијата МАР, употребата на доверливи информации е:

- 1) ситуација кога некое лице има доверливи информации и ги користи овие информации на таков начин што, ги продава или купува, на своја сметка или за трето лице, директно или индиректно, финансиски инструменти на кои се однесуваат таа конкретна доверлива информација,
- 2) употребата на доверливи информации е исто откажување или промена на налогот, на кој што се однесува таа конкретна доверлива информација, исто така и во случај, кога налогот е доставен пред одредено лице да навлезе во фаза на поседување на доверливи информации.
- 3) во врска со лицитација на овластувањата за емисија или други аукциски производи засновани врз неа, употребата на доверливи информации, исто така, опфаќа, покрај горенаведеното, поднесување, модификација или повлекување на понудата од дадено лице која дејствува на своја сметка или во име на трето лице.

Забраната за користење доверливи информации изразува апсолутен, безусловен налог за воздржување од одредени дејствија наведени во одредбата. Прекршување на забраната ќе биде секоја употреба на доверливи информации со цел да се постигнат - директно или индиректно - придобивки (вообичаено имот) или да се намалат загубите (штетите) како резултат на трансакцијата којашто е опфатена со забраната.

Член 8 став 4 од Регулацивата МАР ги означува субјектите опфатени во содржината на таа одредба. Тоа се сите лица (физички или правни) кои поседуваат доверливи информации поради:

- а) тоа што се членови на административните органи, управувани или надгледувани од страна на еминентот или учесникот на пазарот за дозволи за емитирање;
- б) поседување на акции во капиталот на еминентот или учесникот на пазарот за дозволи за емитирање
- в) поседување пристап до информации под наслов вработување, вршење професија или обврски (членови на ЕСПО) или
- г) вмешаност во криминални активности.

Овој член исто така важи и за сите лица, коишто се стекнале со доверливи информации во околности различни од оние коишто се споменати во првиот параграф, доколку тие лица знаат или треба да знаат дека се тоа доверливи информации.

Член 10 од Регулацивата МАР дефинира што е незаконско откривање на доверливи информации. За незаконско откривање на доверливи информации се смета кога некое лице поседува доверливи информации и ги открива овие информации на друго лице, **со исклучок на случајот, кога таквото откривање се одвива во нормален тек на вршење активности како дел од вработување, професија или должности.**

Одредбите од член 10 МАР претставуваат дополнување на одредбите од член 8 и - индиректно - член 9 МАР.

Во согласност со Регулацивата МАР, обелоденувањето на доверливи информации, освен случаите на објавување на истите во рамките на пропишаната постапка (член 17 од регулативата МАР) и сметките коишто се јасно признати како овластени (член 9 од регулативата МАР) е незаконско и е забрането.

Со (незаконско) откривање на доверливи информации се подразбира состојбата, во која лицето кое поседува доверливи информации ги открива на друго лице. **Пренесувањето на доверливи информации во рамки на нормален тек на вршење на активности во рамки на работата, професијата или обврските не е незаконско откривање на доверливи информации.**

Со други зборови, објавувањето на доверливи информации во рамки на нормален тек на вршење на активности во рамки на работата, професијата или обврските исклучува (и вклучува) незаконско откривање на доверливи информации. Таквото откривање на доверливи информации е дозволено и во согласност со одредбите.

Одредбата во член 10 од Регулацивата МАР ќе се применува за членовите на ЕСПО, на коишто ќе им бидат пренесени доверливи информации.

Член 14 од Регулацивата МАР воведува забрана за употреба и незаконско откривање на доверливи информации. Оваа одредба на секое лице му забранува:

- а) употреба на доверливи информации или обид за користење доверливи информации;
- б) препорачување или убедување друго лице да користи доверливи информации; или
- в) незаконско објавување на доверливи информации

Член 17 од Регулацивата МАР содржи правила за откривање на доверливи информации за јавноста, коишто го претставуваат срцето на предметот за овој акт. Во согласност со член 17, клаузула 1 од

Регулативата МАР, еминентите се должни веднаш да објават доверливи информации директно поврзани со нив. Со оваа обврска не се опфатени информациите коишто индиректно се однесуваат на еминентот.

Информација којашто се однесува на еминентот е директно секоја информација за ситуацијата, настаните или околностите, кои директно се однесуваат на работењето на еминентот, прашања поврзани со организациската структура на еминентот, состојбата на неговите финансиски ресурси (капитали), состојбата или вредноста на неговите активи, пасиви, обврски и побарувања, финансиска состојба. Станува збор исто така за ситуации, настани и околности, кои што се случиле надвор од структурата на еминентот или неговото претпријатие, внатре во капиталната група.

Во рамките на доверливите информации, подружницата и доминантен субјект (членовите на капиталната група) се третираат како единствена организациска единица заради потребите за извршување на информациски обврски.

Доверливите информации треба да бидат објавени што е можно поскоро. Само во посебни случаи, кога примената на оваа обврска може да им наштети на легитимните (разумни) интереси на еминентот, дозволена е можност за одложување на откривањето на доверливи информации.

Како што е наведено во преамбулата 50 од Регулативата МАР, овие легитимни интереси можат да се однесуваат на неограничен број околности, во тоа особено на:

- а) тековни преговори или прашања поврзани со нив, ако јавно обелоденување на информации за нив, би можело хипотетички, да влијае на исходот или нормалниот тек на тие преговори;
- б) решенија или договори склучени од страна на органот со кој управува еминентот, кои за своја ефикасност бараат одобрение од страна на друг орган на еминентот (во двојниот систем на органи на еминентот), под услов обелоденувањето на ваквите информации пред јавноста, пред таквото одобрување, заедно со индикација дека постапката за одобрување е во тек, може да ја загрози правилната проценка на информациите од страна на јавноста.

Објавувањето доверливи информации, по правило, треба да се случи на веб-страницата на еминентот, а потоа да остане таму најмалку пет години.

Покрај обврската за откривање доверливи информации на својата веб-страница, еминентот е должен да ги достави овие информации преку каналот назначен за одреден трговски систем во секоја од земјите членки (во Полска во моментот тој систем е ESPI).

Објавување доверливи информации на трети лица. Круг на субјекти, на коишто легално може да се пренесуваат доверливи во нормален тек на активности, е прикажан во член 7 став 8 од Регулативата МАР. Доколку еминентот или учесникот на пазарот на овластувања за емисии или лице коешто делува во име на некој од тие субјекти или на негово барање објавува какви било доверливи информации на трети лица во нормален тек на вршење на активностите во рамки на работата, професијата или службата, според член 10 став 1 од Регулативата МАР, мора да изврши целосно и успешно објавување на таквите информации:

- а) во исто време во случај на намерно откривање на информации или
- б) веднаш во случај на ненамерно откривање на доверливите информации.

Сепак, ова не се однесува на ситуацијата, во која лицето кое добива доверливи информации е обврзано за задржување на нивната доверливост, независно од изворот на таквата обврска.

Врз основа на оваа одредба, централниот одбор може да пренесе доверливи информации на ЕСПО, коишто сè уште не биле објавени, доколку членовите на ЕСПО бидат обврзани и примат должност да ја задржат нивната доверливост. Во спротивно, според одредбата, кога се обезбедени овие информации, се појавува истовремена обврска за вршење целосно и ефективно објавување на таквите информации.

Санкции

Членот 30 од Регулацијата МАР предвидува дека земјите-членки, во согласност со државното законодавство, преку своите органи можат да применуваат административни санкции и други административни мерки. Тие, меѓу другото, вклучуваат повреда на член 14 од МАР, кој се однесува на забраната за употреба и незаконско откривање на доверливи информации.

Во согласност со објаснувањата коишто се содржани во членот 17, вистинската сума на административните парични казни изречени во одредени случаи може да го достигне максималното ниво предвидено со оваа регулатива или повисоко ниво предвидено со државното законодавство за многу сериозни прекршувања, меѓутоа паричните казни значително пониски од максималното ниво може да се применат за помалку значајни прекршувања или во случај на спогодба. Оваа регулатива не ја ограничува можноста земјите-членки да се воведат построги санкции или други административни мерки.

Кривични санкции

Регулативите на ЕУ што укажуваат на висината на казнените санкции се содржани во ДИРЕКТИВАТА НА ЕУ НА ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ И НА СОВЕТ 2014/57/ЕУ од 16 април 2014 година, којашто се однесува на казнените санкции за злоупотреба на пазарот (Директива за злоупотреба на пазарот).

После членот 23 - обемот на примена на Директивата е дефиниран на таков начин што, ќе го надополни и обезбеди ефективно спроведување на Регулацијата (ЕУ) бр. 596/2014. Прекршоците треба да подлежат на казна во согласност со оваа Директива, особено ако биле извршени намерно и во сериозни случаи, додека санкциите за прекршување на Регулацијата (ЕУ) бр. 596/2014 не бараат доказ за намера ниту квалификување на чинот како сериозен.

Применувајќи ги државните одредби со кои транспонира оваа Директива, земјите-членки треба да обезбедат наложените кривични санкции за прекршоците во согласност со оваа Директива, како и административните санкции во согласност со Регулацијата (ЕУ) бр. 596/2014, да не доведат до прекршување на принципот *ne bis in idem*.

Директивата утврдува минимални стандарди коишто се однесуваат на кривичните санкции за употреба на доверливи информации и незаконско откривање на доверливи информации. При тоа, „Доверливи информации“ се информациите означени во рамките член 7 став 1-4 од Регулацијата (ЕУ) бр. 596/2014 (член 2 точка 2 од Директивата).

Во согласност со член 3 од Директивата, употребата на доверливи информации се јавува кога некое лице поседува доверливи информации и ги користи тие информации при купување или продажба, на своја сметка или за трето лице, директно или индиректно, финансиски инструменти на кои се однесуваат тие информации.

Оваа одредба се однесува на сите лица кои имаат доверливи информации поради:

- а) тоа што се членови на административни, управни или надзорни тела на еминентот или учесник на пазарот за дозвола на емисии;
- б) Поседување на акции во капиталот на еминентот или учесник на пазарот за дозвола на емисии;
- в) Поседување пристап до информации под наслов вработување, вршење дејност или службена должност, или
- г) вмешаност во криминални активности.

Овој член се применува на секое лице коешто добило доверливи информации во околности коишто се различни од споменатите во првиот потстав, особено во случај кога тоа лице знае дека засегнатата информација претставува доверлива информација.

Во согласност со член 4 став 2 од Директивата, сериозните случаи на незаконско откривање на доверливи информации, треба да претставуваат кривично дело доколку истите биле сторени со умисла. За незаконско откривање на доверливи информации се смета кога некое лице поседува доверливи информации и ги открива тие информации на друго лице, **со исклучок на ситуацијата кога таквото откривање се случува во вообичаен тек на работење, професија или службени должности.**

Во согласност со член 7 став 2 од Директивата, кривичното дело користење на доверливи информации подлежи на максимална казна затвор во траење од најмалку четири години. Меѓутоа, кривичното дело за незаконско откривање на доверливи информации подлежи на максимална казна затвор во траење од најмалку две години.

Правни начини за добивање информации за претпријатие

Правните регулативи, како на државно така и на европско ниво, на компаниите коишто се еминенти, им наметнуваат голем број обврски поврзани со издавање на информациите. Обврските за информирање опфаќаат потреба еминентите да откриваат доверливи информации во јавните вести, во тековни и периодични извештаи.

Овие обврски, меѓу другото, произлегуваат од следниве правни акти на Европската унија и државните правни акти што ги спроведуваат:

1. Директива 2003/71/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 4 ноември 2003 година за емисијскиот проспект објавен во врска со јавната понуда или дозвола за тргување со хартии од вредност, односно за изменување и дополнување на Директивата 2001/34/ЕЗ со измените и Регулација (ЕУ) 2017/1129 на Европскиот парламент и Советот од 14 јуни 2017 година која се однесува на проспектоот што ќе се објави во врска со јавната понуда на хартии од вредност или дозвола за тргување со истите на регулиран пазар и укинување на Директивата 2003/71 / ЕЗ;

2. Регулација (ЕУ) бр. 596/2014 на Европскиот парламент и на Советот од 16 април 2014 година за злоупотреба на пазарот (регулатива за злоупотреба на пазарот), како и укинување на Директивата 2003/6/ЕЗ на Европскиот парламент и Совет, и Директивата на Комисијата 2003/124/ЕЗ, 2003/125 /ЕЗ и 2004/72/ЕЗ со измените „регулатива MAP“);

3. Директива 2004/109 / ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 15 декември 2014 година, во однос на усогласување на барањата коишто се однесуваат на транспарентноста на информациите на еминентите, чии хартии од вредност се примени на тргување на регулиран пазар, како изменетата Директивата 2001/34 /ЕЗ, вклучително и измени што произлегуваат од Директивата 2013/50/ЕУ на Европскиот парламент и Советот од 22 октомври 2013 година.

Информациите што задолжително ги обезбедуваат компаниите еминенти на нивните веб-страници се основа за проценување на економската и финансиската состојба на дадениот еминент и перспективите за развој на истиот од страна на инвеститорите. Тие, исто така, можат да бидат вреден извор на информации за членовите на ЕСПО, независно од тоа што добиваат од централното одбор.

Концентрација на деловна фузија

Информациите за тоа дали е планирано реформирање на претпријатијата во рамките на заедницата односно во рамките на реформите, можат да дадат информација за намерата за концентрирање. Концентрацијата може да има државна димензија или димензија на заедницата.

Системот за контрола на поврзување на претпријатијата во Европската унија е утврден со Регулативата на Советот (ЕЗ) бр. 139/2004 на Советот од 20 јануари 2004 година која се однесува на контрола на концентрацијата на претпријатија и Регулативата на Комисијата (ЕЗ) бр. 802/2004.

Со концентрација на Заедницата се среќаваме во ситуации на:

- фузија на две или повеќе претходно независни претпријатија или делови од претпријатија;
- преземање од една или повеќе лица коишто веќе контролираат најмалку едно претпријатие, или од страна на едно или повеќе претпријатија, директна или индиректна контрола над целото или дел од едно или повеќе други претпријатија, без разлика дали е тоа при набавка на хартии од вредност или активи, или по пат на договор или каков било друг начин;
- создавање заедничко претпријатие кое на траен начин ги извршува сите функции на независен економски субјект.

Концентрацијата има карактер на Заедницата (член 1 став (2) од Регулативата 139/2004) кога:

- вкупните обрти на светската скала на сите учесници изнесуваат над 5 милијарди евра; и
- вкупните обрти на скалата на ЕУ на секој од најмалку два учесници изнесуваат над 250 милиони евра;

Со исклучок на ситуацијата, кога секој од учесниците достигнува повеќе од две третини од своите вкупни обрти на скалата на ЕУ во рамките на една земја-членка (т.н. правило на две третини). Во таква ситуација, и покрај постигнувањето на горенаведените прагови, концентрацијата нема димензија на Заедница.

Концентрацијата исто така има димензија на Заедница кога заеднички ќе бидат исполнети следниве услови (член 1, став (3) од Регулативата 139/2004):

- вкупниот обрт на светската скала на сите учесници е над 2,5 милијарди евра;
- во секоја од најмалку три земји-членки, вкупниот обрт на сите учесници е над 100 милиони евра;
- во секоја од најмалку три земји-членки вклучени за целите на горенаведената точка, вкупниот обрт на секој од најмалку двајца учесници е над 25 милиони евра; како и

- вкупниот обрт на скалата на ЕУ од секој од најмалку двајца учесници е над 100 милиони евра.

Исклучок е ситуацијата кога секој учесник постигнува повеќе од две третини од вкупниот обрт на скалата на ЕУ во рамките на една земја-членка (правило за две третини). Во таква ситуација, и покрај постигнувањето на горенаведените прагови, концентрацијата нема димензија на Заедница.

Трансакциите коишто не спаѓаат во овие рамки не подлежат на известување од Европската комисија. Во случај на отсуство на обврска да се извести за намерата за концентрација до Европската комисија, во принцип, станува обврска, за намерата за концентрација да се извести Претседателот за соодветната државна канцеларија. Ова претставува спроведување на принципот „единствена институција“ утврден во Регулативата 139/2004 со којашто се регулира контролата на концентрациите на претприемачите од страна на Европската комисија.

На следната страна се содржани сите отворени постапки спроведени од Европската комисија:

http://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/index.cfm?fuseaction=dsp_merger_ongoing

Информациите на тема за спроведените антимонополски постапки во врска со случаите за концентрацијата моментално се објавуваат на веб-страницата на Канцеларијата за заштита на конкуренција и потрошувачи (<http://www.uokik.gov.pl/koncentracje.php>).

Одлуките за случаите се објавени на страната:

http://www.uokik.gov.pl/decyzje_prezesa_uokik2.php.

Субјектите заинтересирани за информации за тековно спроведуваните постапки за концентрација, како и решенијата издадени за овие случаи, можат тековно да се следат на веб-страниците наведени погоре.

БДПР⁵ и пристапот на ЕСРО до информации

РЕГУЛАТИВАТА (ЕУ) 2016/679 НА ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ И НА СОВЕТОТ од 27 април 2016 година, во врска со заштита на физички лица во однос на обработка на лични податоци и за слободно движење на таквите податоци, како и за укинување на Директивата 95/46/ЕЗ (Општа регулатива за заштита на податоците), во понатамошниот текст: БДПР, содржи одредби со кои се уредува заштитата на физички лица во однос на обработката на личните податоци на истите и одредбите за слободен проток на лични податоци.

Примената на БДПР е обезбедена со државните закони. БДПР се применува од 25 мај 2018 година, со тоа наметнувајќи специфични обврски на компаниите и институциите од областа на заштитата на личните податоци на своите клиенти, изведувачи или исто така и вработени.

БДПР ги утврдува принципите за обработка на лични податоци, односно во член 83 воведува високи санкции за прекршување на тие принципи. По тој повод, од денот на стапување на сила на БДПР, претпријатијата често го откажуваат пренесувањето на информации кои што се однесуваат на вработените, повикувајќи се на БДПР. Анализата погоре цели кон одговарање на прашањето кога откажувањето за пренесување на БДПР податоци од страна на централниот одбор ќе биде утврдено, а кога повикувањето на БДПР ќе биде само изговор за откажување на пренесувањето на податоци.

Што се лични податоци опфатени со БДПР?

⁵ RODO - Rozporządzenie o Ochronie Danych Osobowych / - Регулотива за заштита на личните податоци

Во согласност со член 4, точка 1 од БДПР, „лични податоци“ означуваат информации за идентификување или потенцијално идентификување на физичко лице („субјект на податоци / лице на кое што се однесуваат податоците“). Физичко лице кое може да биде идентификувано, е лице кое може директно или индиректно да се идентификува, особено врз основа на идентификатори како што се име и презиме, идентификациски број, податоци за локација, интернет идентификатор или еден или повеќе специфични фактори кои одредуваат физичкиот, физиолошкиот, генетскиот, менталниот, економскиот, културниот или социјалниот идентитет на физичкото лице.

Опсегот на заштита на БДПР вклучува обработка на лични податоци, за којашто дефиницијата е содржана во член 4 точка 2) од БДПР. „Обработка“ значи операција или збир операции извршени на лични податоци или зборови на лични податоци на автоматски или не-автоматски начин, како што е собирање, снимање, организирање, уредување, складирање, адаптација или модифицирање, преземање, преглед, користење, откривање преку испраќање, дистрибуирање или други видови на споделување, вклопување или комбинирање / поврзување, ограничување, бришење или уништување.

Како што е наведено во членот 4 од БДПР, обработката на лични податоци треба да се организира на таков начин што ќе му служи на човештвото. Правото на заштита на личните податоци не е апсолутно право; треба да биде видено во контекст на неговата социјална функција и да бидат избалансирани во однос на другите основни права во согласност со принципот на пропорционалност. БДПР не ги прекршува основните права, слободите и принципите признаени во Повелбата за основни права - заштитени во договорите - особено правото на (...) информации, слобода за водење стопанска дејност, право на ефективен правно средство и пристап до непристрасен суд, како и културна, верска и јазична разновидност .

членот 26, реченица 1 укажува за какви информации треба да се применуваат правилата за заштита на податоците. Според неговата содржина, принципите за заштита на податоците треба да се применуваат за сите информации за идентификување или можно идентификување на физички лица.

Принципите за заштита на податоците не треба да се применуваат на анонимни информации, односно информации што не се поврзуваат со идентификување или можно идентификување на физичко лице, ниту со лични податоци што се анонимизираат на таков начин што, лицата, на коишто се однесуваат податоците, воопшто не можат да се идентификуваат или повеќе не може да се идентификуваат. Затоа, БДПР не се однесува на обработка на анонимни информации, вклучително и за обработка за статистички или научни цели.

Во согласност со целта на Директивата ЕСРО, информациите што ЕСРО ги пренесува преку централното управување се однесуваат на транснационални прашања, коишто значително влијаат на интересите на вработените. Тоа се информации како:

- ▶ ситуација и тенденција во областа на вработување
- ▶ инвестиции или значајни измени поврзани со организација, воведување нови методи за работа или нови процеси за производство,
- ▶ преместување на производство,
- ▶ фузија на претпријатија,

- ▶ редуција на мерки или затворање на претпријатија, работни места или важни делови од работните места
- ▶ како и со групни отпуштања / колективен технолошки вишок.

Поради транснационалниот и карактер на Заедницата на информациите, малку е веројатно дека информациите пренесувани од страна на централниот одбор коишто се однесуваат или влијаат на прашањата на вработените, би биле доволно прецизни за да можат детално да се утврдат. Поради супранационалното, природата на информациите во Заедницата, малку е веројатно дека информациите дадени од централното раководство во врска со прашањата на вработените ќе бидат доволно прецизни за да можат детално да се утврди на кои вработени или други лица се однесуваат конкретно и индивидуално. Се разбира, можно е да се одреди одредена група на вработени на кои се однесуваат податоците од одлуките или информациите.

Доколку, сепак, се покажало во пракса дека, информациите поврзани со плановите на централниот одбор за транснационално покривање во врска, на пример, со пренесување на некое претпријатие или неговата специфична структура, како на пр. оддел за истражување или развој во друга земја, се однесувало на лица кои би можеле да бидат индивидуално идентификувани од страна на членовите на ЕСПО, одредбите на БДПР не можат да претставуваат основа за одбивање на пренесување на таков тип на информации од страна на ЕСПО.

Правната основа којашто дозволува обработување на податоците во овој случај ќе биде претставена во член 6 клаузула 1 став в) од БДПР, кој предвидува дека обработката на личните податоци е во согласност со закон во случај доколку обработката е неопходна за исполнување на законската обврска на администраторот.

Правната обврска за којашто станува збор во одредбата, е обврска за пренесување информации на ЕСПО во форма на информирање или консултирање, коишто произлегуваат индиректно од Директивата ЕСПО а директно од државните закони за ЕСПО, коишто ги имплементира Директивата ЕСПО.

Заклучоци

1. Наложување на себе на повеќе режими на правото: европски, државни, како и договорни одредби и природната промена на карактерот на информациите со текот на времето не дозволува недвосмислено и дефинитивно индицирање за тоа каква информација е информацијата, којашто може да биде опфатени со клаузулата за доверливост.
2. Примената на Директивата ЕСПО бара да се направи разлика помеѓу доверливи информации и информации опфатени со клаузулата на доверливост. По правило, обемот на овие концепти треба да се совпаѓа, но сепак, практиката покажува дека не е така.
3. Законодавецот одлучува каков е концептниот опфат на доверливите информации, додека за тоа каков е обемот на информации опфатени со клаузулата за доверливост во конкретна ситуација еднострано одлучува централниот одбор, при што таа одлука подлежи на административна или судска контрола, во зависност од решенијата донесени во одредена земја-членка.

При постапување со информации, треба да имате предвид неколку правила:

1. Статусот на информациите со доверлив карактер се менува со текот на времето, поради што статусот на информации опфатени со клаузулата за доверливост, исто така, треба да се менува со текот на времето. Во договорот за ЕСРО вреди да се вклучи соодветна одредба што укажува на моментот на прекинување на поврзување со клаузулата за доверливост.
2. Концептуалниот обем на информациите опфатени со клаузулата за доверливост во смисла на член 8, став 1 од Директивата на ЕСРО ќе се разликува во одделни земји-членки во зависност од начинот на имплементирање на оваа одредба, вклучувајќи го и прифатениот начин на дефинирање на информациите кои што можат да бидат опфатени со клаузулата за доверливост во државното законодавство.
3. Информацијата која останува во сопственост на членовите на ЕСРО, нема да биде информација, која ќе биде опфатена со клаузулата за доверливост во согласност со Директивата ЕСРО, чија сопственост, членовите на одборот ја добиле на друг начин, односно не преку централната власт, на пример јавно достапна информација или кон која, пристапот, членовите на ЕСРО, би го добиле на легален начин, на пример од јавно достапни регистри, публикувани тековни или периодични информации, објавени преку еминент на доверливи информации, бизнис гласини итн.
4. По правило, информацијата што не била заштитена како доверлива, нема да биде опфатена со клаузулата за доверливост во однос на Директивата.
5. Член 10 став 1 од Директивата ЕСРО го утврдува принципот на пренесување на информациите од страна на членовите на ЕСРО на претставниците на вработените или на вработените воопшто, со исклучок на информациите за коишто станува збор во член 8 од Директивата на ЕСРО, т.е. информации за кои е задржана доверливост.
6. Во случај на промена во карактерот на заштитените доверливи информации (информациите се заштитени како доверливи, меѓутоа, таа ја губи доверливоста со тек на време заради, на пример, нејзино објавување или застареност, а централниот одбор не го скратил периодот поврзување со клаузулата на доверливост), пренесувајќи ги овие информации на структурите, како извор на информации не треба да се наведе централниот одбор, туку треба да се посочи на друг извор на информации, како на пр. место за објавување на информациите.

Индустрija 4.0

Индустрija 4.0 означува интеграција на интелигентни машини, системи и воведување промени во производните процеси со цел зголемување на ефикасноста на производството и воведување можност за флексибилни промени во асортиманот. Исто така, се однесува на новите начини на работење и улогата на луѓето во индустрijата.

Четири индустриски револуции

- Индустрija 1.0 – механизација – пронаоѓањето и примената на парниот мотор го воведоа производството во ерата на индустрijализацијата;
- Индустрija 2.0 – електрификација – електричната енергија ги поместила парните мотори, додека производните линии би можеле да произведуваат стоки во големи серии;
- Индустрija 3.0 – дигитализација – сè поефикасните компјутери и системи за обработка на податоци овозможуваат контрола на машините со помош на софтвер. Како резултат на тоа, машините добија поголема ефикасност, прецизност и флексибилност, а процесот на дигитализација овозможи постигнување на сè поголеми нивоа на автоматизација. Започнале да настануваат системи за планирање и контрола, чијашто цел била координација на активностите/операциите во рамки на производството;
- Индустрija 4.0 – системска интеграција и мрежно поврзување. Индустрijата 4.0 ги интегрира луѓето и дигитално контролираните машини со интернет и информатичките технологии. Произведените материјали или материјалите користени за производство секогаш можат да се идентификуваат, и тие исто така имаат можност самостојно да комуницираат меѓу себе. Протокот на информации се спроведува вертикално: од одделни компоненти до одделот за ИТ на компанијата како и од одделот за ИТ до компонентите. Втората насока на проток на информации се спроведува хоризонтално: помеѓу машините вклучени во производниот процес и продукцискиот систем на компанијата.

Индустрija 4.0:

- во поширок контекст, тоа е дел од интернетот на нештата (предмети што можат да соберат, обработуваат, разменуваат податоци со посредство на вештачка интелигенција) и новиот опсег на интелигентни технологии поврзани со мобилност, згради или Smart Grid (интелигентна енергетска мрежа).

- означува унификација на реалниот свет на машини за производство со виртуелниот свет на Интернет и информатичката технологија. Луѓето, машините и ИТ системите автоматски разменуваат информации во текот на производството - во рамките на фабриката и во рамките на разни ИТ системи кои работат во компанијата: од ставање нарачка и доставување на компонентите за тековното производство, до испраќање на стоки до клиентите и услуги за пост-продажба.
- обезбедува пристап до корисни информации, во секое време, од каде било, што овозможува економско производство на индивидуализирани производи и кратки серии (т.н. Mass Customization / масовно прилагодување), што доведува до намалување на трошоците за производство и флексибилен одговор на прашањата за клиентите.

Предности на новиот вид на производство

- мрежното поврзување и размената на податоци ја зголемуваат ефикасноста на производството, одговарање на индивидуалните потреби на клиентите и го намалуваат времето поминато на адаптирање на машините кон новите барања.
- алатките за производство можат сами да ја модифицираат својата работа, прилагодувајќи се на новите задачи преку примена на соодветна командна програма за користење на машините, коишто автоматски ги вклучуваат модулите потребни за извршување на даден процес и исклучувајќи го непотребното, што овозможува производство дури и на индивидуални парчиња по цена за стандардно сериско производство, при откривање случаи на намалување на ефикасноста и отпад.
- овозможува создавање нови деловни модели. Предност е нивната перцепција, што побрза имплементација како и искористување на економските придобивки, коишто ги нудат.
- овозможува создавање мрежни вредности, во коишто ИТ системите како и производните линии на производителите на машини и нивните добавувачи, автоматски ќе разменуваат податоци едни со други.

Технологија во пракса: Дистрибуирана контрола и отворени стандарди

Дистрибуираните, интелигентни компоненти за автоматизација се опремени со свои системи за обработка на податоци и софтвер. Сè што им треба е команда од контролниот систем за да направат специфичен потег или секвенца на истите. Колку повеќе функции бидат префрлени на софтверот, толку пофлексибилно извршните елементи можат да се прилагодат на новите барања. Адаптацијата на машините кон нови услови повеќе не се прави со шрафцигери, туку со програмски упатства.

Интернет на нештата – во насока кон иднината

Интернет на нештата - се однесува на размена на информации помеѓу уредите, системите и луѓето, создавајќи нови можности во различни аспекти на животот. На пример, автомобилите што разменуваат податоци преку интернет можат да спречат несреќи или сообраќаен метеж, термостатите на уредите за греење можат соодветно однапред да ја зголемат собната температурата во просториите, итн.

Улогата на човекот во контекст на четвртата револуција и заканата за социјалната страна

1. Промени на пазарот на трудот:

- роботизацијата на работните места предизвикува побарување за високо квалификувани работници, што може да влијае на значително ограничување на интересот за учество во синдикатите;
- развојот на интернет платформите е проследен со трансфер на задачи од компанијата на други субјекти (аутсорсинг), што резултира во поголема атомизација на животната средина на вработените и значително го отежнува досегашниот модел на функционирање на синдикатот.

2. Промени во образовниот систем:

- Потребата за континуирано учење преку цел живот - универзитетска диплома и употреба на компјутерските технологии веќе не е гаранција за добивање или задржување на работата.

3. Промени во системите за социјално осигурување:

- Влијанието на роботизацијата на работните места врз тековните форми на фискалната политика и системите за социјално осигурување, кои што се засновани досега, пред сè на т.н. генерациска солидарност и финансиски инвестиции.

4. Промени во структурите на синдикатот:

- Потребата за флексибилно прилагодување на организациските структури на синдикатот кон новите форми на пазарот на трудот, како што е прикажано преку дистрибуираното вработување во онлајн / интернет платформите.